

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra romanistiky

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Diccionario español-checo de americanismos:
las letras W, X, Y**

**Španělsko-český slovník amerikanismů:
písmena W, X, Y**

**Spanish-Czech dictionary of americanisms:
letters W, X, Y**

Vypracovala: Bc. Pavlína Pyšná

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Černý, CSc.

Studijní obor: Španělská filologie jednooborová

Studijní rok: 2015/2016

Prohlašuji, že tuto magisterskou diplomovou práci na téma *Španělsko-český slovník amerikanismů: Písmena W, X, Y* jsem vypracovala samostatně pod vedením pana prof. Jiřího Černého a je mým původním dílem. Veškerou literaturu a zdroje, které jsem ke své práci použila, jsem uvedla v seznamu použité literatury.

V Olomouci, 2016

.....
Pavλίna Pyšná

Děkuji mému vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Jiřímu Černému, CSc. za jeho cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a konzultace, které mi poskytnul.

V Olomouci, 2016

ÍNDICE

1. Introducción	5
2. Lista de abreviaturas	6
3. Diccionario español-checo de americanismos	11
4. Comentario	66
5. Conclusión	76
6. Anotación	77
7. Bibliografía	78
8. Anexo	79

1. INTRODUCCIÓN

Mi trabajo final de carrera tiene el título *Diccionario español-checo de americanismos*. Como ya dice el nombre, mi tarea fue elaborar la traducción de palabras que empiezan por las letras W, X, Y que son extraídas de tres diferentes diccionarios: AM - *Diccionario de americanismos* de Augusto Malaret, MM - *Diccionario del español de América* de Marcos Morínigo y DA - *Diccionario de americanismos* de Asociación de Academias de la Lengua Española. Mi deber no fue sólo traducir las palabras, sino que también corregir varios errores cometidos en las traducciones ya hechas. Así que no todo el texto escrito está hecho por mí y por esta razón en el trabajo aparecen letras de dos distintos colores: con la letra negra se comprenden las entradas ya elaboradas, mientras que el color morado marca texto redactado por mí.

Este trabajo formará parte de un gran proyecto dirigido por el profesor Jiří Černý, denominado *Diccionario español-checo de americanismos*. Se trata de un diccionario bastante extenso que abarca varios diccionarios monolingües procedentes de varios países de América Latina. El diccionario está creado por los estudiantes de Filología Española de la *Universidad Palacky* y un día incluirá la mayoría de las expresiones usadas, tanto en el lenguaje oral como en el lenguaje escrito, en todo el continente de América Latina. Me parece interesante poder participar en este proyecto y elaborar un diccionario, aunque hay que comentar que todo el proceso del surgimiento es muy largo, un poco más complejo y exige la sabiduría de ambas lenguas. Por otro lado pienso que este diccionario puede ser beneficioso en varios sentidos. Hay que destacar que en la lengua checa no existe ninguna obra semejante a esta. Espero que sea apreciado por todos los futuros usuarios.

Mi trabajo final de carrera consta de varias partes: la introducción, la lista de las abreviaturas, el diccionario mismo, el comentario de la traducción, el resumen, la anotación, la bibliografía y el anexo. La lista de abreviaturas contiene las abreviaturas y los símbolos usados en el diccionario. Ésta tiene el objeto de facilitar la comprensión y la orientación en el diccionario. La parte del diccionario es la más importante y al mismo tiempo la más extensa de todo el trabajo, en total consta de 56 páginas. En el comentario se expone el método de cómo elaborar el diccionario y se describen algunos problemas surgidos durante la traducción. Para hacer una buena traducción de lemas fue necesario consultar varios diccionarios y recursos de internet. Todos están incluidos en la sección de la bibliografía. El anexo contiene varios dibujos.

2. LISTA DE ABREVIATURAS

Seznam použité literatury/Bibliografía fundamental:

- ABS Lipski, John: *Afro-Bolivian Spanish, Lengua y Sociedad en el Mundo Hispánico*, 20, Iberoamericana (Madrid) – Vervuert (Frankfurt am Main), 2008.
- AM Malaret, Augusto: *Diccionario de americanismos*, 3^a ed., Buenos Aires, 1946.
- DA Asociación de Academias de la Lengua Española: *Diccionario de americanismos*, Lima, 2010.
- DBM Gómez de Silva, Guido: *Diccionario breve de mexicanismos*, México D. F.: Academia Mexicana, 2^a ed., 2008.
- DMC Sánchez-Boudy, José: *Diccionario Mayor de Cubanismos*, Ediciones Universal Miami, Florida, 1999.
- EA Palacios, Azucena (coord.): *El español en América, Contactos lingüísticos en Hispanoamérica*, Ariel, Barcelona, 2008.
- EEA Molero, Antonio: *El español de España y el español de América*, Madrid, 2003.
- EHA *Diccionario enciclopédico U.T.E.H.A.*, Unión Tipográfica Editorial Hispano Americana (Barcelona, Buenos Aires, Bogotá, Caracas, Guatemala, Habana, Lima, Montevideo, Rio de Janeiro, Santiago), Mexico, 1951, dotisk/reimpresión 1953.
- INEI Instituto Nacional de Estadística e Informática (Perú).
- JD Dubský, Josef: *Velký španělsko-český slovník*, I, II, Praha, 1999.
- LM Coello Villa, C., director, Villegas Pinto, E. - Soto Rodríguez, M., redactores: *Léxico mestizo. Diccionario de préstamos del quechua al castellano boliviano*, Presencia del quechua en el castellano boliviano I, Instituto Boliviano de Lexicografía y otros Estudios Lingüísticos, La Paz, 2009.
- MM Morínigo, Marcos A.: *Diccionario del español de América*, Madrid, 1993, 2^a ed.:1996.
- MS Sala, Marius, ed., et al.: *El español de América*, I, II, Instituto Caro y Cuervo, Santafé de Bogotá, 1982.
- MV Macazaga Ordoño, C.: *El habla del México Vivaracho*. México D. F.: Panorama Editorial, 2010.
- NET Doplňující informace získané z internetu (informaciones adicionales obtenidas en internet).
- RAE Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española*, 22^a ed., Madrid, 2001, versión electrónica.

RR Richard, Renaud, ed., et al.: *Diccionario de americanismos no recogidos por la Real Academia*, 2^a ed., Catedra, Madrid, 2000.

Použité seminární a magisterské práce se speciální tematikou (Olomouc 2008-2010)

(S03) Eva Kubátová: *Indiánské jazyky v Kolumbii*.

(S04) Alexandra Kováčová: *Aztéčtí bohové*.

Země:

Arg Argentina

Bol Bolivie

Dom Dominikánská republika

Ekv Ekvádor

Guat Guatemala

Hond Honduras

Chil Chile

Kol Kolumbie

Kost Kostarika

Kub Kuba

Mex Mexiko

Nik Nikaragua

Pan Panama

Par Paraguay

Per Peru

Portor Portoriko

Salv Salvador

Urug Uruguay

US USA

Ven Venezuela

Países:

Argentina

Bolivia

República Dominicana

Ecuador

Guatemala

Honduras

Chile

Colombia

Costa Rica

Cuba

Mexico

Nicaragua

Panama

Paraguay

Perú

Puerto Rico

Salvador

Uruguay

Estados Unidos

Venezuela

Oblasti:

Andy oblast And

Antil Antily

Zonas:

zona de los Andes

Antillas

JižAm	Jižní Amerika	América del Sur
Karib	oblast Karibiku	zona del Caribe
LaPla	oblast La Plata	zona del Río de la Plata
StřAm	Střední Amerika	América Central

Regiony v Bolívii (podle LM)/Regiones de Bolivia (según LM):

alt	altiplano (La Paz, Oruro, Potosí)
vall	valles (Cochabamba, Chuquisaca, Tarija)
llan	llanos (Pando, Beni, Santa Cruz)
Bn	Beni
LP	La Paz
Pt	Potosí
Chuq	Chuquisaca
Or	Oruro
StaCr	Santa Cruz
Valleg	Vallegrande
Cbb	Cochabamba
Pn	Pando
Tj	Tarija

Indiánské jazyky:

aim.	aimarština
arw.	arawačtina
čib.	čibča
guar.	guaraní
karib.	karibština
keč. (kič.)	kečujština
map.	mapuče, araukánština
may.	mayské jazyky
nah.	nahuatl

Lenguas indígenas:

aimara
arahuaco
chibcha
guaraní
caribe
quechua (quichua)
mapuche, araucano
lenguas mayas
nahuatl

Ostatní zkratky:

←	z jazyka, odvozeno od
■ Syn.:	synonyma

Las demás abreviaciones:

procedente de la lengua, derivado de
sinónimos

■ Var.:	varianty	variantes
►	encyklopedické vysvětlení	explicación enciclopédica
●	začátek nového pramene	comienzo de nueva fuente
/	a také, nebo	y también, o
^{1,2} atd.	různé významy jedné fráze	varios significados de una frase
(Š<Am)	mnohem častější v Americe	mucho más frecuente en América
(Am → Š)	amerikanismus užívaný i ve Španělsku	americanismo usado también en España
adj.	adjektivum	adjetivo
adj/subst.	adjektivum i substantivum	adjetivo y sustantivo
adv.	adverbium	adverbio
afr.	africký, -ého původu	africano, de origen africano
angl.	anglický	inglés
azt.	aztécký	azteca
citosl.	citoslovce	interjección
despekt.	despektivní	despectivo
eufem.	eufemismus	eufemismo
f.	femeninum, rod ženský	género femenino
fr.	francouzština	francés
guat.	guatemalský	guatemalteco
hanl.	hanlivě	peyorativo
hovor.	hovorově	lengua hablada, espontáneo
ind.	indiánský	indígena
intr.	intransitivní sloveso	verbo intransitivo
it.	italština	italiano
jaz.	jazyk(y)	lengua(s)
již	jižní	meridional
jv	jihovýchodní	sudeste
jz	jihozápadní	sudoeste
kol.	kolumbijský	colombiano
kub.	kubánský	cubano
lat.	latina, latinsky	latín, latino
lid.	lidový	popular
lunf.	slang lunfardo	lunfardo

m.	masculinum, rod mužský	género masculino
m/f.	masculinum i femeninum	género masculino y femenino
mex.	mexický	mexicano
myt.	mytologie	mitología
např.	například	por ejemplo
neprav.	nepravidelný	irregular
pan.	panamský	panameño
per.	peruánský	peruano
pl.	množsné číslo	plural
port.	portugalský, portugalština	portugués
př.	příklad	ejemplo
přenes.	přeneseně	metafórico
sev	severní	septentrional
slang	slangově, slang, žargon	jerga
stol.	století	siglo
stř	střední	central
StřAm	Střední Amerika	América central
sv	severovýchodní	nordeste
sz	severozápadní	noroeste
Š:	v evropské španělštině	en el español peninsular
Šp.	španělský, španělština	español, el español (lengua)
tr.	tranzitivní sloveso	verbo transitivo
tr/zvrat.	tranzitivní i zvrtné sloveso	verbo transitivo y reflexivo
venk.	venkovský	rural
vulg.	vulgární	vulgar
vých	východní	oriental
vyj.	vyjadřuje	expresa
záp	západní	occidental
zvrat.	zvrtné sloveso	verbo reflexivo

3. DICCIONARIO ESPAÑOL-CHECO DE AMERICANISMOS

A

almendro, m. (1) ~ **de montaña**: viz: *yaba*; (DA).

B

bagrecillo, m. (1) viz: *yusca*; (DA).

baño, m. (1) ~ **polaco**: viz: *wishy-washy*; (DA).

bejuco, m. (1) ~ **de paralelo**: viz: *yuco*; (DA).

botoncillo, m. (1) viz: *xkanché*; (DA).

bumbuna, f. (1) viz: *yerutí*; (DA).

burlitzer, m. (1) viz: *wurlitzer*; (DA).

C

caimán, m. (1) viz: *yacaré*; (DA).

calimete, m. (1) viz: *yogo*; (DA).

calinguero, m. (1) viz: *yaraguá*; (DA).

candelillo, m. (1) viz: *yuco*; (DA).

capín, m. (1) ~ **melao**: viz: *yaraguá*; (DA).

capisucia, m. (1) (Kost): viz: *yigüirro*; (DA).

carne, f. (1) ~ **asada**: viz: *yaba*; (DA).

cascás, m. (1) (Kost): viz: *yigüirro*; (DA).

cerva, m. (1) ~ **conuco**: viz: *xkaná*; (DA).

cojoba, f. (1) viz: *yopo*; (DA).

coliblanca, f. (1) viz: *yerutí*; (DA).

colliri, m. (1) viz: *yatiri*; (DA).

conoto, m. (1) viz: *yapú*; (DA).

coralillo, m. (1) viz: *xkaná*; (DA).

corotú, m. (1) ~ **de montaña**: viz: *yaba*; (DA).

cucuá, f. (1) viz: *yanchama*; (DA).

cuítiba, f. (1) viz: *yaya*; (DA).

cuítiva, f. (1) viz: *yaya*; (DA).

D

desyerba, m. (1) ~ **conuco**: viz: *xkaná*; (DA).

G

gabarra, f. (1) viz: *yola*; (DA).

greadilla, f. (1) viz: *yaití*; (DA).

guabul, m. (1) viz: *wabul*; (DA).

guabulero, m. (1) viz: *wabulero*; (DA).

guácala;!; citosl. (1) viz: *¡wácala!*; (DA).

guacatela, f. (1) viz: *¡wácala!*; (DA).

guacatelas, f., pl. (1) viz: *¡wácala!*; (DA).

guachar, tr. (1) viz: *wachar*; (DA).

guachear, tr. (1) viz: *wachar*; (DA).

guacho, m. (1) viz: *wacho*; (DA).

guacuco, adj/subst. (1) viz: *wacuco*; (DA).

guacuco, m. (1) viz: *yagalán*; (DA).

guafle, m. (1) viz: *wafle*; (DA).

guaflera, f. (1) viz: *waflera*; (DA).

guaiper, m. (1) viz: *wiper*; (DA).

guanabá, f. (1) viz: *yaboa*, (DA).
guarfarina, f. (1) viz: *warfarina*; (DA).
guila, f. (1) viz: *wila*; (DA).
güinche, m. (1) viz: *winch*; (DA).
güistomate, m. (1) viz: *yerba mora*; (DA).

H

harino, m. (1) viz: *yaba*; (DA).
hediondilla, f. (1) viz: *yerba santa*; (DA).
hierba, f. (1) ~ **mora**: viz: *yerba mora*; (DA).
hierbatero, m. (1) viz: *yerbatero*; (DA).
hojas, f., pl. (1) ~ **azules**: viz: *xiquilite*; (DA).
huaiño, m. (1) viz: *wayño*; (DA).
huevo, m. (1) ~ **de chivo**: viz: *yaití*; (2) ~ **de gato**: viz: *yerba mora*; (DA).
huinche, m. (1) viz: *winch*; (DA).

CH

chacarero, m. (1) viz: *yapú*; (DA).
changugo, m. (1) viz: *yuco*; (DA).
chaperno, m. (1) viz: *yaba*; (DA).
charancaco, m. (1) ~ **monterudo**: viz: *xera*; (DA).
chi, f. (1) viz: *yuco*; (DA).
chichimbré, f. (1) viz: *yiyimbré*; (DA).
chichipince, f. (1) viz: *xkaná*; (DA).
chila, f. (1) viz: *xila*; (DA).
chivicabra, f. (1) viz: *yuco*; (DA).
chocomil, m. (1) viz: *xocomil*; (DA).
choroteca, f. (1) (Kost): viz: *yigüirro*; (DA).
chubs, m., pl. (1) viz: *wipe*; (DA).
chunchu, m. (1) viz: *yacushapana*; (DA).

I

indano, m. (1) viz: *yuco*; (DA).
iyamole, m. (1) viz: *yamole*; (DA).

J

jabacón, m. (1) viz: *yaití*; (DA).
jacks, m., pl. (1) viz: *yac*; (DA).
jacs, m. (1) viz: *yax*; (DA).
jagrumo, m. (1) viz: *yagrumo*; (DA).
jamaico, m. (1) viz: *xup*; (DA).
jase, m. (1) viz: *yac*; (DA).
jediondo, m. (1) viz: *yaraguá*; (DA).
jérsey, m. (1) viz: *yérsey*; (DA).
jila, f. (1) viz: *xila*; (DA).
jingle, f. (1) viz: *yingle*; (DA).
jocoatole, m. (1) viz: *xocoatole*; (DA).
joconostle, m. (1) viz: *xoconostle*; (DA).
jocoyote, m. (1) viz: *xocoyote*; (DA).
joperojobobo, m. (1) viz: *yoperojobobo*; (DA).
juajunesco, m. (1) viz: *yaba*; (DA).
juan, m. (1) ~ **prieto**: viz: *yaití*; (DA).

L

labanco, m. (1) viz: *xalcanautle*; (DA).
lagarto, m. (1) ~ **ñato**: viz: *yacaré*; (DA).
llaboa, f. (1) viz: *yaboa*, (DA).
llacón, m. (1) viz: *yacón*; (DA).
llagrumo, m. (1) viz: *yagrumo*; (DA).
llanchama, f. (1) viz: *yanchama*; (DA).
lucera, f. (1) viz: *yerba lucera*; (DA).
lucero, m. (1) viz: *yerba lucera*; (DA).

M

macayo, m. (1) viz: *yaba*; (DA).
mangle, m. (1) ~ **botoncillo**: viz: *xkanché*; (DA); (2) ~ **botón**: viz: *xkanché*; (DA).
mantequero, m. (1) viz: *yuco*; (DA).
mareca, f. (1) viz: *xalcanautle*; (DA).
maricao, m. (1) ~ **cimarrón**: viz: *yuco*; (DA).
matear, intr. (1) viz: *yerbear*; (AM).
melao, m. (1) viz: *yaraguá*; (DA).
moca, f. (1) viz: *yaba*; (DA).
molinillo, m. (1) viz: *wabulero*; (DA).
mostacilla, f. (1) viz: *yaya*; (DA).
muñequito, m. (1) viz: *xup*; (DA).

N

naibí, f. (1) viz: *yaya*; (DA).
nananche, f. (1) viz: *yuco*; (DA).
nance, f. (1) viz: *yuco*; (DA).
nancerol, m. (1) viz: *yuco*; (DA).
nisperillo, m. (1) viz: *yaití*; (DA).

Ñ

ñada, f. (1) viz: *yapa*; (DA).
ñopo, m. (1) viz: *yopo*; (DA).
ñorta, f. (1) viz: *yorta*; (DA).
ñumi, f. (1) viz: *yanchama*; (DA).

O

ojé, f. (1) viz: *yanchama ojé*; (DA).
olivo, m. (1) viz: *yos*; (DA).
oro, m. (1) ~ **verde**: viz: *yerba maté*; (DA).

P

pacay, m. (1) viz: *yaba*; (DA).
pacobillo, m. (1) viz: *xup*; (DA).
palo, m. (1) ~ **de burro**: viz: *yaba*; (2) ~ **de peña**: viz: *yolosóchil*; (DA).
palomo, m. (1) viz: *xup*; (DA).
pasiero, m. (1) viz: *wity*; (DA).
pato, m. (1) ~ **calvo**: viz: *xalcanautle*; (DA).
paucar, m. (1) viz: *yapú*; (DA).
páucar, m. (1) viz: *yapú*; (DA).
pelao, m. (1) viz: *wity*; (DA).

Q

quira, f. (1) viz: *yaba*; (DA).

R

rabiblanca, f. (1) viz: *yerutí*; (DA).

ramón, m. (1) viz: *yaití*; (DA).

S

shapumba, f. (1) viz: *yogo*; (DA).

shareto, m. (1) viz: *xareto*; (DA).

shicay, m. (1) viz: *xicay*; (DA).

shila, f. (1) viz: *xila*; (DA).

shocomol, m. (1) viz: *xocomil*; (DA).

shocoyote, m. (1) viz: *xocoyote*; (DA).

soconoscle, m. (1) viz: *xoconostle*; (DA).

soconostle, m. (1) viz: *xoconostle*; (DA).

socoyote, m. (1) viz: *xocoyote*; (DA).

súchil, m. (1) viz: *yolosóchil*; (DA).

T

títibúa, f. (1) viz: *yerutí*; (DA).

tojo, m. (1) viz: *yapú*; (DA).

tutupiche, m. (1) viz: *xoy*; (DA).

U

uchi, m. (1) viz: *yapú*; (DA).

V

vaquero, m. (1) viz: *xup*; (DA).

W

w, f. (1) (Mex): dvojité vé; ► čte se [uve doble]; (BDE).

wa;!, citosl. (1) (← keč. *wa*, „jé!“) lid. (Bol; Pan, Ven): jé!, jejda!; viz též: *jwao!*; ■ Var.: *jhua!*; (LM; DA).

wabul (guabul), m. (← misquito) (1) (Hond, Nik): indiánský nápoj; ► nápoj indiánů, kteří obývali území dnešního Hondurasu a Nikaragui; vyrábí se z vody, banánové kaše a dalších ingrediencí; (DA).

wabulero (guabulero), m. (← misquito *wabul*) (1) (Hond): hmoždír; ► vyrobený z vydloubaného kmene ze stromu; používá se k rozmačkání banánu nebo k míchání nápoje *wabul*; ■ Var.: *molinillo*; (DA).

waca¹, f. (1) (← keč. *wak'a*, „svatý, božství“) (Bol): andské božstvo; (2) (Bol: alt/vall): posvátné místo; ► většinou se nachází v horách a obývá ho andské božstvo; (3) (Bol: alt/vall): obětní místo; ► obvykle se nachází výše než v horách a přináší se zde oběti božstvu; (4) (Bol: alt/vall): oběť, dar božstvu; ► předává se na posvátném místě; (5) (Bol: alt/vall): kamenná hrobka; (6) (Bol: alt/vall): smuteční dary; ► přikládají se do hrobu zemřelého; (7) lid. (Bol: alt/vall): keramická pokladnička; (8) lid. (Bol: StaCr): talisman; ► peníze přinášející bohatství do peněženky; ■ Syn.: *guaca*, *huaca¹*; (LM).

waca², f. (1) (← keč. *waka*, „hovězí dobytek“, šp. *vaca*, „kráva“) lid. (Bol: alt/vall): hovězí dobytek; (2) ~ **bola(s)**¹, lid., hum. (Bol): klidný, rozvážný člověk; ■ Syn.: *cacha bola(s)*, *llasa bola(s)*; (3) ~ **bola(s)**², lid., vulg., hanl., hum. (Bol: alt/vall): viz: *opa parado*; (4) ~ **moco**, -a (← keč. *muqu*, „uzel, kloub“) (Bol): viz: *moco*, -a; (5) ~ **ñawi** (← keč. *ñawi*, „oko“) (Bol): viz: *ñawi*; (6) ~ **puncu** (← keč. *punku*, „dveře“) (Bol): viz: *puncu*; (7) ~ **uya** (← keč. *uya*, „tvář“) (Bol): viz: *uya*; (8) ~ **tocori** (← aim. *thuqhuri*, „tanečník“) (Bol: alt/vall): andský tanec; ► zesměšňuje koridu; muži mají na sobě bohatá sombrera, bílé košile i kalhoty, ženy mají také sombrera, k tomu halenky a sukně; ■ Syn.: *waka-waka*; ■ Var.: *huaca tocori*; (LM). • (9) (← aim.) (Bol): minerál nízké hodnoty; (DA).

wacabola(s), adj/subst. (1) (Bol): naivní, bezstarostný člověk; viz též: *cacha bola*; (LM).

wácala;! (¡guácala!, wakala), citosl. (1) (Hond, Nik, Pan, Dom, Portor, Ekv, Par, Per, Salv): fuj!; ■ Var.: *guacatela, guacatelas, wácatela*; (DA).

wacamayu, m. (1) (Arg): pták; viz též: *guacamayo*; (DA).

wacanqui, m. (1) (← keč. *waqanki*, „budeš plakat“) lid. (Bol: llan/vall/Valleg): nápoj lásky; (2) lid. (Bol: StaCr): kouzelný kořen; ► připravuje se z něj nápoj lásky; (LM).

wacas, f., pl. (1) (← keč. *wak'a*, „svatý, božství“) lid. (Bol: alt/vall): peníze; ■ Syn.: *chalias, chichis, colques, mangos, morlacos, quivos*; (LM).

wacatay, f. (1) (Bol): viz: *wacataya*; (DA).

wacataya (wacatay, watacay), f. (1) (← keč. *wakataya*, „druh bylinky“) lid. (Bol): druhy bylinek; ► můžou být až 80 cm vysoké, mají aromatické listy, malé květy a semínka hnědé barvy; využívají se jako kuchyňské koření nebo lékařský prostředek; (LM). • (2) (Bol): viz: *huacatay*; (DA).

wácatela;! (¡wacatela!), citosl. (1) (Portor): viz: *¡wácala!*; (DA).

waca-waca, f. (1) (← keč. *waka*, „hovězí dobytek“) (Bol): viz: *waka-waka*; (LM).

wacaycha, f. (1) (← keč. *waqaycha*, „úspora“) lid. (Bol: vall): cenný předmět; (2) lid. (Bol: alt/vall): uspořené peníze; (LM).

wacaychuru, adj/subst. (1) (← keč. *waqay*, „plakat“ + *churu*, „hlemýžď, ulita“) (Bol): viz: *quewachiri*; (LM).

wacha, adj/subst. (1) f. (Per): klenba na noze; (2) f. (Hond, Pan): svícen; viz též: *guacha*; (3) adj. (Per): nevkusný; viz též: *huachafo*; (DA).

wacha;! (¡wacha!), citosl. (1) (Hond, Salv): viz: *¡wáchale!*; (DA).

wachacarros, m., pl. (← *to watch*, „hlídat“ + *carros*) (1) (sevMex): hlídač aut; (DA).

wachachar, tr. (1) (← keč. *wawachay*, „hýčkat“) lid. (Bol: vall/Valleg): houpat, kolébat; ► dítě na houpačce; (LM).

wáchale;! (¡wáchale!), citosl. (← angl. *to watch*, „dívat se“) (1) (sevMex, Hond, jzUS): pozor!; (DA).

wachar (guachar, guachear, wachear), tr/zvrat. (← angl. *to watch*, „dívat se“) [Š: *mirar, ver*] (1) (US, Mex, Nik, Salv): dívat (se), podívat (se), prohlédnout si; př.: *¡wacha esta foto de mi hermano hace dos años; qué gordo estaba entonces!*; ► slang; (RF, DA).

wachear, tr., hovor. (← angl. *to watch*, „dívat se“) (1) (svUS, Hond, Portor): viz: *guachar, wachar*; (MV, DA).

wachi, m. (1) ~ **torito** (← keč. *waqcha*, „sirotek“) lid. (Bol: alt/vall): vánoční dětský tanec; ► starší dítě nese obraz Ježíše, který je obklopen dětmi, za nimi jde ženský a mužský zástup, jdou společně do kostela na požehnání; poté se proces přesunuje zpět do domu koncipienta; po cestě děti zpívají a tančí na melodii *wachi torito*; (2) (Bol): folklorní jednoaktovka; ► hraje a zpívá se při vánočních oslavách a doprovází melodii *wachi torito*, při které se opakuje jedno slovo; (LM). • (3) (Pan, Hond): hlídač; viz též: *guachimán*; (DA).

wachimán, m. (← angl. *to watch*, „dívat se“ + *man*, „muž“) (1) (Hond, Pan, Ekv, Chil): hlídač; viz též: *guachimán*; ■ Var.: *wachimán, wáchiman*; (2) (Chil): hlídač lodí; ► v přítavu; (DA).

wáchiman, m. (1) (Guat): hlídač; viz též: *wachimán*; (DA).

wachimán, m. (1) (Nik, Kost, Ekv, Per): hlídač; viz též: *wachimán*; (DA).

wacho, -cha, adj/subst. (← keč. *waqcha*, „sirotek“) (1) (Bol): viz: *wajcho*; (LM). • (2) m. (Chil): dětská hra; (3) m. (Nik, Kost, Pan): hodiny; ► většinou náramkové hodinky; ■ Var.: *washa*; (4) adj. (Pan): nepochopitelný; ► o záležitosti, tématu; (5) adj. (Pan): neuspořádaný; ► o místě; (6) m., přenes. (Nik): srdce; (7) m. (Pan): jídlo; ► vařená rýže s kuřetem a zeleninou, do jídla se přimíchává i hustá polévka; ■ Var.: *guacho*; (DA).

wacson, adv. (← *Watson*, „společník Sherlocka Holmese z románů Arthura Conana Doyle“) (1) (Nik): dobrá, správně; (DA).

wacuco, -ca (guacuco), adj/subst. (1) (Pan): černoč; (DA).

waculla, f. (1) (← keč. *wakulla*, „džbán“) lid. (Bol: alt): hliněná nádoba; ► používá se k uskladnění vody nebo cereálií; (LM).

waffle, m. (← angl. *waffer*) (1) (US; Per, Bol, Chil, Arg, Urug, Ven): vafle; oplatek; ► z křupavého těsta; peče se mezi dvěma horkými pláty, má podobu mřížky, obvykle se podává teplý se šlehačkou a zmrzlinou; ■ Var.: *wafle*; (MS; DA).

wafflera, f. (1) (Hond): vaflovač; viz též: *guaflera*; (DA).

wafle (guafle, waffle), m. (← angl. *waffle*) (1) [Š: *gofre*] (Arg, Chil, Mex, Urug, Ven, US, Hond, Nik, Pan, Portor, Kol, Ekv, Per, Salv): vafle; (MM, JD, EEA, DA).

waflera (guaflera, waflero), f. (← angl. *waffle*) (1) (US, Hond, Nik, Kost, Pan, Portor, Kol, Per, Bol, Chil, Arg, Urug, Salv): elektrický plech pro přípravu palačinek, vaflovač; (MS, DA).

waflero, m. (← angl. *waffle*) (1) (Chil): viz: *waflera*; (DA).

waffles, m., pl. (1) reproduktory; viz též: *parlantes*; (EEA).

wagneriano, -na, adj/subst. (1) adj. (Am): vztahující se ke skladbám německého hudebního skladatele Richarda Wagnera; (2) m. (Am): horlivý obdivovatel Wagnerových skladeb; (MM).

wagón, m. (1) (Nik): vůz, vagón; (DA).

wahoo, m. (1) (Pan): bingo; ► hra, hrávala se v kinech; (DA).

waicuris, m., pl. (1) (Mex): indiáni, kteří obývali jih Kalifornského poloostrova; ► dnes již vymizeli; (MM).

waimaja, m. (1) (Kol): indiánský kmen, jazyk; viz též: *bara*; (S03).

waipe, m. (1) (Bol, Ekv): viz: *guaipe*; (DA).

waiper, m. (← angl. [windshield]wiper) [Š: *limpiaparabrisas*] (1) (US): stěrač skla; př.: *pon los wipers porque está empezando a llover*; (2) (US): xxx; ► xxx; př.: *ya se supo que el Kiko es un waiper*; ► slang; (RF). • (3) (Portor): stěrač skla; (4) ~ **autopart** (Mex): obchod s doplňky k autům; (DA).

waiter, m. (← angl.) (1) (US, Pan, Portor): číšník; viz též: *mesero*; (DA).

waitress, f. (← angl.) (1) (US, Portor): servírka; viz též: *mesera*; (DA).

waiver, m. (← angl.) (1) (Ven): odškodnění; (2) (Portor): zproštění; (3) (Portor): dokument; viz též: *relevo*; (4) (Portor): přestupní okno; ► výraz používaný v profesionálním sportu; časové období, ve kterém je hráč nabídnutý dalším klubům; (DA).

wajaping (← angl. *what's happening?*, „co se děje?“) (1) (Pan): máš se?; ► věta, která se používá jako pozdrav mezi přáteli, hlavně mezi černochoy; (DA).

wajcha, m/f. (1) (← keč. *waqcha*, „sirotek“) lid. (Bol: alt/vall): sirotek, polosirotek; ■ Syn.: *wajcho*, -a; (2) lid. (Bol: alt/vall): opuštěné dítě; ► rodiče jej odložili na ulici, před dveřmi rodinného nebo dětského domova; ■ Syn.: *wajcho*, -a; (3) lid. (Bol: alt/vall): osiřelé tele; (4) lid. (Bol: Bn): odrostlé telátko; (5) ~ **wawa** (← keč. *wawa*, „mimino“) (Bol): viz: *wawa*; (LM).

wajcheaje, m. (1) (← keč. *waqcha*, „sirotek“) lid. (Bol: alt/vall): oddělení telat od krav; (LM).

wajchilla, f. (1) (← keč. *waqchilla*) lid. (Bol: alt/vall): volavka popelavá; ► obývá jezera; (LM).

wajcho, -a, m/f. (1) (← keč. *waqcha*, „sirotek“) lid. (Bol: llan/vall/Valleg): sirotek, polosirotek; ■ Syn.: *wajcha*; (2) lid. (Bol: llan/vall/Valleg): opuštěné dítě; viz též *wajcha*; ■ Syn.: *wajcha*; ■ Var.: *wacho*, -a; (LM).

wajra, f. (1) (← keč. *waqra*) lid. (Bol): býčí roh; ■ Syn.: *cacho*; (LM).

wajta, adj/subst. (1) (← keč. *waqta*, „žebro“); (2) **cara** ~ (← keč. *q'ara*, „bez rostlinstva“) lid., hanl. (Bol: Cbb): chudák, ubožák; ► po finanční stránce; (LM).

wajtana, f. (1) (← keč. *waqtana*, „určený k bití“) lid. (Bol: alt): palička; ► příslušenství k bubnům; (2) (Bol): viz: *pesco*; (LM).

wajtaquear, intr. (1) (← keč. *waqtay*, „bít“) lid. (Bol: Cbb/Chuq/Or/Pt): nasávat, vydatně popíjet; ■ Syn.: *chumar*, *cañar*, *chupar*, *doblar el codo*, *farrear*, *farruquear*; (LM).

waka, m. (1) (← keč. *waka*, „hovězí dobytek“); (2) ~ **tocori** (← aim. *thuquri*, „tanečník“) (Bol): viz: *waca tocori*; (LM).

wakala;!, citosl. (1) (Per, Par): viz: *¡wácala!*; (DA).

waka-waka, adj/subst. (1) f. (← keč. *waka*, „hovězí dobytek“) (Bol): viz: *waca tocori*; (2) (Bol: alt/vall): druh švábu; ► tykadla připomínají býčí rohy; (3) adj/subst., lid., hanl. (Bol: alt/vall): neobratný, pomalejší člověk; ■ Var.: *waca-waca*; (LM).

walaca, f. (← aim.) (1) (Bol): kus kůže; ► chrání horníka před vodou, která stříká z hornin při vrtu; (DA).

walagallo, m. (1) (Nik): nábožensko-čarodějnický rituál; ► rituál kmene *garífunas* obývajících severní pobřeží Nikaragui; prostřednictvím rituálu se žádá o zdraví; (DA).

walantataya, m. (← *Ballatines*, název whisky) (1) (Bol): alkoholický nápoj; ► vyrábí se z třtiny; prodává se v plechovkách; (DA).

walaychea, intr. (1) (← keč. *walaychu*, „hravý“) lid. (Bol: alt/vall): často provádět výtržnictví; (LM).

walaycho, -a, adj/subst. (1) (← keč. *walaychu*, „hravý“) lid. (Bol: alt/vall/Yungas): viz: *lisote*, -a; (2) lid. (Bol: alt/vall): výtržník; ■ Var.: *gualaycho*; (LM).

waldo, m., lid. (1) (xxx): penis; viz též: *pinga*; (DA).

walicho, m. (← map.) (1) (Chil, LaPla): jméno zlého ducha; ► mezi araukanci; ■ Var.: *valichu*, *gualicho*; (MM).

waliflaquito, m. (1) (Bol): hubeňour; viz též: *cancao*; (LM).

walk over; (← angl. *walk-over*) (1) (Chil, LaPlat, Ekv, Per, Bol): rozsudek rozhodčího, který nechá zvítězit soutěžícího díky absenci protivníka; (MS, DA).

walkie-talkie; (1) vysílačka; viz též: *handy*; (EEA).

walk-in (walking closet); (← angl.) (1) ~ **closet** (US, Hond, Nik, Pan, Portor, Ekv, Per): šatna spojená s ložnicí; ► má mnoho úložného prostoru; (DA).

walking; (← angl.) (1) ~ **closet** (Chil): viz: *walk-in closet*; (DA).

walkiria, f. (1) (Am): valkýra; ► také *valquiria*, ale *walkiria* se používá častěji; (MM).

walk-over, viz: *walkover*; (MS).

wall, (← angl.) (1) ~ **to wall** (Portor): ode zdi ke zdi; ► o koberci, o skřini; (DA).

wallage, m., hovor. (← aim.) (1) (Bol): rybí polévka; (EA).

wallata, f. (1) (← keč. *wallata*) (Bol: alt): kachna; ► měří až 60 cm, má bílé tělo, hnědé křídla i ocas, lososové nohy i zobák a její maso je velmi chutné; ■ Syn.: *ganso andino*; ■ Var.: *huayata*; (LM).

wallet, m. (← angl.) (1) (US, Pan, Portor): peněženka, náprsní taška, kabelka; (DA).

wallpa, adj/subst. (1) f. (← keč. *wallpa*, „slepice“) lid. (Bol: alt/vall): slepice; (2) adj/subst., lid. (Bol: alt/vall): spáč; ► chodí spávat velmi brzy; (3) lid., hanl. (Bol: alt): nevychovanec; ► neumí pozdravit přítomné; ■ Syn.: *llama*; ■ Var.: *huallpa*; (4) ~ **billete**, lid. (Bol: LP): stará bankovka; ► měla hodnotu 100 bolivijských peset; (5) ~ **chaqui** (← keč. *chaki*, „noha“) (Bol): viz: *chaqui*²; (6) ~ **luntata** (← aim. *lunthata*, „zloděj“) lid. (Bol): zloděj slepic; ■ Syn.: *wallpa suwa*; (7) ~ **partero, -a**, lid., hum. (Bol: LP): nekvalifikovaný gynekolog; (8) ~ **pecho**, lid., hum. (Bol: vall/Valleg): vlnadná žena, prsatka; (9) ~ **rimachi** (← keč. *rimachiy*, „nutit protestovat“) (Bol): viz: *rimachi*; (10) ~ **suwa** (← keč. *suwa*, „zloděj“) (Bol): viz: *suwa*; (LM).

wallpaper, m. (← angl.) (1) (US, Nik, Pan, Portor): tapeta; (DA).

wallpero, -ra, m/f. (1) (← keč. *wallpa*, „slepice“) lid., hum. (Bol: alt/vall): chovatel a prodejce slepic; (2) lid., hum. (Bol: Pt): vychytralý právník; ► prodlužuje proces za účelem větších zisků; (LM).

wallpita, citosl. (1) (← keč. *wallpa*, „slepice“); (2) ¡**quer la ~!** (← keč. *qir*, „křach!“) lid. (Bol: alt): ať odpočívá v pokoji!; (LM).

wallpón, -a, adj/subst. (1) (← keč. *wallpa*, „slepice“) (Bol): viz: *paltón*; (2) lid. (Bol: alt/vall): zbabělec, slaboch; ■ Syn.: *cangalla*, *erque*, *babas heladas*, *calzonazo, -a*, *calzonudo, -a*, *incapaz*, *quewsá*; (LM).

wallque, m. (1) (← keč. *wallqa*, „náhrdelník“) (Bol: vall): malá taška; ► je mnohobarevná a ozdobená; slouží k přenosu koky a pokrmu *llijta*; ■ Syn.: *chuspa*; (LM).

wallyball, m. (← angl. *wall*, „zed“ + *ball*, „balón“) (1) (Portor): volejbal; (DA).

walpa, f. (1) ~ **chaqui**, lid. (jzBol, střBol): člověk se štíhlýma nohama; (DA).

walquiria, f. (1) (Am): valkýra; viz též: *valquiria*; (MM).

walt disney, m., lid. (1) (xxx): penis; viz též: *pinga*; (DA).

waltar, tr. (1) (← keč. *walthay*, „zabalit“) lid. (Bol: vall): zabalit do plenek; (LM).

walter, m. (1) viz: *welter*; (MS).

walusa, f. (1) (← keč. *walusa*) (Bol): jedlá hlíza; ► podobá se bramborové; (LM).

waman, m. (1) (← keč. *waman*) (Bol): sokol; (LM).

wambisa, ind. jazyk, viz: *huambisa*.

wambra, f., lid. (← keč. *warmi*, „žena“) (1) venk. (Per): dítě, děcko; viz též: *nené*; (2) (Bol): dospělá žena; (DA).

wampa, f. (← angl. *swamp*, „jezero“) (1) (sevMex): bažina, močál; ■ Syn.: *suampo*; (MM, DA).

wampo, -pa, adj/subst. (1) (← keč. *wamphu*, „zbabělý“) lid. (Bol: Pt/Cbb): slaboch; ► po fyzické stránce; (LM).

wanabi (wannabi), adj/subst. (← angl. *want to be*, „chtít být, usilovat“) (1) (Portor): předstíraný; ► o člověku; (DA).

wanabí, adj. (← angl. *want to be*, „chtít být, usilovat“) (1) (Portor): padělaný, napodobený; ► o věci; (DA).

wanaco, m. (1) (← keč. *wanaku*) (Bol): viz: *guanaco*; (LM).

wanano, adj/subst. (1) (Kol aj.): příslušník ind. kmene Wanano; (2) příslušné adjektivum (wananský); (3) jazyk kmene Wanano; patří do rodiny východní tucano; ► kmen žije při hranicích Kolumbie s Brazílií, v departamentu Vaupés; počet příslušníků tohoto etnika je odhadován na 1.172; (S03, EA).

wancoyro, m. (1) (← keč. *wayrunqu*, „včela“) (Bol): viz: *wayronco*; (LM).

wanderino, -na, adj/subst. (1) adj. (Chil): o klubu *Santiago Wanderers de Valparaíso*; (2) m. (Chil): hráč, společník klubu *Santiago Wanderers*; (DA).

wanderista, adj/subst. (1) adj. (Urug): o klubu *Montevideo Wanderers*; (2) m. (Urug): hráč, společník klubu *Montevideo Wanderers*; (DA).

wanear, intr. (1) (← keč. *wanu*, „hnůj“) (Bol): viz: *guanear*; (LM).

wanero, -ra, m/f. (1) (← keč. *wanu*, „hnůj“) (Bol): viz: *guanero, -ra*; (LM).

wango, m. (← keč. *wanku*, „pruh plátna“) (1) lid. (Bol: Cbb): cop, copánek; ■ Syn.: *simba, chaneca, crineja, pichica*; (LM).

wanks, m., pl. (1) (Nik): indiáni obývající severovýchodní území Nikaragui hraničící s Hondurasem; (MM).

wannabi, m. (1) (Portor): viz: *wanabi*; (DA).

wano, m. (1) (← keč. *wanu*, „hnůj“) (Bol): viz: *guano*; (LM).

wanqui, adj/subst. (1) (← keč. *wanki*, „dlouhý a úzký“) lid., hanl., hum. (Bol: Valleg): člověk s nohama do O; ■ Syn.: *capa¹, alicate, patizambo, -a, rosco, -a*; (LM).

wantán (wanton), m. (← chino) (1) (Salv, Nik, Ekv, Per, Chil): pirožka; (DA).

wanto, adv. (1) **al/en** ~ (← keč. *wantuy*, „nést na lehátku“) lid. (Bol: alt/vall): v napětí, v nejistotě; (LM).

wantón, m. (1) (Pan): těsto z pšenice; ► nakrájené na kousky se smaží a podává se k polévce; (DA).

wanton, m. (1) (Pan): viz: *wantán*; (DA).

wañusca, adj. (1) **parte** ~ (← keč. *wañusqa*, „mrtvý“) lid. (Bol: Cbb/LP): zbabělý (člověk); (LM).

wao;! (;wa!, ;wau!), citosl., lid. (← angl. *wow!*) (1) (Dom, US, Portor, Salv, Pan, Kub, Ven, Ekv, Per): ty blaho!; to je co říct!; viz též: *jmiércole(s)!*; (DA).

waorani, m. (1) (Ekv aj.): indiánský kmen a jazyk z oblasti xxx; (EA).

wapin;! (;wapping!), (← angl. *what's happening*) (1) (Pan): ahoj!; (DA).

wapití, m. (← algonquino) (1) (Mex): obrovský jelen; ► čte se [uapití]; žije v Severní Americe; (MM).

wapping;!; (← angl. *what's happening*) (1) (Pan): viz: *wapin!*; (DA).

waqui, adj/subst. (1) (← keč. *waki*, „uprostřed“); (2) **toco** ~ (← keč. *t'uqu*, „jáma“) lid., hanl. (Bol: Pt): osoba s rozseknutým nosem a zaječimi rty; (LM).

waraca, f. (← keč. *warak'a*, „prak“) (1) lid. (Bol: alt/vall): prak; (LM, DA).

waracazo, m. (1) (← keč. *warak'a*, „prak“) lid. (Bol: alt/vall/Valleg): vystřelení z praku; (2) lid. (Bol: alt/vall): facka; ► s roztaženou dlaní; způsob zápasu mezi venkovany z okresu Potosí, obzvláště během zvyku zvaného *tincu*; (LM).

warandol, m. (1) (Kub): viz: *guarandol*; (DA).

waranquero, -a, adj/subst. (1) (← keč. *waranqa*, „tisíc“) lid. (Bol: LP): boháč, zbohatlík; (LM).

waraquear, intr. (1) (← keč. *warak'a*, „prak“) lid. (Bol: Valleg): hledat, prohledávat; (2) lid. (Bol: alt/vall/Valleg): střílet prakem; (3) lid. (Bol: alt/vall/Valleg): dát facku; ► s roztaženou dlaní; (4) lid. (Bol: alt/vall/Valleg): házet kameny, kamenovat; (LM).

warawa, f. (1) (← keč. *warawa*, „ozdoba“) lid. (Bol: alt/vall): ozdoba na oblečení; (2) lid. (Bol: alt/vall): arabeska v písmu; (3) pl., lid. (Bol: alt/vall): řečnické ozdoby; (LM).

warawero, -a, adj/subst. (1) (← keč. *warawa*, „ozdoba“) lid. (Bol): řečnický bohatá osoba; (LM).

warcuna, f. (1) (← keč. *warkuna*, „věšák“) lid. (Bol: alt/Valleg): prádelní šňůra; ► z drátu; (LM).

warfarina (guarfarina), f. (← *Warfarin*) (1) (Nik, Kub, Portor, Ekv): antikoagulační lék; (2) (Kub): jed na krysy; (3) (Kub): rum; ► velmi silný, malé kvality; destilovaný na destilačním přístroji; (DA).

wari wari, m. (Pan): pan. kreolština; ► černošští otroci přivezení v době kolonizace do Panamy časem splynuli s místním obyvatelstvem nebo dosud žijí odděleně; ponechali si tradiční zvyky a obřady včetně hudby, tance apod., ale hovoří španělsky a původními africkými jazyky už nemluví; má prvky angličtiny, španělštiny a francouzštiny; ■ Var.: *guari guari*; ■ Syn.: *criollo panameño*; (EA, DA).

wariapano, ind. kmen, viz: *panobo*.

waripola, f. (1) (Per, Bol): hůl, tyč; viz též: *guaripula*; (DA).

waripolero, -ra, m/f. (1) (Per, Bol): člověk, který chodí o holi; (DA).

warira, f. [Š: *barrera*] (Andy): ohrada, přehrazení; ► vliv fonetiky jazyka kečua; (JG).

warmi, f. (1) (← keč. *warmi*, „žena“) lid. (Bol: vall/Valleg): dospělá žena; (2) ~ **cusichi** (← keč. *kusichiy*, „rozveselit“): viz: *cusichi*; (3) ~ **luntata** (← aim. *lunthata*, „zloděj“) lid. (Bol: alt): dobyvatel žen; (4) ~ **maca** (← keč. *maqay*, „bít“): viz: *maca*; (5) ~ **mañacacu** (← keč. *mañaqaku*, „žádost o ruku“): viz: *mañacacu*; (6) ~ **munachi** (← keč. *munachiy*, „získávající přízeň“): viz: *munachi*; (7) ~ **tajlle** (← keč. *t'ajlli*, „facka“): viz: *tajlle*; (8) **cuchi** ~ (← keč. *khuchi*, „špinavý“) vulg. (Bol: alt/vall): šlapka, děvka; (9) **pampa** ~ (← keč. *pampa*, „planina, země“): viz: *cajchala*; (LM).

warmita, adj/subst. (1) (← keč. *warmi*, „žena“) m., lid., hanl. (Bol: vall): homosexuál, homouš; ■ Syn.: *chinalo, lari, maqui, quewa, maraco, mario, quewsas*; (2) adj., lid., hanl. (Bol: vall): zženštělý (muž); ■ Syn.: *chinalo, lari, maqui, quewa, maraco, mariachi, mario, quewsas*; (LM).

warneckei, m. (1) (Guat): keř (*Dracaena deremensis*); ► keř z podčeledi agávovitě (*Agavaceae*); keř s krátkým kmenem obklopeným mnoha tmavě zelenými listy; okrasný keř; (DA).

warrant(s), m. (← angl. *warrant*) (1) (Arg, Chil): list na zboží vydávané ve skladech; (MS). • (2) (Chil): sklad; ► k uskladnění zboží, výraz používaný v celní oblasti; (3) (Chil): obchodní operace; ► realizovaná prostřednictvím přenosného certifikátu vystaveného skladem určitého zboží; (4) (Portor, Bol): obchodní průkaz, certifikát depozitu; (5) (Portor): soudní příkaz; ► vystavený soudcem jako povolení k zatčení, zabavení majetku nebo dalšímu soudnímu povolení; (DA).

warrior, f. (← angl.) (1) (Chil): děvka; (DA).

wasas, adj/subst. (← keč. *wasas*, „záda, vzadu“) (1) ~ **nanay** (← keč. *nanay*, „bolet“) (Bol): viz: *nanay*; (2) ~ **parlacu** (← keč. *palay*, „mluvit“) (Bol): viz: *parlacu*; (3) ~ **rimacu** (← keč. *rimay*, „protestovat, udat“) (Bol): viz: *rimacu*; (4) **silla** ~, lid. (Bol: Valleg): handicapovaný kůň; ► má poničený hřbet; (LM). • (5) f., lid. (Portor): lež, kec; viz též: *mentolina*; (6) f., lid. (Portor): drby; ► nepodložené řeči; (DA).

wasca, adj/subst., lid. (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) (1) f. (Bol: alt/vall): kožený bič; ► používá se k pohánění dobytka; (2) f. (Bol: alt/vall): kožený provaz; ► používá se ke svazování dobytka pro lepší přenos na zádech; (3) f. (Bol: alt/vall): viz: *wasqueada*; (4) f., vulg. (Bol: Or): viz: *pene*; (5) f. (Bol: alt): viz: *wata runa*; (6) f. (Bol: alt): party, večírek; ■ Syn.: *chupa*; ■ Var.: *guasca*; (7) **dar** ~¹ (Bol): trestat dítě bičem; ■ Syn.: *cajchar, wasquear, chicotear, cuerear*; (8) **dar** ~², hum. (Bol: alt/vall): viz: *pampear*; (9) i~ **tatay!** (← keč. *tatay*, „otče“) (Bol: alt/Yungas): dostaneš na zadek!; ■ Syn.: *wisca tatay*; (LM). • (10) adj. (Per): opilý, namazaný; viz též: *enchichado, huasca*; (DA).

wascada, f. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol: llan): plošná míra; ► odpovídá 100 m²; dříve se vyměřovala lanem dlouhým 10 m; (LM).

wascazo, m. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol): rána bičem; ■ Syn.: *cajchazo, chicotazo, chirlazo, cuerazo*; (2) lid. (Bol: alt): viz: *wasqueada*; (LM).

wasco, -a, adj/subst. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) (Bol): premiant, premiantka; ■ Syn.: *cajchiri, cajcho, challpiri, wasqueador, -a, wasquiri, corcho, machacón, -a*; (LM).

waseada, f. (1) (← keč. *wasu*, „hrubý, drzý“) lid. (Bol: alt/vall): drzé, hrubé chování; ■ Syn.: *waserío*; (2) lid. (Bol: alt/vall): hrubá řeč, gesto; ■ Syn.: *waserío*; (LM).

wasearse, zvrát. (1) (← keč. *wasu*, „hrubý, drzý“) lid. (Bol: alt/vall): chovat se hrubě a drze; (LM).

waserío, m. (1) (← keč. *wasu*, „hrubý, drzý“) lid. (Bol: alt): drzé, hrubé chování; ■ Syn.: *waseada*; (2) lid. (Bol: alt): hrubá řeč, gesto; ■ Syn.: *waseada*; (LM).

wash, m. (1) ~ **and wear** (← angl. *wash and wear*) (Chil; US, Kub, Portor, Ven, Per): oblečení, které není třeba žehlit; (MS; DA).

washa, m. (← angl. *watch*, „pohled“) (1) (sevMex, Guat): hodiny; viz též: *wacho*; (DA).

washado, da, adj. (← angl. *watched*, „pohled“) (1) (Guat, Salv): označený; ► o věci; (2) lid. (Guat): spatřený, známý; ► o osobě nebo věci; (DA).

washar, tr. (← angl. *to watch*) (1) (Guat, Hond): koukat, pozorovat, kontrolovat něco nebo někoho; (DA).

washatería, f. (← angl. *to wash*, „prát“) (1) (US): čistírna; (DA).

washingtones, m., lid. (← angl. *Washington*) (1) (Portor): dolary; peníze, prachy; viz též: *plata*; (DA).

washo, f. (1) (Guat): viz: *guasho*; (DA).

wasi, f. (1) (← keč. *wasi*, „dům“); (2) **piqui** ~ (← keč. *piki*, „blecha“) lid. (Bol: alt/vall): vězení; ■ Syn.: *capacha*², *chipa*, *pujo*, *cana*, *chirola*; (LM).

waskiri, adj. (← aim.) (1) (Bol): o člověku, který se učí vše zpaměti; (DA).

waso, -a, adj/subst. (1) (← keč. *wasu*, „hrubý, drzý“) lid. (Bol): drzoun, nevychovanec; ■ Syn.: *liso*, *atrevido*; (LM).

wasqueada, f. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol): rána bičem určená dítěti; ■ Syn.: *cajcheadura*, *wasca*, *waskazo*, *wasqueadura*, *wasquilla*, *azotada*, *chicoteada*, *chicoteadura*, *cuera*, *cuerazo*, *cuereadura*, *cueriza*, *garroteada*, *garroteadura*, *latigueada*; (LM).

wasqueado, -da, adj. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol: alt): utrápený, ztrápený; (LM).

wasqueador, -ra, adj/subst. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol): tyran; ► často trestá děti ranami bičem; ■ Syn.: *cajchador*, -a, *chicoteador*, -a, *cuereador*, -a; (2) lid. (Bol: alt/vall) viz: *wasco*; (LM).

wasqueadura, f. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol): viz: *wasqueada*; (LM).

wasquear, tr/intr. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) (Bol: LP): obdržet dobré hodnocení; ■ Syn.: *cajchirear*, *corchearse*; (2) lid. (Bol: LP): nasávat alkohol; (3) tr., lid. (Bol): trestat bičem; ■ Syn.: *cajchar*, *dar wasca*, *chicotear*, *cuerear*; (4) lid. (Bol): vehementně studovat; ■ Syn.: *cajchirear*, *challpir*, *chancar*, *corchearse*; (LM).

wasquero, -a, adj/subst. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol: LP): opilec, ožrala; (LM).

wasquilla, f. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol: llan): viz: *wasqueada*; (LM).

wasquiri, adj/subst. (1) (← keč. *waskha*, „lano, provaz“) lid. (Bol): viz: *wasco*; (LM).

wata¹, m/f. (← keč. *watay*, „svázat“) (1) ~ **runa** (← keč. *runa*, „lidé“): viz: *runa*; (LM).

wata², f. (← angl. *water*) (1) viz: *water-closet*; (MS). • (2) (Kost): voda; (DA).

watacay, m. (1) (Per, Par): viz: *wacataya*; (DA).

watage, m. (1) (Portor): viz: *wataje*; (DA).

wataje (**watage**, **wattage**), m. (← angl. *watt*) (1) (Chil): příkon; ► množství energie, která proudí elektrickým zařízením; (DA).

watch, tr. (← angl.) (1) (Portor, Dom): střežit, hlídat, pečovat; (DA).

watchman, m. (← angl.) (1) (US, Guat, Nik, Pan, Portor): hlídač; viz též: *guachimán*; (DA).

wáter, m. (1) (Am): záchod; viz též: *water-closet*; (MS, MM).

water, m. (1) viz: *water-closet*; (MS).

water-closet, m. (← angl. *water-closet*) (1) (Am): klozet, záchod, toaleta; ■ Var.: *wáter*, *wata*; (MS, MM).

watermelon, m. (← angl.) (1) (Portor): vodní meloun; (DA).

waterpolista, m. (1) (Am): hráč vodního póla; (MS, MM).

water-polo (**waterpolo**), m. (← angl. *water-polo*) (1) (Am): vodní pólo; ► míčová hra, hrají proti sobě dva sedmičlenné týmy; pravidla jsou podobná jako u fotbalu; (MS, EEA, MM).

watía, f. (1) (← keč. *wathiya*) lid. (Bol: alt/vall): venkovský pokrm; ► z brambor, hlízy šřavelu, sladkých brambor a vařených bobů. Jídlo se následně peče v malé troubě, mohou se pak přidat také rozinky nebo různé druhy masa; (2) lid. (Bol: alt/vall): vařený pokrm; ► z masa, hlízy brambor a šřavelu a dalších ingrediencí; ■ Syn.: *pampacu*; (3) lid. (Bol: StaCr): pečený pokrm; ► z hovězí hlavy i s kůží; ■ Var.: *watia*; (LM).

watia, f. (1) (← keč. *wathiya*,) lid. (Bol: alt/vall): viz: *watía*; (LM).

watio, m. (← angl. *watt*) (1) (Nik, Kol, Ekv, Chil, Per): watt; ► jednotka elektrického proudu; (DA).

wato, m. (1) (← keč. *watu*, „provázek“) lid. (Bol: alt/vall): spona u bot; ■ Syn.: *pasador*; (2) **estar** ~, lid. (Bol): být opilý; ■ Syn.: *estar cóndor*, *estar wejru*, *estar wiru*, *estar alfombra*, *andar de cuatro (patas)*, *estar de cuatro (patas)*, *estar mamado*, -a, *estar mula*, *estar papilo*, -a, *estar trapo*, *estar verga*, *estar yuca*; (3) **roba** ~s, lid., hum. (Bol: LP): viz: *moco*, -a; (4) ~ **seco**, vulg. hum. (Bol: Chuq): impotentní muž; (LM).

watoco, -ca, adj/subst. (1) (← keč. *wata*, „drobný“) lid., hanl. (Bol: StaCr): viz: *moco*, -a; (LM).

watt, m. (1) (Am): jednotka výkonu; ■ Var.: *vatio*; (MM).

wattage, m. (1) (Portor): viz: *wataje*; (DA).

wáttmetro, m. (← angl. *watt*) (1) (Nik, Chil): wattmetr; ► přístroj na měření elektrického proudu; (DA).

watusi, adj/subst. (1) (← keč. *watu*, „provázek“) lid. (Bol: LP): opilec, ožrala; (LM).

wau!; citosl. (1) viz: *jwao!*; (DA).

wauchaceta, f. (1) (Portor): zóna, místnost; (2) (Portor): hluboká bažina; (3) (Portor): potok; (DA).

waunaan, m. (1) indiánský kmen; viz též: *waunan*.

waunan, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Waunan; (2) příslušné adjektivum (waunanský); (3) jazyk kmene Waunan; patří do jaz. rodiny *Chocó*; ► kmen žije na řekách San Juan a Docampadó; počet příslušníků tohoto etnika je odhadován na 280; ■ Var.: *waunaan*; (S03).

waunana, m. (1) (Kol aj.): ind. kmen z oblasti *La Costa Pacífica*; (2) (Kol aj.): ind. jazyk z rodiny *chocó*; (EA).

wawa, m/f. (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) (1) lid. (Bol): kojeneček; (2) lid. (Bol): dítě; ► do deseti let věku; (3) lid., hanl. (Bol): dětinský člověk; ■ Syn.: *wawalón*; ■ Var.: *huahua*, *guagua*; (4) ~ **batán**, lid. (Bol: StaCr): kámen; ► má tvar půlměsíce a používá se ve valše k drcení; ■ Syn.: *conana*, *marán uña*, *uchu cutana*; (5) ~ **pierdechi**, lid., hum. (Bol: alt/vall): člověk preferující mladší partnery; ■ Syn.: *mata wawa*; (6) ;~ **que no llora, no mama!**, lid. (Bol): líná huba, holé neštěstí!; ■ Syn.: *el que no llora no mama*; (7) **cala** ~ (← keč. *q'ala*, „nahý, holý“) lid. (Bol: LP): krajan; ► z kantonu Tiawanacu, provincie Ingawi a okresu La Paz; (8) **curaj** ~ (← keč. *kuraq*, „nejstarší“) lid. (Bol: Cbb/Or/Pt): starší syn; (9) ;**hora, la ~ llora!**, lid. (Bol: alt/vall): šup šup!; (10) **mata** ~, lid., hum. (Bol: alt/vall): viz: *wawa pierdechi*; (11) **poto de** ~, vulg., hum. (Bol: alt): konečně oholený; (12) **tanta** ~ (← keč. *t'anta*, „chléb“) (Bol: alt/vall/Valleg): sváteční chléb; ► podává se o Svátku všech svatých; má různé tvary představující děti, zvířata a předměty jako měsíc nebo slunce; (13) **wajcha** ~ (← keč. *waqcha*, „sirotek“) lid. (Bol: Cbb/Chuq/Or/Pt): sirotek; (LM). • (14) (Per, Bol): dítě, děčko; viz též: *nené*, *guagua*; (15) (Bol): **nenarozené dítě**; (DA).

wawacha, f. (1) (← keč. *wawacha*, „miminko, synáček“) (Bol: StaCr/Valleg): chlapecká hra; ► chlapani sedí na lavičce či v řadě sedadel, navzájem se postrkují, až spadne chlapec sedící na kraji; ■ Syn.: *gataparida*; (2) (Bol: LP): viz: *sara tawca*; (LM).

wawachado, -a, adj/subst. (1) (← keč. *wawacha*, „miminko, synáček“) lid. (Bol: alt): zaostalé dítě; ► má chování mimina; (LM).

wawachar¹, tr/intr/zvrat. (1) intr. (← keč. *wawacha*, „miminko, synáček“) lid. (Bol: alt): porodit zvíře; (2) lid., vulg. (Bol: alt): porodit; ► rodička je žena nebo domestikované zvíře; (3) tr., lid. (Bol: StaCr): strkat do protihráče; ► u hry *wawacha*; (4) lid. (Bol: LP): shodit, srazit protihráče; ► při hře *wawacha*; (5) zvrat., lid. (Bol: alt/vall): získat návyky mimina; ► u dětí; (6) lid. (Bol: alt/vall): získat dětinské návyky; ► u adolescentů či dospělých; (LM).

wawachar², tr. (1) (← keč. *wawachay*, „hýčkat“) lid. (Bol: alt/vall): hýčkat, laskat; ■ Syn.: *wawalear*, *arrumacar*; (LM).

wwachiri, m/f. (1) (← keč. *wawacha*, „mimino, synáček“ + aim. *-iri*, „věnující se“) lid. (Bol: Chuq): chůva; ■ Syn.: *wawero*, -a; (LM).

wawalear, tr. (1) (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) lid. (Bol): viz: *wawachar*²; (LM).

wawalón, -a, adj/subst. (1) (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) lid., hanl. (Bol: alt/vall): opožděné dítě; ► má chování mimina, např. vyjadřování; (2) lid., hanl., hum. (Bol: alt/vall): dětinský člověk; ■ Syn.: *wawa*; (LM).

wawalonear, intr. (1) (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) lid., hanl., hum. (Bol: alt/vall): získat dětské návyky; (2) lid., hanl. (Bol: alt/vall): získat návyky mimina; ► u dětí; ■ Syn.: *wawachar*¹; (LM).

wawawasi, m. (← keč. *wawa*, „malé dítě“ + *wasi*, „dům“) (1) (Per): mateřská škola; (DA).

waway!, citosl. (1) (← keč. *waway*, „synáčku můj“) lid. (Bol: alt/vall): chlapče můj!; ■ Var.: *¡huahuay!*; (LM).

wawera, f. (1) (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) lid. (Bol: vall): chůva; viz též: *wwachiri*, *china*; (LM).

wawero, -ra, m/f. (1) (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) lid. (Bol: alt/vall): viz: *wwachiri*; (LM).

wawilo, -la, adj. (1) (← keč. *wawa*, „mimino, syn“) lid. (Bol: Chuq): dětský (obličej); (LM).

way, m. (← angl. *one way*, „jedna cesta“) (1) **one** ~ (Portor): jednosměrný provoz; (2) **two** ~s (Portor): v obou směrech; (MS). • (3) m., lid. (jvUS): homosexuál, gay, teplouš; viz též: *culero*; (4) (jvUS): zženštilce, změkčilý člověk; viz též: *culero*; (DA). • (5) **ser uan uei** (← angl. *one way* „jednosměrný provoz“) (Kub: exil): nebýt homosexuál; př.: *a pesar de sus gestos tú estás equivocado, é les uan uei*; ► *uan uei* je forma kub. výslovnosti angl. »one way« (*una sola vía*); (DMC).

way!, citosl. (1) (← keč. *way*) lid. (Bol: alt/vall): au!; (2) lid. (Bol: alt/vall): pozor!; (LM).

wayaca, f. (1) (← keč. *wayaqa*) lid. (Bol: alt): vlněná brašna, kabelka; (LM).

wayca, f. (1) (← keč. *wayka*, „společný útok“) lid. (Bol: alt/StaCr): shluk lidí; ► čekající před obchodem kvůli koupi velmi poptávaného zboží; (2) lid. (Bol: alt): výprask, nakládačka; (3) **a la ~**, lid. (Bol: LP): rychle, spěšně; ► při nákupu; ■ Syn.: *como pan caliente*; (LM).

waychu, m. (1) (← keč. *waychu*) lid. (Bol: alt): mucholapka podivná; ► malý pták dorůstající 20 cm; má tmavě šedý hřbet a světle šedé břicho, vnitřní strana ocasu je bílá a vnější je hnědá, zobák má zatočenou špičku; obývá oblast Puna; (LM).

wayco, m. (1) (← keč. *wayq'u*, „soutěska, řeka“) lid. (Bol: StaCr): soutěska, rokle; ► obklopená stromy a jiným rostlinstvem; (2) lid. (Bol: alt/vall): příval vody; (3) lid. (Bol: alt/vall): řeka; (4) **cori ~** (← keč. *quri*, „zlato“) lid. (Bol: Cbb/Chuq/Or/Pt): vzácná řeka; ► se zlatým korytem; (LM).

waycu, m. (1) (← keč. *wayk'u*, „vařený“) lid. (Bol: Cbb/Or/Pt): vařená bramborová hlíza; ► vaří se ve vodě, se slupkou a bez soli; ■ Syn.: *papa cati*, *papa waycu*, *cati*; (2) **caytu ~¹** (← keč. *q'aytu*, „tlusá vlněná nit“) lid. (Bol: Cbb): barvič vlny; (3) **caytu ~²**, lid. (Bol: Cbb): krajan; ► z kantonu a provincie Esteban Arce; (4) **runtu ~** (← keč. *runtu*, „vejce“) lid. (Bol: Pt): pokrm; ► prodává se na ulici jako svačina a připravuje se z tvrdých vajec, nudlí, sušených brambor a trochou salátu; (LM).

waylla, f. (1) (← keč. *waylla*) lid. (Bol: alt): dlouhá a jemná sláma; ► používá se k zastřešení domů, jako potrava pro dobytek nebo hořlavina; (LM).

wayllancho, -a, m/f. (1) (← keč. *wayllancho*, „podobný slámě“) lid. (Bol: Yungas): krajan; ► z náhorní plošiny; (LM).

wayllunca, f. (1) (← keč. *wayllunk'a*, „houpačka“) lid. (Bol: alt/Cbb): kovová houpačka; ■ Syn.: *columbio*; (2) (Bol: Cbb): hra; ► dívka se houpe na kovové houpačce a snaží se nohama zachytit koš plný ovoce či květin; výhrou je pak plechovka alkoholického nápoje *chicha*; (LM).

wayllunqueada, f. (1) (← keč. *wayllunk'a*, „houpačka“) lid. (Bol: Pt/vall): svátky; ► probíhají od Svátku všech svatých až do karnevalů u místních hospod či prodejen alkoholu *chicha*; o víkendech se ženy houpou na kovových houpačkách a snaží se chytit nohama koš s květinami; výhrou je plechovka alkoholu *chicha*; svátky končí tancovačkou; (LM).

wayna, m. (1) (← keč. *wayna*, „mladý muž“) lid. (Bol: alt/vall/Yungas): mladík; (2) lid. (Bol: alt): svobodný muž; (3) lid. (Bol: alt): milenec; ► vdané ženy; (4) lid. (Bol: alt/vall): zadaný muž; ► žije se ženou v konkubinátu; (LM).

waynalla, m. (← aim.) (1) (Bol): mladíček; ► **zima** + aim. diminut. přípona *-lla*; (EA).

waynucho, m. (1) (← keč. *waynuchu*, „mladoučký“) lid. (Bol: alt): adolescent, dospívající; (LM).

wayño, m., lid. (← keč. *wayñu*) (1) (Bol): viz: *huayño*; (LM). • (2) (Per, Bol): **lidový tanec**; ■ Var.: *huaiño*; (DA).

wayqiy, m. (← keč. „bratr“) (1) (Andy): oslovení: bratříčku, kamaráde, hochu; (JG).

wayqueada, f. (1) (← keč. *wayka*, „společný útok“) lid. (Bol: alt/vall): nastražený výprask; (2) lid. (Bol: alt): slovní napadení; (3) lid. (Bol: alt): vytrhnutí zboží z ruky; ► aby si zboží mohla koupit dotyčná osoba; (LM).

wayqueador, -a, adj/subst. (1) (← keč. *wayka*, „společný útok“) lid. (Bol: alt/vall): zbabělý bojovník; ► útočí jen za pomoci druhých; (LM).

wayquear, tr/zvrat. (1) tr. (← keč. *wayka*, „společný útok“) lid. (Bol): dát výprask, nakládačku; ■ Syn.: *awaycar*; (2) lid. (Bol: alt): ústně napadnout; (3) lid. (Bol: alt): vytrhnout, vyrvat zboží z ruky; ► aby si zboží mohla koupit dotyčná osoba; (4) zvrat., lid. (Bol: alt): utrhnout si; ► aby si zboží mohla koupit dotyčná osoba; (LM).

wayquiri, adj/subst. (1) (← keč. *wayka*, „společný útok“) lid. (Bol: alt/vall): viz: *wayqueador*, -a; (LM).

wayra, f. (1) (← keč. *wayra*, „vítr“) lid. (Bol: alt): větrný vír; ► objevuje se v srpnu na náhorní plošině; (2) (Bol): primitivní pec; ► pochází z koloniální doby; stavěla se nad soutěskami k využití proudu větru k tavení nerostů, zejména stříbra; (3) lid. (Bol): postranní skalní chodba; ► následuje žílu horníků; (4) ~ **jayta** (← keč. *jayt'ay*, „podupat“) (Bol): viz: *jayta*; (5) ~ **leva¹**, lid., hanl. (Bol): zdánlivě bohatý člověk; ► obléká se tak, aby vypadal bohatý; ■ Syn.: *uchu leva*; (6) ~ **leva²**, lid. (Bol: alt/vall): kabátový člověk; ► rád nosí dlouhé kabáty; ■ Syn.: *huayra leva*; (7) ~ **levas**, lid., hanl., hum. (Bol: alt/vall): viz: *opa parado*; ■ Syn.: *huayra levas*; (8) ~ **maqui** (← keč. *maki*, „ruka“) (Bol): viz: *maqui*; (9) ~ **runtu** (← keč. *runtu*, „vejce“) (Bol): viz: *runtu*; (10) **estar ~**, lid. (Bol): viz: *estar sin ñawpa*; (11) **no tener (ni) ~**, lid. (Bol): viz: *estar sin ñawpa*; (LM).

wayrachina, f. (1) (← keč. *wayrachina*, „větrák“) lid. (Bol: Pt): rustikální tavicí pec; ► využívá se k tavení kovů; (LM).

wayrador, m. (1) (← keč. *wayra*, „vítr“) lid. (Bol: Or/Pt): tavič kovů; ► využívá rustikální pec *wayrachina*; (LM).

wayralevas, adj/subst. (1) naivní, prostřáček; viz též: *cacha bola*; (LM).

wayralevismo, m. (1) (← keč. *wayra*, „vítr“) (Bol: LP): způsob vládnoucí třídy; ► užíval se od 19. století do 30. let 20. století; (LM).

wayronco, -ca, adj/subst. (1) (← keč. *wayrunqu*, „včela“) lid. (Bol: LP): pronásledovatel žen; (2) lid. (Bol: alt/Cbb): toulavá, bloumající osoba; (LM).

wayronco, m. (1) (← keč. *wayrunqu*, „včela“) lid. (Bol: alt/vall): včela; ■ Syn.: *wancoyro*; (2) lid. (Bol: alt/vall): masařka; (LM).

wayruro, m. (1) (← keč. *wayruru*) lid. (Bol): viz: *wayruru*; (LM).

wayruru, m. (1) (← keč. *wayruru*) lid. (Bol: alt/vall): strom *Ormosia bopiensis*; ► je vysoký až 20 m; má drsný a šedý kmen, květy mají živé barvy a plody tvoří luštěniny se semínky využívané jako ozdoby či náhrdelníky; (2) lid. (Bol: alt): semínko stromu *wayruru*; ► je červené nebo černé a používá se na náhrdelníky, náušnice a další ozdoby; (3) f., lid. (Bol: alt): snědá žena; ■ Var.: *wayruro*; (LM).

wayú, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Wayú; (2) příslušné adjektivum (wayúský); (3) jazyk kmene Wayú; patří do arawacké jaz. rodiny; ► kmen žije na poloostrově Guajira, na severu Kolumbie; počet příslušníků tohoto etnika byl roku 1997 odhadnut na 144.003, což tvoří 20,5% veškerého indiánského obyvatelstva; ■ Var.: *wayuu*; (S03).

wayuu, m. (1) (Kol aj.): ind. kmen z oblasti poloostrova *Guajira*; viz též: *wayú*; (2) (Kol aj.): ind. jazyk z rodiny *arawak*; (EA).

we, m. (1) (Mex): záchod, toaleta; ► čte se [uve doble se]; (BDE).

weather, m. (1) ~ **bureau** (← angl.) (Portor): meteorologické centrum; (DA).

web, m. (1) ~ **check in**, m. (← angl.) (Bol): online zabukování letenky; (2) ~ **hosting**, m. (← angl.) (Bol): hostující web; (DA).

webear, intr. (← angl. *web*) (1) (Bol, Arg, Per, Chil, Ekv): surfovat na internetu; ► bez cíle, surfovat jen tak pro zábavu ve volném čase; (DA).

webeo, m. (← angl. *web*) (1) (Chil, Arg, Per, Ekv): používání celosvětové sítě; (DA).

week-end, m. (← angl.) (1) (Am): víkend; ► konec týdne, sobota a neděle; (2) výlet, procházka; ► o víkendu; (MS, MM).

weenhayek, m. (1) (Bol): ind. jazyk ze skupiny *mataco mata*; ► 150 mluvčích (2001); (2) stejnojmenný kmen; (3) příslušné adjektivum; (EA).

wejrú, adj/subst. (1) (← keč. *wiqru*, „zkřivený“) lid., hanl., hum. (Bol: alt/vall): postižený člověk; ► se zkřivenýma nohama; ■ Syn.: *wistu*, *chueco*, -a; (2) adj., lid. (Bol: alt/vall): zkřivený, ohnutý předmět; ■ Syn.: *wistu*; (3) **estar** ~, lid. (Bol: alt/vall): viz: *estar wato*; (LM).

welcome, f. (← angl.) (1) (Portor, Par): uvítání; (DA).

welfare, m. (← angl.) (1) (US, Portor): sociální péče; ► systém ekonomické pomoci, kterou nabízí vláda Spojených států; (DA).

well, (1) ~ **done**, adj. (← angl.) (US, Portor): dobře udělané, dobře uvařené; ► o mase; (DA).

welter, m. (← angl. *welter-weight*) (Am): (1) v boxu, váha o 67 kg; (2) boxer této váhy; (MS, MM).

wendy, (1) **ponerle** ~ (Chil): chovat se citlivě; ■ Syn.: *ponerle del bueno*; (DA).

wepa;!, citosl., lid. (1) (Nik, Pan, Portor, Ven, Dom): ty blaho!; to je co říct!; viz též: *jmiércole(s)!*; (DA).

wero, viz: *güero*.

weste, m. (← angl. *west*) (1) (Chil): východ; (MS).

western, m. (← angl. *western*) (1) (Chil, Mex, Urug): film o kovbojích, kovbojka; (MS).

wet (← angl.) (1) ~ **look**¹ (US, Portor): účes; ► typ účesu, který vypadá jako kdyby měl člověk mokré vlasy; (2) ~ **look**² (Nik): líčení; ► mokrý, svěží styl líčení; rozjasní tvář; (DA).

wevada (weá), f. (1) (Chil): viz: *huevada*; ► slang; (RF).

wevón (weón), f. (1) (Chil): viz: *huevón*; ► slang; (RF).

whatever;!, citosl. (← angl.) (1) (Portor): cokoli!; ► vyjadřuje nezájem; (DA).

whiscacho, m. (1) (Bol): viz: *whiskacho*; (DA).

whiskacho (whiscacho, wiskacho), m. (1) (Per, Arg): whisky; (DA).

whiskería, f. (← angl.) (1) (Arg): ► lokál určený k prostituci; bar, kde se servírky prostituují; (MS).

- (2) (Arg): výčep, bar; ► čte se [uiskería]; (JD).

whiskero, -ra, m/f. (1) (Chil): viz: *whisquero*; (DA).

whiskey, m. (← angl.) (1) (Am): whisky; viz též: *whisky*; (MM).

whiski, m. (1) viz: *whisky*; (MS).

whisky, m. (← angl. *whisky*) (1) (Am, US): alkoholický nápoj, whisky; (MM).

whisquero, -ra (whiskero), m/f. (1) (Ekv): nádoba s whisky; (DA).

whist, m. (← angl.) (1) (Am): druh karetní hry; ► první velká společenská hra anglického původu, populární v 18. a 19. století, hraje se s balíčkem obsahujícím 52 karet, mezi čtyřmi hráči tvořící dva páry, body se získávají podle počtu vyhraných triků, cílem je získat více štychů než pár protihráčů; (MS, MM).

white, adj. (← angl.) (1) (Nik): zdrogovaný; ► o člověku; (2) ~ **horse, m. (Portor):** heroin; (DA).

wichí, m. (1) (Arg): ind. kmen (*los wichies*); jeho příslušník; (2) příslušné adjektivum; (3) ind. jazyk; ► provincie Chaco, Formosa, Salta; 35 – 60 tisíc mluvčích; rodina *mataguaya*; (EA).

wicket, m. (← angl. *wicket*) (1) (Chil): v kriketu, branka; (MS).

wicuña, f. (← keč.) (1) (Arg): viz: *vicuña*; (DA).

wicwerwork, m. (1) (Arg): technika pletení; ► v košíkářství; (DA).

wiflas;! , citosl., lid. (1) (Bol): ty blaho!; to je co říct!; viz též: *jmiércole(s)!*; (DA).

wigwam, m. (← algonquino) (1) (Am): vesnice z chýše s kulovitou kopulí; ► v Americe; (2) chýše (chatrč) s kulovitou kopulí; ► čte se [uig uam]; (MM).

wikén, m. (1) viz: *week-end*; (MS). • (2) (← angl. *weekend*) (Portor, Chil): víkend; (DA).

wik-end, m. (1) viz: *week-end*; (MS).

wikenear, intr. (← angl. *weekend*) (1) (Chil): strávit víkend; (DA).

wikineo, m. (← angl. *weekend*) (1) (Chil): prodloužený víkend; (DA).

wil, f. (1) a la ~ (Salv): viz: *a wilbur*; (DA).

wila (guila), f. (1) (Hond): zpráva mezi vězněm a člověkem na svobodě; (DA).

wilancha, m. (← aim.) (1) (Per): rituální oběť; ► většinou ovce nebo lama, oběť se nabízí pro získání benefitů v oblasti setí, sklizní, narození atd.; (DA).

wilber, f. (1) a la ~ (Salv): viz: *a wilbur*; (DA).

wilbur (a la wil, a la wilber), f. (1) a la ~ (Salv): silou, násilně; ■ Var.: *a wilson*; (DA).

wilcaparu, f. (1) (← keč. *willkaparu*) lid. (Bol: alt/vall): malá kukuřice; (LM).

wild, m. (← angl.) (1) (Kub, Dom, Ven): nadhazovač, kterému se nedaří dobrý nadhoz; ► v baseballu; (2) ~ **pitch, m. (Nik, Kub, Dom, Ven):** chybný hod nadhazovače; ► míč, který chytač nemůže chytnout; (DA).

Wili, m., lid. (1) (Pan, Kol, Kub, Dom, Ven, Bol): hovor. tvar jména *William*; (DA).

wiliwiste, m. (1) (Nik): strom; viz též: *güiligüiste*; (DA).

willacu, m. (1) (← keč. *willaku*) lid. (Bol: vall): hlasatel; (LM).

willca, m. (1) (← keč. *willka*) (Bol: alt): božstvo Inků; (LM).

wiliwaw, m. (1) (Chil): studený, prudký vítr; ► vane od hor k pobřeží na jihu Chile; (DA).

Willy, m., lid. (1) hovor. tvar jmen *Guillermo* (Mex, Pan, Kub, Bol, Chil, Arg), *Wilfredo* (Portor, Ven, Bol, Chil), *William* (Salv, Nik, Portor, Kol, Bol, Chil, Urug); (DA).

wilson, adj/subst. (← angl.) (1) f. (Ven): baseballový míč; (2) adj., lid. (Portor): výborný, znamenitý; ► o člověku nebo věci; (3) a ~ (Salv, Ven): viz: *a wilbur*; (DA).

win, m. (1) viz: *wing*; (MS). • (2) (Pan): hráč fotbalu; ► útočník, hráč na křídle, (DA).

winch (güinche, huinche, wincha, winche, wincher), m. (← angl.) (1) (US, Nik, Kost, Portor, Ven, Bol, Urug): jeřáb; ► ke zvedání těžkých nákladů; (DA).

wincha, f. (1) (← keč. *wincha*, „pásek“) lid. (Bol): metr na měření; (2) lid. (Bol): látková čelenka; ■ Syn.: *cintillo*; (LM). • (3) (Ekv, Per, Bol, Arg): dlouhý metr; ► používaný topografama; (4) (Ekv, Bol, Arg): páska; viz též: *vincha*; (5) (← angl. *winch*, „jeřáb“) (Ekv): jeřáb; viz též: *winch*; (6) (← angl. *winch*, „jeřáb“) (Ekv): naviják; ► nachází se ve přední části některých aut; (7) lid. (← angl. *winch*, „jeřáb“) (Portor): velké nákladní auto v rozpadu; (DA).

winchada, f. (1) (← keč. *wincha*, „pásek“) lid. (Bol: alt): měření délky metrem; (LM).

winchar, tr. (1) (← keč. *wincha*, „pásek“) lid. (Bol: alt): měřit metrem; (LM).

winchas, f., pl. (← map. *huincha*) (1) (Arg, Par, Per, Urug): pásy, provazy; ■ Var.: *bincha, vincha, huincha*; (MM).

winche, m. (1) (← keč. *wincha*, „pásek“) lid. (Bol: Or/Pt): výtah v dolech; (LM). • (2) (Am): výtah; ► na náklady; čte se [uinče]; (JD). • (3) (← angl. *winch*) (Nik, Kub, Portor): jeřáb; viz též: *winch*; (DA).

wincher, m. (← angl. *winch*) (1) (Kost): jeřáb; viz též: *winch*; (DA).

winchero, m/f. (1) (← keč. *wincha*, „pásek“) lid. (Bol: Or/Pt): obsluha výtahu v dolech; (LM).

winchester, m. (← angl.) (1) (Am): vinčestrovka, opakovačka; ► puška; (2) jakákoli opakovací zbraň; (MM).

winchil, m. (← angl. *windshield*, „čelní sklo“) (1) (Pan): viz: *windshield*; (DA).

wind, m. (1) ~ **up**, m. (← angl.) (Portor, Dom, Ven): normativní, koordinované pohyby; ► realizované nadhazovač před hodem; v baseballu; (DA).

windbraker, m. (← angl.) (1) (Mex): větrovka; (MS).

window, m. (1) ~ **shopping**, m. (← angl.) (Portor): pasáž s vitrínami obchodů; viz též: *vitrineo*; (DA).

windshield (winchil), m. (← angl.) (1) (Portor; Dom): čelní sklo auta; (MS; DA). • (2) ~ **wiper**, m., lid. (Dom, Portor): stěrač skla; (DA).

wing, m. (← angl. *wing*) (1) (Am): ve fotbale a jiných míčových hrách, křídlo, útočník na křídle; (MS, MM, JD, DA).

winger, m. (← angl. *winger*) (1) (Chil): viz: *wing*; (MS). • (2) (Chil): hráč rugby; ► zastává místo na vnější straně 3. řady; (DA).

winner, m/f. (← angl.) (1) m/f. (US, Portor, Ven): vítěz; (2) m/f. (Chil): člověk s optimistickým přístupem; ► díky tomuto přístupu dosahuje velkých výsledků; (3) m. (Portor): smeč; ► hod v tenise, který protivník nestihne vybrat; (DA).

winter, m. (← angl. *winter-jeans*) (1) (Chil): kalhoty z modré džínoviny; (MS).

wiñapo, m. (1) (← keč. *wiñapu*) lid. (Bol: alt/vall): kukuřičná mouka; ► suchá se využívá k přípravě alkoholu *chicha*; (2) lid. (Bol: alt): nápoj; ► z kvašené kukuřičné mouky; (LM).

wiñapu, f. (1) (Per, Bol): kukuřičná mouka; ► kukuřice, která se používá na výrobu této mouky, klíčí a suší se na slunci; používá se k výrobě nápoje *chicha*; (DA).

wipala, f. (1) (← keč. *wiphala*) lid. (Bol): vlajka Bolívie; (LM).

wipe, m/f. (← angl. *wiper*, „čistič“) (1) f. (Guat, Ekv, Per): ucpávka; viz též: *guaipe*; (2) m. (Portor): jednorázový vlhčený ubrousek; ■ Var.: *baby wipe*, *chubs*; (DA).

wiper, m/f. (← angl.) (1) m. (Hond, Portor): stěrač skla; ■ Var.: *guaiper*; (2) m. (Salv): utěrka, hadr; ■ Var.: *guaiper*; (3) m/f. (Portor): lichotník; (DA).

wipers, m., pl. (← angl.) (1) (Mex, Portor): stěrače, stěrače (u auta); (MS).

wipiwe, ind. kmen, viz: *amorúa*.

wira, f. (1) (← keč. *wira*, „tuk“); (2) ~ **cowa** (← keč. *q'uwa*, „kouř“) (Bol): viz: *sara cowa*; (3) **estar** ~, lid., hum. (Bol: alt/vall): být tlustý, vypasený; (LM).

wiracocha, m./citosl. (1) m. (← keč. *wiraqucha*, „božstvo Inků“) lid. (Bol: alt): vyšší božstvo Inků; (2) m. (Bol): oslovení vládců; ► bylo užíváno obyvatelstvem And; (3) m., lid. (Bol): uctivé oslovení vyšší vrstvy; ► bylo užíváno venkovany či lidmi z vyšší vrstvy; (4) citosl., lid. (Bol: alt/Cbb): neváhej a kup!; ■ Syn.: *icasero*!; ■ Var.: *viracocha*; (LM).

wira-wira, f. (1) (← keč. *wira wira*) (Bol): druhy keře *Achyrocline*; ► dorůstají až 1 m; jako plody mají nažky a využívají se v lékařství; (2) (Bol): druhy byliny *Gnaphalium*; ► mohou být letničky nebo trvalky; jsou až 50 cm vysoké; používají se v lékařství; (3) (Bol): druhy byliny *Gamochaeta*; ► dorůstají až 50 cm; využívají se v přírodní medicíně; (LM).

wircho, -cha, adj/subst. (1) (Ven): nevychovanec, hulvát, sprostáček; př.: *en ese negocio todas las empleadas son wirchas*; ► slang; (RF, DA).

wiro, m. (1) (← keč. *wiru*, „stonek kukuřice“) lid. (Bol): stonek kukuřice; ► měkký, sladký a vhodný ke konzumaci; (2) lid., vulg. (Bol: alt/Bn/vall): viz: *pesco*; (3) **estar** ~, lid. (Bol: alt/vall): viz: *estar wato*; (LM).

wirque, m. (1) (← keč. *wirkhi*) lid. (Bol: Cbb/Valleg): viz: *wirqui*; (LM).

wirqui, m. (1) (← keč. *wirkhi*) lid. (Bol: Cbb/Valleg): hliněný džbán; ► velký nebo střední; užívá se pro přípravu nápoje *chicha*; ■ Var.: *birqui*, *virque*, *virquina*, *wirque*; (LM).

wisa, adj/subst. (1) (← keč. *wisa*, „břicho“); (2) **teque** ~ (← keč. *t'iqi*, „nacpaný“) lid. (Bol: LP): viz: *tequepanza*; (LM).

wishful, m. (1) ~ **thinking**, f. (← angl.) (US, Portor): přání, aby se vše splnilo; (DA).

wishiwaiper, f. (← angl. *windshield wiper*) (1) (Pan): stěrače; (DA).

wishy-washe, adj/subst., lid. (← angl. *wishy-washy*) (1) adj. (Portor): slabý; viz též: *neneque*, *wishy-washy*; (2) f. (Portor): čistota; viz též: *wishy-washy*; (DA).

wishy-washy, adj/subst. (← angl.) (1) m. (Portor): rychlý, povrchový úklid; ■ Var.: *wishy-washe*; (2) m. (Portor): rychlá koupel, sprcha; ■ Var.: *baño polaco*; (3) adj. (Portor): slabý, nevalný; ► o argumentu; ■ Var.: *wishy-washe*; (DA).

wiska tatay!, citosl. (1) (Bol): viz: *jwasca tatay!*; (LM).

wiskacho, m. (1) (Ekv, Per, Chil): viz: *whiskacho*; (DA).

wiskero, -ra, adj/subst. (1) m/f. (Chil): opilec pijící whisky; (2) adj. (Chil): týkající se whisky; (DA).

wiskilata, m. (1) (Bol): čistý alkohol z třtinové pálenky; ► nalitý v plechovce; (DA).

wislla, f. (1) (← keč. *wislla*) lid. (Bol: alt): vařečka; ■ Syn.: *caywina*; (LM).

wislulo, m. (1) (← keč. *wislulu*, „vařená broskev“) lid. (Bol: Cbb/Pt): vařená broskev; ► slouží k přípravě nealkoholického nápoje prodávaného ve sklenicích; (2) lid. (Bol: LP) viz: *tirillo*; (LM). ● (3) lid. (Bol): penis; viz též: *pinga*; (DA).

wisqueada (wisquiada), f. (1) (Kost): nadměrné pití whisky; (DA).

wisquearse (wisquiarse), intr/zvrat. (1) (Kost): pít hodně whisky; (DA).

wisquecillo, m. (1) (Kost, Dom): malý panák whisky; (DA).

wisquer, m. (1) despekt. (Kost): whisky; (DA).

wisquiada, f. (1) (Kost): viz: *wisqueada*; (DA).

wisquiarse, intr/zvrat. (1) (Kost): viz: *wisquearse*; (DA).

wist, m. (← angl. *whist*) (1) (US): karty; ► hra; (DA).

wistu, adj/subst. (1) (← keč. *wist'u*, „zkřivený“) lid., hum., hanl. (Bol: alt/vall): postižený člověk; ► se zkřivenýma nohama; ■ Syn.: *wejru*, *chueco*, -a; (2) lid., hum., hanl. (Bol: alt): viz: *wistu cachete*; (3) adj., lid. (Bol: alt): zkřivený, ohnutý předmět; ■ Syn.: *wejru*; (4) ~ **cachete**, lid., hum., hanl. (Bol: alt/vall): ochrnutý člověk; ► má zkřivený obličej; ■ Syn.: *wistu*, *wistu pico*; (5) ~ **chaqui** (← keč. *chaki*, „noha“) (Bol): viz: *chaqui*²; (6) ~ **ñawis** (← keč. *ñawi*, „oko“) (Bol): viz: *ñawi*; (7) ~ **ojo**, lid. (Bol: alt/vall): šilhavý člověk; ■ Syn.: *lerco*, -a, *wistu ñawis*, *birolo*, *bizcocho*, -a; (8) ~ **pico**, lid. (Bol: alt/vall): viz: *wistu cachete*; (9) ~ **simi** (← keč. *simi*, „ústa“) (Bol): viz: *simi*; (10) ~ **vida**, lid., hum. (Bol: Cbb/Pt): podvádějící manžel; ► kromě zahybání také chodí na večírky a hodně pije; (LM). ● (11) (Bol): křivý, neupřímný; ► o člověku nebo věci; (12) (Bol): šilhavý; ► o člověku; (DA).

wistur, intr. (1) (← keč. *wist'u*, „zkřivený“) lid. (Bol: alt): bavit se; ► tancem, jídlem a pitím; (LM).

witti, m. (1) **estar en el** ~ ~ (US): o partnerech: cukrovat, vést zamilované řeči; (DA).

witu, adj. (1) (← keč. *wit'u*, „zkrácený“) lid. (Bol: alt): bezocasý; ■ Syn.: *mutu*; (LM).

wity, m. (← angl. *witty*, „bystrý, čilý“) (1) (Pan): kámoš, velmi spolehlivý přítel; viz též: *mano*; ■ Var.: *pasiero*, *pelao*; (DA).

wiwa, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Wiwa; (2) příslušné adjektivum (wiwský); (3) jazyk kmene Wiwa; patří do jaz. rodiny čibča; ► kmen žije na sv. svazích pohorí Sierra Nevada de Santa Marta; počet příslušníků tohoto etnika je odhadován na 1.850, rozdělených do 26 skupin; (S03).

wokowi, f. (1) (Mex): rostlina; viz též: *peyote*; (DA).

wolastonita, f. (1) (Mex): vápníkový nerost; (MM).

wolframio, m. (1) (Am): wolfram; ► nejvíce ho produkuje Bolívie; ■ Var.: *volframio*; (MM).

wolframita, f. (1) (Am): wolframit; ► nerost ze železa a manganu; ■ Var.: *volframita*; (MM).

wolpoch, f. (1) (Mex): jedovatý had; ► malé velikosti; šedé barvy; jeho uštknutí je smrtelné; (DA).

worchop (workshop), m. (← angl. *workshop*) (1) [Š: *taller de trabajo*] (US): pracovní seminář; př.: *en la oficina van a dar un worchop sobre métodos de ventas*; (2) [Š: *curso práctico*] (US): praktický kurz; ► slang; (RF, DA).

workbook, m. (← angl.) (1) (US, Portor): pracovní sešit; (DA).

workers, m., pl. (← angl.) (1) (Portor): nástroje používané drogově závislými; ► používají se k podání drogy; (DA).

workout (work-out), m. (← angl.) (1) (US, Portor): cvičební rutina; (DA).

work-out, m. (← angl.) (1) (Portor): viz: *workout*; (DA).

workshop (worchop), m. (← angl.) (1) (Nik, Portor, Chil): seminář, dílna; (DA).

wow!, citosl., lid. (← angl.) (1) (US, Nik, Dom, Portor, Ven, Ekv): ty blaho!; to je co říct!; viz též: *jmiércole(s)!*; (DA).

wuata, f. (1) (Ekv, Chil): břicho, pupek; viz též: *guata*; (DA).

wurlitzer (burlitzer), m. (1) (Chil, Per): hudební automat; ► na mince; (JD, DA).

X

- x**, f. (1) (Mex): různá výslovnost toponym, které obsahují písmeno x; ► podle regionu; př.: *výsl. j* (česky „ch“): *Mexicali; México; mexicano; Oaxaca; Xalapa; výsl. s: Xochimilco; Xochicalco; Xóchitl; Taxco; Tlaxcala; tlaxcalteca; výsl. š: Xo-cén; výsl. x: Necaxa; Texcoco; Tuxtla Gutiérrez; Uxmal*; (BDE).
- xaan, xxx.**, venk. (← may.) (1) (jvMex): viz: *soyacal*; (DA).
- xaca**, f., venk. (← may. *xac*) (1) (jvMex): koš, košík; (2) vulg. (Mex): lůno; (DA).
- xacal**, m., venk. (← nah. *xalli*, „aréna“ + *atl*, „voda“) (1) (Mex): mořský koník; (DA).
- xacchum (xac-chum)**, m. (← may.) (1) (jvMex): strom; viz: *xac-chum*; (DA, MS).
- xac-chum (xacchum)**, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): strom; viz též: *cuyá*; (DA).
- xachipale**, m. (1) (Mex): viz: *xochipalli*; (DA).
- xagua**, f. (1) (Dom): strom; viz též: *jagua*; (DA).
- xagueyes**, adv. (1) (xxx): dělané ručně; ■ Var.: *jagüel, jagüey*; (MM).
- xahuique**, m., venk. (1) (Mex): viz: *cacomite*; (DA).
- xakyaab**, m. (← may.) (1) (Guat): strom, viz též: *matarratón*; (DA).
- xalache**, m., venk. (1) (Mex): bylina (*Sedum moranense*); ► trvalá bylina z čeledi tlusticovité (*Crassulaceae*); vysoká až 20 cm; její listy jsou silné; květy jsou purpurové s bílým středem, občas zbarvené do červena; plod je načervenalý s tmavým jádrem; používá se jako dekorace; (DA).
- xalama**, m. (← nah. *xalli* + *amatl*) (1) (Mex): strom; viz též: *amate*; (DA).
- xalate**, m., venk. (← nah. *xalli*, „aréna“ + *calli*, „dům“) (1) (Guat): viz: *jacal*; (DA).
- xalca**, f. (← kič.) (1) (Per): velehorská plošina; ■ Syn.: *puna*; (MM).
- xalcanautle**, m. (← nah. *xalli*, „aréna“ + *canautli*, „kachna“) (1) (Mex): hvízdák americký (*Anas americana*); ► stěhovavý pták z čeledi kachnovití (*Anatidae*); dlouhý až 60 cm; z vnější strany je šedý, vnitřní strana tělíčka je bílá a nad očima má zelené zbarvení; ■ Var.: *labanco, mareca, pato calvo*; (DA).
- xalcanautli**, m. (← nah.) (1) (Mex): druh kachny (*Anas americana*); ► na jezeře střední náhorní plošiny v Mexiku; (MM).
- xalcas**, f., pl. (← kič.) (1) (Per): velehorská plošina; ► je zde velká zima a hodně sněhu; ■ Syn.: *puna*; (MM).
- xales**, m., pl. (← nah. *xalli*, „aréna“) (1) (Mex): usazeniny; ► usazeniny z masa a smaženého tuku, které zůstávají na dně hrnce; (DA).
- xalnene**, f., venk. (← nah.) (1) (Mex): černý sopečný písek; (DA).
- xampoh**, m., venk. (1) (Mex): usušené prádlo; (DA).
- xanabmucuy**, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): pryšec (*Euphorbia hirta*); ► celoroční rostlina z čeledi pryšcovité (*Euphorbiaceae*); měří až 50 cm; má protilehlé listy, květenství v okolíku, bílé květy; v tradiční medicíně má různé využití; (DA).
- xanthosoma**, f.; viz: *malanga*.
- xapatillo**, adj/subst., lid. (1) (xxx): hloupý, hlupák; viz též: *güevón*; (DA).
- xara**, f. (1) (jvGuat): viz: *shara*; (DA).
- xareto, -ta (shareto)**, adj. (1) (Guat): vadný, neforemný (o věci); ■ Var.: *xuro*; (DA).
- xaté**, m., venk. (← tarasco) (1) (Mex): jednoletá rostlina se žlutými květy; viz též: *chicalote*; (DA, RAE).
- xauxa**, f. (1) (Mex): viz: *jauja*; (DA).
- xaxabe**, m. (1) (Mex): papoušek; ► indiánským jazykem, pojem evidován v Oviedu a Las Casas; čte se [šašabe]; (MM).
- xaxaco, -ca**, adj. (1) (Guat): dřevý; ► o věci; (2) (Guat): pomalu mluvící; ► člověk; (DA).
- xaxacuachtle**, f., venk. (← nah. *xaxacuahtic*, „pohmožděné ovoce“) (1) (Mex): kukuřičný šrot; (DA).
- xaxim**, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): keř (*Leucaena glauca*); ► keř z čeledi bobovité (*Fabaceae*); je vysoký až 8 m; má bělavé květy a pukavý plod; (DA).
- xaxoc**, m. (← may.) (1) (jvMex): viz: *gordolobo*; (DA).
- xaxtle**, m., venk. (← nah. *achtli*, „semínko“) (1) (Mex): sediment; ► z kořalky, zůstává na dně nádoby; (DA).
- xay (xayá)**, m., venk. (1) (Mex): dobře odvodněná půda; (DA).
- xayá**, m. (1) (Guat): viz: *xay*; (DA).
- xaybé**, m., venk. (1) (Mex): cesta, která se rozdvouje; (DA).

xbayumac, xxx, venk. (← may.) (1) (jvMex): viz: *tablelojeca*; (DA).

xcacalché, m. (← may.) (1) (jvMex): keř; viz též: *piñón*; (DA).

xcaché, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): maniok kartaginský (*Manihot carthaginensis*); ► keř z čeledi pryšcovité (*Euphorbiaceae*); je vysoký až 9 m; má jednoduché listy, žlutozelené květy; (DA).

xcambahau, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): viz: *contrahierba*; (DA).

xcantirish (xkantiriz), m. (← may.) (1) (jvMex): viz: *aromo*; (DA).

xcatic (xkatik), m., venk. (1) (Mex): druh papričky; ► malé velikosti; (DA).

xchite, m., venk. (1) (Mex): březule vonná (*Bursera graveolens*); ► strom z čeledi březulovité (*Burseraceae*); je vysoký až 10 m; má zelenošedé listy, květenství ve svazku, malé květy krémové barvy, malé plody růžové barvy; ■ Var.: *caraña, oloroso, sasafrás*; (DA).

xchup, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): bavlna; (DA).

xcoché, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): rostlina (*Smilax mexicana*); ► dřevnatá rostlina z čeledi přestupovité (*Smilacaceae*); má řapíkaté listy, malé nachové květy; (DA).

xcolak, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): rostlina (*Cydista diversifolia*); ► rostlina z čeledi trubačovité (*Bignoniaceae*); její listy jsou protilehlé; květy jsou purpurové s bílým středem; (DA).

xconclé, m. (← may.) (1) (jvMex): strom; viz též: *yagrumo*; (DA).

xconclé, m. (1) viz: *yagrumo*; (DA).

xcopché, m. (← may.) (1) (jvMex): viz: *tacotillo*; (DA).

xcunché, m. (← may.) (1) (jvMex): strom; ► jeho kmen je pokrytý trny; viz: *pochote*; (DA).

xebrero, ind. jazyk, viz: *jebero*.

xeca, f. (1) (Guat): celozrný chléb; (2) (Guat): hlava, palice, kebule; viz též: *pensadera*; (DA). • (3) (Guat, Pan): typický venkovský chléb; (4) **tener alguien** ~ (Guat): být inteligentní; (RAE).

xecudo, -da, adj. (1) (Guat): bystrý, inteligentní; (DA).

xegua, f. (← tarasco) (1) (Mex): strom; viz též: *capulín*; (DA).

Xela, viz: *Xelajú* (EA).

Xelajú, m. (← may. *Xe + laju' + noj*, „město po horami“) (1) (Guat): (město) Quetzaltenango; ► mayský název druhého největšího guat. města; kulturní středisko; okolo 300.000 obyvatel; Pedro de Alvarado dobyl město v r. 1520 a na počest svých spojenců mu dal název *Quetzaltenango* (nah. „místo posvátného ptáka quetzala“); v l. 1838-40 hlavní město státu Los Altos, člena Středoamerické federativní republiky; obyvatelé dodnes dávají přednost pův. názvu *Xelajú*; ■ Var.: *Xela* (čti: *šela*); (EA).

xeneise (xeneize), adj/subst. (1) (Arg): fanoušek fotbalového klubu *Boca Junior*; (2) adj. (Arg): fanouškovský; (DA).

xeneize, adj/subst. (1) (Arg): viz: *xeneise*; (DA).

xengua, f. (1) (Mex): třešeň; viz též: *capulín*; (NET).

xequé, m. (1) (Am): šejk, šejch; (MM).

xera, f. (1) (Guat): bazilišek zelený (*Basiliscus plumifrons*); ► ještěrka z čeledi baziliškovití (*Corytophanidae*); dlouhá až 70 cm; má hubené tělíčko, dlouhý ocas; je zelená s modrými a bílými skvrnami; ■ Var.: *charancaco monterudo*; (DA).

xere, m. (1) (Guat): dub (*Quercus*); ► celoročně zelený strom z čeledi bobovité (*Fabaceae*); má podlouhlé listy, které jsou na licní straně tmavě zelené; má různé využití v tradiční medicíně; (DA).

xerófilo, -la, adj. (1) (Chil): o člověku, který preferuje suché prostředí nebo si snadno zvyká na suchá místa; (DA).

xeroscopia, f. (1) (Ekv): kopírka; (DA).

xerox, f. (1) (US, Pan, Dom, Ekv): kopie; ► dopisu nebo obrázku z kopírky; (DA).

xeto, -ta, adj., venk. (1) (Mex): vztahující se na člověka s rozštěpem rtů; (DA).

xholac, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): bylina (*Cracca greenmanii*); ► bylina z čeledi bobovité (*Fabaceae*); měří až 30 cm; má vejčité listy, květenství ve svazcích, bílé květy; (DA).

xhubulha, m., venk. (1) (Mex): bylina (*Commelina erecta*); ► bylina z čeledi křížatkovité (*Commelinaceae*); měří až 1 m; má kopinaté listy, květy s modrými a bílými okvětními lístky; používá se jako dekorace; (DA).

Xi, f., lid. (1) (Chil): hovor. tvar jména *Ximena*; (DA).

xiat, f., venk. (← may.) (1) (jvMex): palma (*Chamaedorea graminifolia*); ► palma z čeledi arekovité (*Arecaceae*); měří až 5 m; (DA).

xiaxe, m. (1) (Mex): viz: *sabicú*; (DA).

xiaxiu, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): bylina (*Evolvulus alsinoides*); ► okrasná bylina z čeledi svlačcovité (*Convolvulaceae*); je vysoká až 50 cm; její listy jsou jednoduché, kopinaté; květy jsou bílé, modré nebo azurové; ■ Var.: *ilusión haitiana*; (DA).

xibita, ind. jazyk, viz: *jibito*.

xibuyché, m. (1) (Guat): strom (*Lucuma belizensis*); ► strom z čeledi zapotovité (*Sapotaceae*); je středně velký; květy jsou uspořádané ve svazku a plody jsou kulaté; dřevo ze stromu se používá v truhlářství a nábytkářství; (DA).

xical, m., venk. (← nah. *xicalli*, „šálek“) (1) (Mex): mistička; ► malé velikosti; (DA).

xicalpeztle, m., venk. (← nah. *xicalli*, „šálek“ + *petztli*, „podnos“) (1) (Mex): šálek; (DA).

xicaque, adj/subst. (← nah.) (1) m/f. (xxx): příslušník indiánského kmene Střední Ameriky žijícího v okrese Yoro a v Montaña de la Flor kraje Francisco Morazán v Hondurasu; (2) adj. (xxx): patřící, vztahující se k těmto indiánům *tolupanes* (viz: *tolupán*); (3) m. (xxx): jazyk těchto indiánů *tolupanes*; (RAE).

xicay (shicay), xxx., venk. (1) (Guat): suchá větev; viz též: *chiribisco*; (DA).

xic-ché, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): keř (*Zanthoxylum fagara*); ► keř z čeledi routovité (*Rutaceae*); má bělavé květy a tmavý kulatý plod; má různé využití v tradiční medicíně; (DA).

xich, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): šlacha, nerv; (DA).

xicozotz, m., venk. (1) (Mex): mučenka netopýří (*Passiflora coriacea*); ► okrasná bylina z čeledi mučenkovité (*Passifloraceae*); má válcovou lodyhu, eliptické listy, květenství na vrcholu byliny; okvětní lístky mají žlutozelenou barvu s bílým středem; plod je kulatý; (DA).

xik, f., venk. (← may.) (1) (jvMex): podpaží; (DA).

xila (shila), f., venk. (1) (Mex): květ z keře *quilinchuche*; ■ Var.: *chila, jila*; (2) (Guat): paní; (DA).

xilhuachtle, m., venk. (← nah.) (1) (Mex): chlupy na hrudi u krocana; (DA).

xilines, m., pl. (← may.) (1) (Guat): hadry; obnošené šaty; (EA).

xilófono, m. (1) (Am): xylofon, marimba; ► hudební nástroj; (MM).

Xilonen, f., myt. (1) (Mex): azt. bohyně mladé kukuřice, manželka *Centeotla*; (S04).

xilote, m. (1) (Guat): ovoce; viz též: *jilote*; ■ Var.: *xitotl*; (DA).

xilotecnia, f. (1) (Chil): technika staveb ze dřeva; (DA).

xilotécnico, -ca, adj. (1) (Chil): týkající se dřevostaveb; (DA).

xilotila (xilotilla), f. (1) (Mex): přírodní křemičitan; ► z hořčíku a železa; má vzhled dřeva; (DA).

xilotilla, f. (1) (Mex, Ekv): viz: *xilotila*; (DA).

xilxihuite, m., venk. (1) (Mex): koš; ► používá se jako pařeniště pro určité rostliny; (DA).

Xime, f., lid. (1) (Kol, Chil): hovor. tvar jména *Ximena*; (DA).

xinca, adj/subst. (1) m. (Guat): Šinka; příslušník středoamerického kmene neznámého původu z oblasti jv. Guatemaly; (2) příslušné adjektivum; (3) jazyk kmene Šinka; ► už od začátku 20. stol. je ohrožen vymřením; dnes se počet mluvčích odhaduje na 10-180, ale není to už jejich jediný ani hlavní jazyk; viz též: *x*; (EA).

xinene, m. (1) (Mex): strom; viz též: *chinín*; (DA).

xiote, m. (← nah. *xiotl*) (1) (Mex): kožní nemoc, lišej; (RAE). • (2) (Mex); viz: *jiole*; (DA).

Xipe Totec, m., myt. (← nah. „Náš pán sedřený z kůže“) (1) (Mex): azt. bůh jara, plodnosti, klíčení semínek a obnovy vegetace; patron zlatníků, jeden ze čtyř synů primárního páru; ► podle legend byl schopen léčit nemoci kůže i očí; (S04).

xiquilite, m., venk. (← nah. *xiuhuitl*, „modrý“ + *quilitl*, „jedlá bylina“) (1) (Mex): bylina; viz též: *añil*; ■ Var.: *hojas azules*; (DA).

xirgo, -ga, adj. (1) venk. (Mex): špinavý, neupravený; ► o člověku; (2) (Mex): vlasatý, rozčuchaný, naježený; (DA, MM, JD).

xirul, adj., venk. (1) (Mex): malinkatý, zchátralý; ► o věci; (DA).

xirulada, f., venk. (1) (Mex): hromada věcí; ► pojí se hlavně s rybami jako např. sardinky; (DA).

xitotl, m. (1) (Guat): viz: *xilote*; (DA).

Xiuhcoatl (← nah. „Tyrkysový had ohně“): **emblém** *Xiuhtecuhtli*; zbraň, kterou má *Huitzilopochtli* v pravé ruce; personifikace slunečních paprsků; (S04).

Xiuhtecuhtli, azt. bůh, viz: *Huehueteotl*; (S04).

Xiuhtecuhtli, m., myt. (← nah. „Pán roku, Pán tyrkyso“) (1) (Mex): xxx; (S04).

Xiutechuhtli, azt. bůh, viz: *Huehueteotl*; (S04).

xix, m. (← may.) (1) (Mex): zbytky jídla; zbytky nápojů; i přenes.: konec, poslední záchvěv, poslední okamžik apod.; př.: *aprovechó el xix de la luz verde del semáforo* („přešel jentaktak, už skoro na červenou“); (EA).

xix, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): usazenina; (2) **hasta el** ~ (Mex): totálně, úplně; (DA).

xixcal, f., venk. (← may. *shishal*, „místo“) (1) (jvMex): střep; (DA).

xixi, f., venk. (← nah. *xixiotti*, „mít svrab“) (1) (Mex): stromovitá rostlina (*Furcraea*); ► rostlina z čeledi agágovité (*Agavaceae*); rostlina s lineárními listy; má zelené květy; plody jsou kulaté s černými semínky; (DA).

xkaná (xkanán), m. (1) (Mex): keř (*Hamelia patens*); ► keř z čeledi mořenovité (*Rubiaceae*); je vysoký až 4 m; má eliptické listy s červenými žilkami, červené květy; plody mají po dozrání červenou nebo černou barvu; má různá využití v tradiční medicíně; ■ Var.: *cerva conuco*, *chichipince*, *coralillo*, *desyerba conuco*, *zorillo real*; (DA).

xkanán, m. (1) (Mex): viz: *xkaná*; (DA).

xkanché, m. (← may.) (1) (jvMex): strom (*Conocarpus erecta*); ► strom z čeledi vrcholákovité (*Combretaceae*); je vysoký až 20 m; kmen má tmavou barvu a je hodně rozvětvený; má velké kopinaté listy zelené barvy; plod má několik semínek; ■ Var.: *botoncillo*, *mangle botoncillo*, *mangle botón*, *yana*; (DA).

xkanpocolcum, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): sapan (*Caesalpinia yucatanensis*); ► keř z čeledi bobovité (*Fabaceae*); má velké žluté květy a luskovitý plod; (DA).

xkantiriz, m., venk. (1) (Guat, jvMex): viz: *xcantirish*; (DA).

xkantumbul, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): rostlina; viz též: *ojo de pescado*; (DA).

xkatik, m. (1) (Mex): viz: *xcatic*; (DA).

xkok, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): slavík; (2) (jvMex): viz: *milpero*; (DA).

xkunlinché, m. (1) (Guat): viz: *napahuite*; (DA).

xmacolán (xmaculán), m., venk. (← may.) (1) (jvMex): *Piper sanctum*; ► z čeledi pepřovnickovité (*Piperaceae*); viz též: *hierba santa*; (DA).

xmaculán, m. (1) (Mex): viz: *xmacolán*; (DA).

Xmulzencab, m., myt. (1) (Mex): azt. bohové včel; (S04).

xobaroba, f., venk. (1) (Mex): viz: *lantana*; (DA).

xochichuy, m., venk. (← may. *xochi*, „nesouvislý“ + *chuy*, „steh“) (1) (jvMex): stříh; (DA).

xóchil, m., arch. (1) (Mex): květ; viz též: *súchil*; (DA, RAE).

xochilchuy, m. (← may.) (1) (jvMex): látka; ► je vyšívaná barevnými nitěmi tak, aby znázorňovaly psy, ptáky, kočky a jiná zvířata; (DA).

xochiozol, m., venk. (1) (Mex): strom; viz též: *liquidámbar*; (DA).

xochipalli (xachipale), m., venk. (← nah. *xochitl*, „květ“ + *palli*, „barva“) (1) (Mex): krásenka žlutá (*Cosmos sulfureus*); ► bylina z čeledi hvězdicovité (*Asteraceae*); jednoletá nebo dvouletá bylina, která je vysoká až 2 m; květy mají žlutou nebo oranžovou barvu; (DA).

Xochipilli, m., myt. (← nah. „Princ Květ“) (1) (Mex): mladý azt. bůh oslav, tance, zpěvu, her, líčení, lásky a písma; ► ty, co kvůli němu nedrželi půst, trestal tajnými nemocemi; (S04).

Xochiquetzal, f., myt. (← nah. „Květ s bohatými lístky, Nádherný květ“) (1) (Mex): azt. bohyně ženské sexuality, prostitutek, radostí, květů, lásky, tance, zpěvu, látek a mladých matek; patronka dvorních dam; (S04).

xochisle, m. (1) (Mex): viz: *xochistle*; (DA).

xochistle (xochisle), m., venk. (← nah.) (1) (Mex): osvěžující nápoj; ► připravuje se z kaka, cukru a semínek z rostliny *achiote*; (DA, AM, MM).

xochitencuate, m., venk. (← nah.) (1) (Mex): šplhavý pták; viz též: *tucán*; (DA).

xóchitl, m. (1) (Mex): dvacátý den v aztéckém měsíci; (DA).

xoco, m., venk. (1) (Mex): solená kukuřičná placka; (DA).

xocoatole (jocoatole), m. (← nah. *xococ*, „kyselý, trpký“ + *atole*) (1) (Mex): nápoj; viz též: *atol agrio*; (DA, RAE).

xococo, m. (1) (Mex): strom; viz též: *agracejo*; (DA).

xococuiste (xococuistle), m. (← nah. *xococ*, „kyselý“ + *huiztli*, „trn“) (1) (Mex): rostlina; viz též: *timbiriche*; (DA).

xococuistle, m. (1) (Mex): viz: *xococuiste*; (DA).

xocol, m. (← nah.) (1) (Mex): strom (*Casearia decandra*); ► vysoký; velká rozlehlá koruna; lehce šupinatá světle šedá kůra; podlouhlé, oválné listy zakončené do špičky; bílé květy; tobolka se semínkem kaštanově hnědé barvy; (2) (Mex): slivoň, švestka; (MS, DA).

xocomil (chocomil, shocomol), m. (← nah. *xococ*, „kyselý“ + *milli*, „satba“) (1) (Guat): silný vítr; ► fouká u jezera Atitlán; občas způsobí i ztroskotání lodí; (DA).

xoconochtle, m. (1) (Mex): viz: *xoconoschtle*; (DA).

xoconoschtle (xoconochtle, xoconoscie, xoconostle, xoconoxtle), m., venk. (← nah. *xococ*, „kyselý“ + *nochtli*, „plod opuncie“) (1) (Mex): druh plodu z opuncie; ► jí se vařená v karamelu; (DA).

xoconoscie, m. (1) (Mex): viz: *xoconoschtle*; (DA).

xoconostle (joconostle, soconoscie, soconostle), m. (1) (Mex): plod opuncie; ► má kyselou chuť; vaří se v karamelu, aby měla sladkou chuť; viz: *xoconoschtle*; (DA).

xoconoxtle, m. (1) (Mex): viz: *xoconoschtle*; (DA).

xocopedo, m., venk. (1) (Mex): lidová kořalka; (DA).

xocot, m. (1) (Mex): strom; viz též: *jocote*; (DA).

xocota, m/f. (1) (Mex): plod; viz též: *jocote*; (DA).

xocoteta, f., venk. (← nah. *xocotec*) (1) (Mex): viz: *guayaba agria*; (DA).

xocotihuetzi, m. (1) (Mex): desátý měsíc v aztéckém kalendáři; (DA).

Xocotl, m., myt. (1) (Mex): azt. bůh hvězd spojený s ohněm; (S04).

xocoyol, m., venk. (1) (Mex): šťavel (*Oxalis*); ► rostlina z čeledi šťavelovité (*Oxalidaceae*); jednoletá rostlina s dělenými listy; květy jsou žluté, růžové nebo fialové; plod má mnoho semínek; (DA).

xocoyote (jocoyote, shocoyote, socoyote), m., venk. (← nah. *xocoyotl*, „nejmladší syn/dcera“) (1) (Mex): nejmladší syn, benjamínek; (DA, EA, MM).

xocuaxpatolin, m., venk. (← nah. *xocuechtila*, „kotník“ + *patolli*, „hra“) (1) (Mex): hra; ► ve které člověk ležící na podlaze otočí pomocí noh trám; (DA).

xocuichtle (xocuieste), f., venk. (← nah. *xococ*, „kyselé ovoce“ + *ichtli*, „vlákno z agáve“) (1) (Mex): viz: *xola*; (DA).

xocuieste, f. (1) (Mex): viz: *xocuichtle*; (DA).

xola, f. (1) (Guat): hlava, palice, kebulé; viz též: *pensadera*, *chola*; (DA). • (2) (Mex): krůta; ■ Var.: *xocuichtle*; (RAE, JD, DA).

xolate, m., venk. (← nah. *xolochtic*, „vrásčitá věc“) (1) (Mex): kukuřičný klas; ► málo vysemeněný; (DA).

xolco, m. (1) (Guat): viz: *cholco*; (DA).

xolo, -la, subst., venk. (← nah. *xolotl*, „zrůda, krocan“) (1) (Mex): krocan/krůta; viz též: *chompipe*; (DA, RAE).

xolochtle, m., venk. (← nah. *xolochtic*, „vrásčitá věc“) (1) (Mex): kůra z ovoce; (DA).

xoloizcuintle (xoloescuintle, xoloescuinle, soloescuinle, soloescuintle) m. (← nah. *xoloitzcuitli* (*x*, čti: *š*), *xolotl*, „příšera“ + *itzcuintli*, „pes“) (1) (Mex): viz: *abora*; (EA).

xolotl, m. (← nah. „vodní had“) (1) (Mex): obojživelník; ► žije v Severní Americe; asi 30 cm dlouhý, s dvěma páry krátkých nohou; (2) příšera; (EHA).

Xólotl, m. (← nah.) (1) (Mex): náčelník Čičimeků; ► na přelomu 12. a 13. stol. dobyl území Toltéků ve středním Mexiku; (EHA).

Xolotl, m., myt. (← nah. „Dvojče“) (1) (Mex): dvojče *Quetzalcoatla*; ► znázorňován jako pes s tmavou srstí; představoval temné aspekty duality dvojčat; (S04).

xoloton, m. (1) (Mex): pončo; ► druh oblečení; používali ho ženy v Jalisco; (DA).

xomac, m. (← may.) (1) (Mex): kapradí; viz též: *rabo de chango*; (DA).

xomote, m., venk. (← nah. *xomotl*, „druh kachny“) (1) (Mex): kachna (*Anas diazi*); ► kachna z čeledi hvězdicovité (*Asteraceae*); měří až 55 cm; žije na povodí Mexika; má šedokávové tělo, žlutý zobák a oranžová křídla; (DA, MM).

xonequelite, m. (← nah. *xonacac*, „cibule“ + *quilitl*, „zelenina“) (1) (Mex): bylina (*Selloa glutinosa*); ► bylina z čeledi hvězdicovité (*Asteraceae*); je vysoká až 1 m; má dřevnatou lodyhu, střídavé listy, žluté květy na vrcholu; (DA).

xongo, -ga, adj., venk. (1) (Mex): špinavý; ► o člověku; (DA).

xopepe, f., venk. (← nah. *xotl*, „noha“ + *pepetotl*, „káča“) (1) (Mex): šváb; (DA).

xoquiaque, adj., venk. (1) (Mex): zapáchající, páchnoucí; (DA).

xorgo, -ga, adj., venk. (1) (Mex): drsný, hrubý, neobroušený; ► o věci; (DA).

xotol, m. (← nah. *zotolin*, „palma“) (1) (Mex): rostlina; viz též: *sotol*; (DA, MS).

xox, m., venk. (← may.) (1) (jvMex): keř; viz též: *higuerilla*; (DA).

xoxalero, -ra, m/f. (← nah. *xoxalli*) (1) (Mex): čaroděj, kouzelník; (DA).

xoxoac, m. (1) (Mex): popínavá rostlina; viz též: *peonía*; (DA).

xoxoco, m., venk. (← nah. *xoco*) (1) (Mex): viz: *leña amarilla*; (DA).

xoxopacle, m. (← nah. *xococ*, „kyselý“ + *patli*, „medicína“) (1) (Mex): viz: *xoxopascle*; (DA).

xoxopascle (xoxopacle, xoxopaste), m. (1) (Mex): tyč, hůl; viz též: *zozopaste*; (DA).

xoxopaste, m. (1) (Mex): viz: *xoxopascle*; (DA).

xoxopastle, m., lid. (1) (Mex): hůl, tyč, kůl; viz též: *poste*; (DA).

xoy, m., venk. (← may.) (1) (Mex): oko; ■ Var.: *tutupiche*; (DA).

xpayumac, m. (← may.) (1) (jvMex): viz: *tablelojeca*; (DA).

xpelón, m., venk. (1) (Mex): fazole; (DA).

xtabay, m., venk. (1) (Mex): duch, přízrak; ► v lidové víře; zjevuje se zamilovaným lidem na tmavých místech; (DA).

xtabentún, m. (← may.) (1) (Mex): povijnice nachová (*Turbina corymbosa*); ► dřevnatá popínavá rostlina; má srdčité listy, kulatá semena kávové barvy; (2) (Mex): květ této rostliny; ► zvonkovitý; bílý; (3) (jvMex): silný likér; (MS, DA).

xtup, m. (← may.) (Mex): nejmladší syn, benjamínek, nejmladší člen skupiny; ■ Var.: *xtupito*, *tup*, *tupito*; ■ Syn.: *xocoyote*; (EA).

xtupito, m., viz: *xtup*; (EA).

xuascle, m., venk. (1) (Mex): nástraha, past; (DA).

xube, adj., venk. (1) (Mex): vybledlý, skvrnitý; ► o papričce; (DA).

xuc, m., venk. (1) (US): tanec; (2) (US): muzika; (DA).

xúchil, m. (1) (Mex): květina; viz též: *súchil*; (DA).

xucúpara, m., venk. (1) (Mex): rajče; (DA).

xulkin, m. (← may.) (1) (Mex): popínavá rostlina (*Tournefortia volubilis*); ► rostlina z čeledi brutnákovité (*Boraginaceae*); (DA).

xulo, m. (1) (Nik): pes, který neštěká (*Canis caribeus*); ► čte se [šulo]; (MM).

xumetl, m., venk. (← nah. *xómitl* o *xumitl*) (1) (Mex): černý bez; (DA).

xumil, m., venk. (← nah. *xómitl* o *xumitl*) (1) (Mex): viz: *jumil*; (DA).

xuncu, m., venk. (← zapoteco) (1) (Mex): adolescent; (2) (Mex): poslední syn; (DA).

xunde, m., venk. (1) (Mex): vozík; ► používá se k převozu kukuřice; (DA).

xup, m., venk. (1) (Guat): dendropanax stromkovitý (*Dendropanax arboreus*); ► strom z čeledi aralkovité (*Araliaceae*); je vysoký až 30 m; má jednoduché listy, zelené nebo žluté květy, plod ve tvaru kulaté bobule, které mají fialovou barvu po dozrání; dřevo ze stromu má různé využití v truhlářství; ■ Var.: *jamaico*, *muñequito*, *pacobillo*, *palomo*, *vaquero*; (DA).

xuricu, m., venk. (← tarasco) (1) (Mex): léčitel, bylinkář, doktor bez titulu; (DA).

xuro, -ra, adj/subst., venk. (1) adj. (Guat): viz: *xareto*; (2) m. (Mex): paprička malé kvality; (DA).

xute, adj/subst. (← may.) (1) adj. (Guat): všetečný; ► o člověku; (DA). • (2) m. (Guat): zvědavce, všetečná osoba; (EA).

xuxa, f. (1) (Pan): viz: *chucha*; (DA).

xuxac, adj., venk. (← may.) (1) (jvMex): hubený, vychrtlý; ► o člověku; (DA).

Y

Y, f. (1) (Kost, Portor): viz: *ye*; (DA).

y, spojka (1) $\dot{\zeta}\sim?^1$ (Am): no a?, a co dál?; (2) $\dot{\zeta}\sim?^2$: copak?; (3) $\dot{\zeta}\sim?^3$ (Bol): jo?; (JD). • (4) (Arg): takže, tedy, no; ► na začátku výpovědi; většinou se pojí s *bueno* a *claro*; př.: *es roñoso, este Ñato, ¿eh?* – *ahora que no está, no hablé mal de él, che; y bueno...* *¿no es un roñoso, acaso?*; *¿Y cómo te sentías en el medio de la guerra y desarmado?*; *y es terrible; ¿no es cierto que es un honor?*; *y claro que es un honor, y bien grande.*; (5) (Per, Mex aj.): neustále, nepřetržitě, ustavičně; př.: *tengo pena por la perra Malpapeada, que anoche estuvo llora y llora; las ocho ya; ¡válgame! y yo aquí habla y habla*; (BDE). • (6) (Par; Arg): no a?; ► znamená pochybnost nebo váhání; ■ Syn.: *pues*; (7) (Ekv, Par; Arg): jasně, ale ...; ► znamená samozřejmost; často se užívá na začátku věty a odděluje se pauzou (v psaném textu čárkou); ■ Syn.: *pues*; (8) (Arg): no?, no tak?!; ► znamená výzvu k činnosti; v tomto významu má často charakter citoslovce a formu tázací věty; př.: *¿y? a ver*

muchachos, invitaba Jova ...; (9) (Arg): co myslíš?, co říkáš?; (10) **y que** (Portor, Ven): zdá se, prý, a že prý; ► často ironicky, např.: *dejó de prepararme el desayuno a los cinco años para que aprendiera y que a desenvolverme en la vida*; (RR). • (11) **hovor.** (Mex): zdůraznění v přacích větách, rozkazech apod.; př.: *¡ojalá y no llueva!*; *¡Dios quiera y se alivie!*; *¡quién quita y nos saquemos la lotería!*; (12) ~ **de ahí**, lid. (Mex): takže; př.: *y de ahí, Juan le dijo a Pedro*; ► mex. argot *caliche*; (DEUM). • (13) (Mex, Chil, Par): a, a také; (14) lid. (Par, Arg): takže, tedy; ► používá se opakovaně na začátku věty; (15) **¿~ qué?** (Kub, Dom, Portor): tak co?; (16) ~ **de ahí** (Mex, Nik, Dom, Ekv, Chil, Par, Urug): tak, nuže, teda; (DA).

ya, adv. (citosl.) (1) ~ **mero** (Mex): okamžitě, hned teď; (RAE). • (2) ~ **medio** (Per): [Š: *a medias*] tak trochu, napůl; (3) ~ **pues** (Per): no jo!; ► vyj. netrpělivost; (3) ~ **te vi**, viz: *ver*; (RR). • **ya**, adv. (1) (Kub): dost, to stačí; (2) **¡~ chole!** (Mex): to stačí; ► lid.; (3) **desde** ~ (Am; Portor, Arg, Chil): hnedka; př.: *-Sólo con una condición... -Desde ya aceptada, hijo.*; (4) ~ **mero mismo** (Mex): hned teď; (5) **desde** ~ **mismo** (Am): hned; (6) **¿para qué ~?**: a pročpak?; (7) **pero que ~, es ~**: žádný ale jó, teď hned!; (8) **eso es** ~ (Kub): právě teď; (9) **¡y ~!**: a hotovo; (JD). • (10) ~ **mismo** (Arg): právě teď, hned; př.: *¡te largas ya mismo de mi casa!*; *-¡bájese, abuelito! seguía el chofer, ¡ya mismo!*; (11) ~ **mero**: viz: *mero*; (12) **¡~ estuvo!**: viz: *estar*; (BDE). • (13) ~ **mismo** (Kub): teď hned; okamžitě; př.: *no me fastidies; lo hago ya mismo*; (DMC). • (14) citosl., lid. (Mex): vyj. pochybnost nebo údiv; př.: *me saqué el melate; ¡ya!*; (15) ~ **vas, ~ estuvo, ~ estás, ~ estufas**, viz: *¡ándale pues!*; př.: *¿vamos a pistear?*; *ya vas, carnal; bueno, ya estuvo, vamos a echarnos un disparejo*; (16) ~ **estuvo, ~ estufas, ~ tosió** (Mex): a konec, šlus; př.: *todo esoya estufas, la onda es saber qué vamos a hacer*; (17) **ese arroz ~ estuvo, ese arroz ~ se coció**, **hovor.** (Mex): tento případ už je vyřízen; př.: *se recibió el viernes, así que ese arroz ya se coció*; (18) **¡~ estuvo suave!**, lid. (Mex): to už by stačilo; př.: *ya estuvo suave, déjame en paz*; (19) ~ **te (me, nos) estás** nebo ~ **se (me, nos) están callando, saliendo, yendo** apod., lid., (Mex): sklapni; okamžitě zmlkni, zmlkňte; koukej mazat; odejdi, odejděte; jdi, jděte; př.: *ya te me estás largando con tus chivas; ya se están yendo para la escuela*; ► mex. argot *caliche*; (DEUM). • (20) (Mex): platí; viz též: *ándale*; (21) **preparados, listos, ¡~!**, připravit, pozor, teď!, viz též: *marcas, en sus marcas* (na místa!); (EEA). • (22) ~ **está** citosl. (Arg, Chil, Ekv, Par, Per, Urug): hotovo; už; to je ono; samozřejmě!; ► vyjadřuje přijetí nebo absolutní souhlas; (MM, AM). • (23) lid. (Nik, Dom, Ekv, zápBol, Par, Chil): ano, samozřejmě; ■ Var.: *ya pues*; (24) ~ **no ~** (Per, Bol, Chil): ne teď; (25) ~ **no más** (Bol): teď, v blízké době; (26) **¿~?** lid. (zápBol, Chil): dobře?, co ty na to?; (27) **¿~ ve?** (**¿ya ves?**) (Nik, Par, Kub, Dom, zápBol): proč ne?; (28) **¿~ ves?** (Nik, Par, Kub, Dom, zápBol): viz: *¿ya ve?*; (DA).

ya;!, citosl., lid. (1) (Mex, Nik, Bol): ty blaho!; to je co říct!; viz též: *¡miércoles(s)!*; (2) lid. (Mex, Pan, zápBol, Chil): teda!, to je co říct!; (3) lid. (Mex, Pan, zápBol): to není jisté!; (4) **¡desde ~!**, lid. (Mex, Bol, Par): samozřejmě, bez pochyby; (5) **¡~ la!**, eufem. (← *ya la chingaste*) (Mex, Nik): stalo se!; (6) **¡~ poh!** (Chil): viz: *¡ya pues!*; (7) **¡~ pues!**, lid. (Chil): to by šlo!, s tím souhlasím!; ■ Var.: *¡ya pues!*; (8) **¡~ pues!**² (Ekv, zápBol): viz: *ya*; (DA). • (9) (Chil): dobře!, výborně!, platí!, tak jo!; viz též: *¡ándale!*; (EEA).

yaaa;!, citosl., lid. (1) (Mex): ty blaho!; to je co říct!; viz též: *¡miércoles(s)!*; (DA).

yaba, f. (1) (Kub): divoce rostoucí strom čeledi motýlokveté (*Papilionaceae*); ► má oválné listy, mnohočetné nafialovělé květy a žlutý plod; kůra slouží jako lék proti parazitům, dřevo se využívá ve stavebnictví; (RAE). • (2) (← arw/karib.) (Dom, Kol, Kub, Mex, StřAm, Ven): andira bezbranná (*Andira inermis*); ► strom vysoký až 25 m; má rozsáhlou korunu, střídavé listy, vonné růžové květy s bílou skvrnou olemovanou fialovým pruhem; lusky s oválnými plody; využití v tradiční medicíně; dřevo se využívá v truhlářství; ■ Var.: *almenadro de montaña, carne asada, chaperno, corotú de montaña, harino, juajunesco, macayo, moca, pacay, palo de burro, quira*; (DA); (3) (Dom, Kol, Kub, Mex, StřAm, Ven): denivka (*Hemerocallis hybrida*); ► dekorativní trvalka; má různobarevné květy podobné lilii na téměř bezlistých lodyhách; ■ Var.: *llaba, yabo*; (MS, DA, NET). • (4) (Am): andira; ► strom; (JD). • (5) (StřAm, Kol, Kub, Mex): strom; ► hustě zarostlý středně vysoký strom; jeho plody jsou žluté a odpovídají velikosti malé hrušky; dřevo se používá ve stavebnictví; ■ Syn.: *macayo, yabo*; (MM).

yabal, m. (1) (Kub): místo bohaté na rostliny a stromy *yaba*; (MS).

yabear, tr. (1) (Kub): srazit protivníka k zemi; ► v boxu; série ran pěstí mířená na protivníka; (DA).

yabirú, m. (← guar.) (1) (Arg; Bol, Urug, Par): čáp; viz též: *jabirú*; (JD; DA). • (2) (Arg, Par): jihoamerický čáp (*Ciconia mycteria*); (MM).

yabo, m. (1) (Am; StřAm, Kol): andira; ► strom; viz též: *yaba*; (JD, MS; MM). • (2) (Ven): trnitý strom (*Cercidiumpraecox*); viz též: *palo verde*; (DA).

yaboa (llaboa), f. (1) (Portor): kvakoš žlutočelý (*Nyctanassa violacea bancrofti*); ► pták z čeledi volavkovití (*Ardeidae*); měří až 50 cm; má šedomodré zbarvení peří se světlými skvrnami, černý zobák se žlutou skvrnou, zelené nohy; ■ Var.: *guanabá*; (DA).

yabruma, f. (1) viz: *yagruma*; (MS).

yabú, m. (1) viz: *yabuna*; (MS).

yabuna, f. (1) (Kub): lipnicovitá rostlina (*Gramineae*); ► vyskytuje se v savanách, její přízemní stonky se na zemi prolínají tak, že vytváří jakýsi koberec; spleťte kořeny jsou hluboko v zemi; rostlina škodí ostatním plodinám; (RAE). • (2) (← arw/karib.) (Kub): rostlina (*Paspalum plicatulum*); ► trvalka vysoká až 1,2 m; má dlouhé listy; hnědá semena; ■ Var.: *yabú*, *yabura*; (MS, NET). • (2) (Kub): hrubá listnatá travina (*Gramen yabuna*); (MM).

yabunal, m. (1) (Kub): místo bohaté na rostliny *yabuna*; (RAE, MS).

yabura, f. (1) viz: *yabuna*; (MS).

yac, m. (← angl. *jack*) (1) (Hond, Salv, Nik, Pan): figurka z umělé hmoty; ► má tvar kříže nebo hvězdičky; slouží ke hře *yacs*; ■ Var.: *jacks*, *jase*; (2) m., pl. (Hond, Salv, Nik, Pan): viz: *yax*; (DA).

yaca (yaka), f. (1) (zápMex): lípa (*Tilia*); ► z čeledi slézovité (*Malvaceae*); vysoká až 20 m; má rovný a mohutný kmen, hladkou sivou kůru, silné větve, rozsáhlou korunu; listy mají srdcovitý tvar a na krajích jsou vroubkované; květy se skládají z pěti okvětních lístků, které jsou bílé, voňavé a léčivé; okrasný strom; dřevo ze stromu se používá v truhlářství; (2) (zápMex): oříšek; ► plod lípy; dužnatý, velmi sladký, oválný, velký; má tenkou zelenou vrásčitou kůru; (DA).

yacabó (ya-acabó), m. (1) (Ven): sýček (*Galucidium ferox*); ► pokládá se za nositele špatných zpráv; (RR).

yacama, m. (1) (Pan): řezačka dlažby; ► stroj poháněný kompresorem; pomocí ocelového rydla dochází k řezu; (DA).

yacamar, m. (1) (Mex): pták; ► žijící v tropických oblastech; (MM).

yacami, m. (← guar.) (1) (Bol): viz: *chachalaca*; (MM). • (2) (výchBol): viz: *trompetero*; ■ Var.: *yacami*; (DA).

yacamí, m. (← guar.) (1) (výchBol): viz: *yacami*; (DA).

yácana, f. (1) viz: *ácana*; (MM).

yacanína, f. (← guar.) (1) (Arg, Par): viz: *ñacanína*; (MM). • (2) (Par, svArg): užovka obrovská (*Hydrodynastes gigas*); ► had z čeledi užovkovití (*Colubridae*); dlouhý až 2 m; je světle hnědý s tmavými kulatými skvrnami; (DA).

yacapistla (yecapistle), f. (← nah. *yacatl*, „nos“ + *pitzli*, „pecka z ovoce“) (1) (Mex): rostlina (*Psittacanthus calyculatus*); ► z čeledi ochmetovité (*Loranthaceae*); cizopasná rostlina vysoká až 1 m; vzpřímená, má hranatou hladkou lodyhu, podlouhlé eliptické kopinaté listy, červené květy uspořádané v trojici, malé masité fialové plody; (DA).

yacaratiá, m. (← guar. *yacaritiá*) (1) (Arg, Par): strom; (MM).

yacaré, adj/subst. (← tup/guar. *jacaré*) (1) m. (Bol, Kol, LaPla): kajman (*Caiman latirostris*); př.: *un yacaré emergía de entre las aguas fangosas*; (BDE). • (2) (Per): rodové jméno hadů; (MS, MM). • (3) adj. (Arg): týkající se provincie Corrientes; (4) m/f. (Arg): obyvatel provincie Corrientes; ■ Syn.: *correntino*; (DA). • (5) m. (← guar.) (Arg, Bol, Urug): krokodýl americký (*Cocodrilus americanus*); ► vyskytuje se v Jižní Americe; (MM). • (6) m. (← guar.) (Kub, Kol, Ekv, Per, Par, Arg, Urug, výchBol): kajman (*Caiman*); ► z čeledi aligátorovití (*Alligatoridae*); (7) ~ **overo**, m. (výchBol, jižBol, Arg, Urug): kajman šíronosý (*Caiman latirostris*); ► z čeledi aligátorovití (*Alligatoridae*); dlouhý až 3 metry; žlutohnědé barvy; má krátké, ale mohutné čelisti, které jsou stejně široké jako hlava; krk má pokrytý velkými štíty; ■ Var.: *caimán*, *lagarto ñato*; (8) **a lo** ~, lid. (Par): tajně, kradmo; (DA).

yácata, f. (← nah. *yacatl*, „nos“) (1) (Mex): stará indiánská památka; (RAE).

Yacatecuhtli, m., myt. (← nah. „Pan přední hlídka“) (1) (Mex): aztécký bůh obchodníků a cestujících.

yacatiang, m. (1) (Am): divoký krocan; (JD).

yacayaca (yaka-yaka), m/f. (1) (Bol): viz: *gargacha*; (DA).

yachac, m. (1) viz: *yatiri*; (DA).

yachac, m/f. (← keč. *yachaq*, „chytrý“) (1) (Ekv, střBol, zápBol): viz: *yatiri*; (2) m/f. (zápBol): věštec/věštkyně; (DA).

yachaysapa, adj/subst. (← guar. *yachay*, „vědět“ + *sapa*, „osamělý“) (1) adj/subst., lid. (střBol, zápBol): chytrolín; ► člověk, většinou žena, který si myslí, že ví více než ostatní; (DA).

yachiri, m/f. (1) (← keč. *yachay*, „vědět“ + aim. *-iri*, „věnující se“) lid. (Bol: LP/Or): profesor, profesorka; (LM). • (2) (← aim.) (jižBol, zápBol): viz: *yatichiri*; (DA).

yacht, m. (← angl.) (1) (Am): viz: *yate*; (MM).

yachting, m. (← angl.) (1) [Š: *vela*] (Arg, Urug, Ven): jachting, plachtění; ■ Syn.: *vela* (Arg, Chil, Mex, Urug); (EEA). • (2) veslařské závody; (MS, MM).

yachtman, m. (← angl. *yachtsman*) (1) (Am): jachtař; (MS, MM).

yacitara, f. (1) (Kol): liánovitá palma; viz též: *matamba*; (DA).

yaco, m. (1) (Per): nutrič *(Lutra brasiliensis)*; (MM). • (2) (jižMex): viz: *sirimo*; (3) (Pan): pilohřbetec hnědý (*Lobotes surinamensis*); ► ryba z čeledi pilohřbetcovití (*Lobotidae*); viz též: *biajaca*; (4) ~ **de cuero** (Mex): viz: *ixepepe*; (5) ~ **granadillo** (jižMex): strom; viz též: *guásimo*; (DA).

yacogranadillo, m. (1) (jižMex): strom; viz též: *guásimo*; (DA).

yacolla, f. (← keč. *yaqolla*) (1) (Per): plášť Inků; ► vyrobený sešitím dvou kusů látky; měřil dva a čtvrt loktu na šířku a jeden a tři čtvrtě loktu na délku; nosili ho na ramenu; při jakékoliv činnosti si ho připínali pod levé rameno, aby měli volnou pravou paži; ■ Var.: *unco*, *uncu*; (MM). • (2) venk. (szArg): přehoz, pončo; (3) venk. (Per): závoj; ► z černého flanelu, který nosí indiánské ženy přes obličej jako symbol smutku; (4) (Bol): šála; ► v andské kultuře; upletená z vlny z lamy; symbol velení; (DA).

yacón, m. (← keč. *yakun o llaqhun*) (1) (Per): viz: *aricoma*; (RAE). • (2) (Bol, Per, Ekv, szArg): jedlý, sladce chutnající hlízovitý kořen; (3) (Bol, Per, szArg): rostlina, ze které tento kořen pochází (*Smallanthus sonchifolius*); ► z čeledi hvězdicovitě (*Asteraceae*); vysoká až 2 m; má stvol zelené barvy; střídavé kopinaté listy, malé žluté květy; ■ Var.: *llacón*; (MS, DA, NET, DA). • (4) (← keč. *lla'kun*) (Bol, Per): rostlina (*Polimnia Sonchifolia*); (MM).

yacopollo, m. (1) (Arg): mládě ptáka *yacú*; (AM).

yacs, m., pl. (← angl. *jack*) (1) (Guat): dětská holčičí hra; ► do vzduchu se vyhazují malé kamínky; (DA).

yacse, m. (1) pl. (Kost): viz: *yax*; (2) (Kost): figurka; ► používá se ke hře *yacses*; (DA).

yacú, m. (← guar.) (1) (Arg, Bol, Par): guan čárkovaný (*Penelope superciliaris*); ► pták; má černou barvu; velikostí odpovídá malé slepici; (2) (Bol): pták; ► je určený ke konzumaci; podle Azary jeho hlas opakuje hlasitě slabiku *yac*; (MM).

yacu, m. (1) (← keč. *yaku*) lid. (Bol: alt/vall): voda; (LM).

yacuchupe, m. (1) (střPer): polévka; ► kreolský pokrm; udělaná z brambor, sýru, vajec a různých druhů bylinek; (AM, DA).

yacujergón, m. (1) (výchPer): xenodon amazonský (*Xenodon severus*); ► had z čeledi užovkovití (*Colubridae*); dlouhý až 2 metry; hnědé nebo šedé barvy s tmavými příčnými pruhy na zádech; (DA).

yacuma, f. (1) (výchBol): síť; ► krátká, uzká, na jednom konci uzavřená síť; všeobecně bývá vyrobená ze štetin; používá se k lovu zajíců; (DA).

yacumama, f. (1) (Per): mořský had; (JD).

yacumana, f. (← guar.) (1) (Ekv, Per): velký obojživelný had; (MM). • (2) (výchPer): anakonda; (DA).

yacumeño, -ña, adj. (1) (Bol): týkající se provincie Yacuma; ► patří pod okres Beni; (DA).

yacumín, m. (1) lid. (Arg): frak; (DA).

yacuna, ind. jazyk, viz: *matapí*.

yacupuma, m. (1) (Am): puma marguay; (JD). • (2) (← keč. *yacu y puma*) (Bol, Per, Ekv): divoká kočka (*Felis tigrina*); ► vyskytuje se na mokřích loukách a pastvinách; (MM).

yacure, m. (← guar.) (1) (Ven): akácie (trnovník akát); (MS).

yacuruna, m. (← keč.) (1) lid. (Ekv, výchPer): pohádková bytost; ► v lidové víře; bydlí na dně řek; vyvolává vlnobití a nečekané víry; (DA).

yacurutú, m. (← guar.) (1) (Arg, Par): jihoamerická sova (*Buho crassirostris*, Vieill); ► *yacurutú* je pravděpodobně etymologická forma, ale forma více užívána je *ñacurutú*; (MM).

yacushapana, f. (← keč. *yacú*, „voda“ + *shapana*, „forma“) (1) (Per): strom (*Terminalia amazonica*); ► strom z čeledi vrcholákovité (*Combretaceae*); vysoký až 30 m; má kuželovitý kmen, hustou korunu s tenkými větvemi; listí má nafialovělou až světle zelenou barvu; ■ Var.: *chunchu*; (2) (Per): kůra tohoto stromu; (DA).

yacutinga, f. (← guar. *yacú* + *tinga*, „bílý pták“) (1) (Arg, Par): modifikace *yacú*; ► forma *yacutinga* pochází z vědecké literatury, která ji převzala z brasílského dialektu guaraní, v Argentině se vyskytuje pouze v psané podobě; (MM).

yacutoro, m. (← guar. *yacú*, „voda“ + šp. *toro*) (1) (Arg, Par): *yacú* ve velké velikosti; (MM). • (2) (szArg): kotinga červenohrdlá (*Pyroderus scutatus*); ► pták z čeledi kotingovití (*Cotingidae*); má černé nebo hnědé zbarvení s jednou červenou skvrnou na hrudi nebo hrdle; (DA).

yacuú, m. (1) (výchBol): vařený kořen juky; ► podává se jako příloha k vařenému masu; (DA).

yadra, f. (← angl. *yard*) (1) (US): viz: *yarda*; (DA).

yaga, f. (← zapoteco) (1) (Mex): slovo; (MM).

yagahuil, m. (1) (jižMex): morušovník barviřský (*Chlorophora tinctoria*); ► z čeledi morušovníkovité (*Moraceae*); viz též: *palo amarillo*; (DA).

yagalán, m. (1) (jižMex): strom (*Eugenia capuli*); ► strom z čeledi myrtovité (*Myrtaceae*); vysoký až 8 m; má bílé květy, květenství v hroznu, ovoce je malé a jedlé; ■ Var.: *guacuco*; (DA).

yagán, adj/subst. (1) (Chil): příslušník stejnojmenného kmene; (2) příslušné adjektivum; (3) jazyk tohoto kmene (syn. *yámana*); ► je dobře popsán, ale už zanikl; (4) m., pl. (los ~s): téměř vymřelý ind. kmen; poslední člen (2008) mluví šanělsky, ale pomohl jazyk popsat; ■ Syn.: *yámana*; (EA).

yage, m. (1) (Guat): leucéna (*Leucaenae*); ► strom z čeledi bobovité (*Fabaceae*); roste v teplých oblastech; má složené listy a luskovitý plod, který se používá jako krmivo; (DA).

yagé, m. (1) (Kol): patok, břecha; (AM). • (2) (Kol, Ekv): liána (*Banisteriopsis*); ► z čeledi malpighiovité (*Malpighiaceae*); má dlouhý stonek, protilehlé kopinaté listy, růžové květy v okolíku; ■ Var.: *yajé*; (3) (Kol, Ekv): patok, břecha; ► nechutný nápoj udělaný z listů liány, má psychotropní vlastnosti; (DA).

yagruma, f. (**yagrumo**, m.) (1) ~ **hembra**, f. (Kub): strom z čeledi morušovníkovité (*Moraceae*); ► s velkými listy podobnými palmě, které jsou zelené na horní straně a nazlátlé na straně spodní; má hroznovitě růžové květenství se žlutými odlesky; vykazuje také léčivé účinky; (2) ~ **macho**, f. (Kub): strom z čeledi aralkovité (*Araliaceae*); ► s dlouhými řapíky, velkými dlanitými listy, které jsou z horní strany porostlé chloupky; bílé květy rostou v okolíku, dřevo je slabé; listy mají léčivé účinky; (RAE). • (3) (Kub): cekropie; ► rostlina; (JD). • (4) (← arw/karib.) (Antil, Ekv, Kol, Kub, Pan, Per, Portor, Ven): imbauba (*Cecropia*); ► strom vysoký až 20 m; má rozsáhlou korunu; velké dlanité listy; málo výrazné květy; dřevo je využíváno v uměleckých řemeslech; (5) (Ven): palmová dřevina ze které indiáni vyrábějí určitý druh pečiva; (6) ~ **hembra**, ~ **macho** (Kub): druhy tohoto stromu; (7) **ser uno como las hojas del ~o** (Portor): být falešný, mít dvě tváře; (8) (Kol): užovka; (9) ~o **hembra**, ~o **macho** (Dom, Kol, Ven): druhy rostliny *yagrumo*; ■ Var.: *jaruma*; *llagruma*; *orumo*; *yabruma*; *yagrumo*; *yarum(b)a*; *yarumo*; *yauruma*; *yaurumo*; *yuruma*; *yurumo*; (MS, DA). • (10) (Portor): nestálý člověk; ► tento typ člověka připomíná listy stromu *yagrumo* (*Cecropia peltata*), kdy tyto jsou někdy bílé, někdy zelené podle toho, jak fouká vítr; (AM). • (11) ~ **hembra**, f. (Kub): viz: *guarumo*; (12) **yagrumo** (**llagrumo**), m. (Dom, Portor, Ven): viz: *guarumo*; ■ Var.: *jagrumo*, *xconclé*; (DA).

yagrumal, m. (1) viz: *yarumal*; (MS).

yagrumita, f. (1) (Kub): keřovitá rostlina (*Bocconia frutescens*); ► vysoká 1 - 3 m; má podlouhle eliptické listy; květenství lata; hojně se využívá v medicíně, dále na barvení látek nebo jako insekticid; (MS, NET).

yagrumo, m. (1) (Am): cekropie; ► rostlina; (JD). • (2) (Portor, Ven), viz: *yagruma*; (RAE, MS). • (3) (← taíno *yaruma*, o *yauruma*, o *yabruma*) (Antil, Ven): cekropie (*Cecropia peltata*); ► velký a hojně rostoucí jako fikovník; jeho dřevo není dobré, protože je lehké, duté a lámavé (Oviedo, 1535); ■ Syn.: *trompeta*; (MM).

yagua, adj/subst. (1) m. (Per, Kol): příslušník indiánského kmene Yagua; (2) příslušné adjektivum (yaguaský); (3) m., jazyk kmene Yagua; ► kmen žije v per. deštném pralese (departament Loreto, mezi městem Iquitos a brazilskou hranicí) a v Kolumbii (distrikt Amazonas); jeho členové sami sebe nazývají *Nihamwo*; jazyk náleží do yaguaské jazykové rodiny a také se může nazývat *yawa*, *yegua*, *llagua*; (S01, S03). • (4) (← karib.) (Ant, Ven): vláknitá tkanina obklopující nejvyšší a nejkřehčí část

kmene palmy; ► odděluje se přirozeně každý lunární měsíc; má mnoho využití, především v tabákovém průmyslu; (5) (Ven): palma využívaná jednak jako zelenina, dále k zastřešování indiánských chatrčí a k výrobě košíků, klobouků a provazů; v zimním období produkuje olej používaný ke svícení; (RAE, AM). • (6) (← arw/karib.) (Antil, Kol, Mex, Ven): palma (*Attalea humboldtiana*); ► palma z čeledi arekovité (*Arecaceae*); vysoká až 13 m; má silný kmen, vzpřímené listy, květy bílé barvy; oválný fialový plod je po dozrání zdrojem oleje; vlákna slouží na pletení košíků a klobouků; (7) (Antil, Kub, Kol, Mex, Per, Portor, Ven): **tkanina** omotaná na nejvyšší části kmene palmy; (8) (Mex): **tvar** doutníku; (9) **coger** ~ (Kub): utéct; vylekat se; rozzlobit se; (10) **como en** ~ (Portor): hodně, nadměrně; (11) **contar** ~ (Kub): zastydět se; (12) **el que esculca ~s viejas, suele encontrar cucarachas** (Portor): kdo se moc stará, moc se dozví; (13) **la ~ que está pa un burro, no se la comen las vacas** (Dom): co se má stát, stane se; (14) **poner la ~ antes que caiga la gotera** (Kub, Per, Portor): připravit se na každý případ; ► pojistit se pro jistotu (př. vzít si deštník pro případ, že by mohlo pršet); (MS, DA, AM). • (15) (Am): kůra; ► **špičky** palmy královské; (16) (Ven): palma; (17) **coger** ~ (Kub): naštvat se; (18) **poner la ~ antes de que caiga la gotera** (Am): utéct hrobařovi z lopaty; (JD). • (19) f. (Kub): tvrdý list palmy královské; př.: *las yaguas de esta palma se han caído todas*; (20) (Kub): široká kravata; př.: *esa yagua verde que usas hoy me encanta*; (21) (Kub): háro; př.: *como tienes yagua en la cabeza*; (22) **debajo de cualquier ~ sale un alacrán** (Kub): pod svícnem bývá největší tma; pod sladkým medem tráví lidi jedem; př.: *tú vigíalo; no te olvidas que debajo de cualquier yagua sale un alacrán*; (23) **estar flojo de la ~** (Kub): být částečně holohlavý; př.: *tú estás flojo de yagua; usa algún remedio*; (24) **irse a cortar ~** (Kub): trápit se, soužit se, drásat se; př.: *se lo dije y se fue a cortar yaguas*; (25) **la ~ que está para uno no hay vaca que se la coma** (Kub): boží mlýny melou pomalu, ale jistě; na každého jednou dojde; př.: *tienes que ser valiente; la yagua que está para uno no hay vaca que se la coma*; (26) **tumbarle las ~s del güiro** (Kub): zkrátit vlasy; př.: *voy a llevar a mi hijo a turbarle las yaguas del güiro; viz též: grano; león*; (DMC). • (27) **dar como ~ en** (Portor): pořádně někoho zmlátit, zřítit; viz též: *pillo, dar...*; (28) **poner la ~ antes de que caiga la gotera** (Portor): udělat něco dřív, než je o to požádáno; (29) (Hond, Kub, Dom, Portor): palma; viz též: *palmacté*; (30) (Mex): nádobka z palmových listů; viz též: *benequén*; (31) (Dom): viz: *hojanca*; (32) **~s del mismo paquete**, adj/subst. (Dom): ze stejného těsta; ► o dvou lidech, kteří se stejně chovají a mají stejné názory, ačkoliv se liší vzhledem; (33) **de cualquier ~ vieja sale un alacrán** (Dom): nikdy neříkej nikdy; ► značí, že kdykoliv se může stát něco nečekaného, nemožného a tím pádem i překvapujícího; (DA).

yaguá, f. (1) (Guat): strom; viz též: *irayol*; (DA).

yaguací, m. (1) (Dom): viz: *yaguacil*; (DA).

yaguacil (**yaguací**, **yaguasí**), m. (1) (Dom): viz: *yagua*; (2) (Dom): vláknité šustí; ■ Var: *yaguasil*; (MS). • (3) (Dom): vláknitý palist u květu; ► pokrývá a chrání květy palmy; používaný nosiči na hlavě; ■ Var.: *yaguasil*; ■ Syn.: *yagua*; (MM, AM, DA).

yagual, m. (← nah. *yahualli*) (1) (Kost, Salv, Guat, Hond, Mex): kroužek na hlavu používaný při nošení nákladu; (RAE, JD). • (2) (Hond, szKost, Mex, StřAm, Nik, Salv, Guat): drdol uzpůsobený pro nošení věcí na hlavě; (3) (Mex, výchHond, zápHond): schránka (látka) na potraviny apod.; ► má kruhový tvar; slouží k uschování potravin z dosahu zvířat; ■ Syn.: *manare*; (MS, MM, AM, DA). • (4) despekt. (Guat, Hond): starý hadr, otrhaný oděv; (5) (Salv): spleť věcí, zápletka; (DA).

yagualear, intr. (1) (Mex), viz: *enyagualar*; (MS).

yagualeo, m. (1) (Mex): zkrřížení; (2) (Mex): zavěšení; (MS).

yagualero, -ra, adj/subst. (1) adj. (Mex): příslušné přídavné jméno k *yagual*; (MS). • (2) m/f. (Salv): člověk vyrábějící *yaguales*; (DA).

yaguana, f. (1) venk. (Arg): nádoba; ► používá se k vaření tekutin (mléka); (AM, DA).

yaguancazo, m. (1) (Kub): rána uštědřená rákoskou z palmy *yagua*; (MS).

yaguané, -esa, adj/subst. (← guar. *yaguané*, „skunk“) (1) adj/subst., venk. (Arg, Urug, Par): mající krk a boky jiné barvy než hřbet, břicho a část zadku; ► o hovězím dobytku, někdy o koních; (2) m. (svArg, Urug, Par, Bol): skunk; viz též: *zorriño*; (3) m., venk. (Arg): veš; (RAE, AM, DA). • (4) m/f., adj. (Arg, Urug): o koních nebo krávcích s černou nebo hnědočervenou srstí a bílými pruhy podél hřbetu; (RR). • (5) m. (Arg, LaPlat): označení pro hovězí dobytek, který má na krku a žebrech odlišné zbarvení než na hřbetu a břiše; (6) (Am): skunk (*Conepatus*; *Mephitis*); (7) (Am): grošák; (8) (Arg, Bol, LaPlat): veš; ■ Var: *yaguaré*; *yaguré*; (MS). • (9) adj. (Am): dvoubarevný; ► o dobytku;

(JD). ● (10) adj. (← guar. *jaguane*, „liščí“) (Arg, Urug): zrzavý; ► používá se při popisu dobytka; ■ Syn.: *aguanés, ahuanés*; (MM).

yaguapindá, f. (← guar. *yaguá pindá*) (1) (Bol): druh *bejuco* (*Sisonia acubata*); (MM).

yaguar, m. (← tup., ← guar. *yaguar*) (1) [Š: *jaguar*] (Ekv): jaguár; viz též *jaguar*; ■ Syn.: *yaguareté*; (RAE, BDE, MM).

yaguaraba, f. (← arw/karib.) (1) (Kub, Ven): kaktus (*Cereus pitahaya*); ► až 8 m vysoký; má tvar sloupu; má šedé trny, růžové květy; ■ Syn.: *pitahaya*; (2) (Kub, Ven): plod tohoto kaktusu; ► zakulacený tvar; jedlá dužina; ■ Var.: *iguará; iguaraya; yaguaray; yaguraha*; (MS, MM).

yaguaraha, f. (1) (Ven): viz: *iguaraya*; (DA).

yaguarai, m. (1) (Ven): viz: *iguaraya*; (DA).

yaguarama, m., arch., venk. (1) (Kub): mačeta; př.: *cogi el yaguarama y le fui para arriba*; (DMC).

yaguaramo, m. (1) (Ven): viz: *yagua* (*Roystonea regia*); ■ Syn.: *palma real*; ■ Var.: *chaguaramo*; (MM).

yaguaray, viz: *yaguaraba*; (MS).

yaguare, m. (1) (výchVen): vačice; viz též: *tacuacín*; (DA).

yaguaré, viz: *yaguané*; (MS).

yaguareté, m. (← guar. *yaguar*, „jaguár“ y *eté*, „opravdový, pravý“) (1) (Arg, Par, Urug, Bol): jaguár, americký tygr (*Felis onza*); (RAE, MM). ● (2) (Bol, Par, Arg, Urug): viz: *yaguareté*; (DA).

yaguarlocro, m. (1) (Ekv): viz: *yahuarlocro*; (DA).

yaguarrama, f. (1) (Portor): viz: *yagua*; ■ Syn.: *chaguaramo, yaguaramo*; (MM).

yaguarundi, m. (← guar. *yaguarundi*) (1) (Arg, Hond, Ekv, Par): jaguarundi (*Puma yagouarundi*); ► kočkovitá šelma z čeledi kočkovití (*Felidae*); zhruba stejně velká jako kočka, ale delší; má protáhlé tělo, relativně krátké končetiny, hustou srst bez skvrn; šelma se srstí barvy načervenalé kávy nebo tmavě černé; žije v savanách, vlhkých lesích a pralesích od Arizony po sever Argentiny; (RAE, JD, DA). ● (2) (Am): jaguár; (3) (Arg): divoká kočka; ■ Var.: *yaguar, yaguareté*; (JD).

yaguarundi, m. (← guar.) (1) (Arg, Par): divoká kočka (*Felis yaguarundi*); ► žije hlavně v Jižní Americe, i když určitý druh se vyskytuje až na území Mexika; *yaguarundi* je forma, kterou používají hlavně dvojjazyční lidé, kteří hovoří jazykem guaraní, ale také se nachází ve vědecké literatuře; ve španělštině se používá jen forma *gato montés* (divoká kočka); ■ Syn.: *leoncillo*; (MM). ● (2) viz: *león miquero, monero*; (NET).

yaguasa, f. (1) (Kub, Hond, Dom; Antil, JižAm): husička dvoubarevná (*Dendrocygna bicolor*); ► druh kachny z čeledi kachnovití (*Anatidae*); měří asi 51 cm; jsou pro ni typické dlouhé nohy a krk, který udržuje při letu nakloněný dolů; peří je skořicové, na hřbetě do černa; ■ Var.: *chaguazo; yaguaso; yaguaza*; (RAE, MS, DA). ● (2) (Antil, Ven): divoká kachna (*Dendrocygna autumnalis*); (JD). ● (3) (Antil, Ven): kachna stromová (*Dendro arborea*); ► je kaštanově hnědá, má černou chocholku a skvrnitý krk; (MM). ● (4) (Dom): viz: *hoja ancha*; (DA).

yaguasí, m. (1) (Dom): viz: *yaguacil*; (DA).

yaguasil, viz: *yaguacil*; (MS).

yaguasín, m. (1) (Dom): pták; viz též: *yaguasa*; (DA).

yaguaso, m. (1) viz: *chaguazo*; (MS). ● (2) ~ **cariblanco**, m. (Ven): husička vdovka (*Dendrocygna viduata*); ► z čeledi kachnovití (*Anatidae*); měří až 53 cm; hřbet má hnědozrzavý, tvář a krk je bílý; (3) ~ **colorado**, m. (Ven): pták; viz též: *yaguasa*; (DA).

yaguatirica, m/f. (1) (Urug): viz: *ocelote*; (DA).

yaguaza, f. (1) **ser una** ~ (Kub): být homosexuál; př.: *ése es una yaguaza*; (DMC). ● (2) viz: *chaguazo*; (MS).

yaguazo, m. (1) (Kub): buzík, teplouš; př.: *Humberto es un yaguazo desde pequeño*; (DMC). ● (2) (Dom): rána listem palmy; ► list z palmy *yagua*, která měří přes 20 metrů; (3) (Dom): rána pěstit; ► má za cíl ublížit; (DA).

yaguela, f. (1) (jižMex): viz: *lináloe*; (DA).

yagüero, m. (1) (Antil, Kol, Ven): místo s výskytem palmy *yagua*; (MM); (2) (Kol): druh stromu; (3) (Mex): síto; (MS). ● (4) (Ven): strom z oblasti Aragua; ► jeho dřevo je velmi kvalitní; (MM).

yagueyes, m., pl. (1) (Kub): úžlabiny; (JD).

yagüita, f. (1) (Dom): strom; viz též: *palo salvaje*; (2) ~ **grande**, f. (Dom): viz: *palo de yaqui*; (DA).

yaguraha, f. (1) viz: *yaguaraba*; (MS).

yaguré, m. (1) (Am): skunk smradlavý; (JD).

yaguré, m. [Š: *mofeta*] (1) (Am): skunk smradlavý; viz též: *yaguané*; (RAE, MS, JD).

yahuar chonca, m. (← keč. *xxx*, „*xxx*“) (Andy): (1) *xxx*; (JG).

yahuar, m. (1) ~ **fiesta**, m. (Per): svátek, oslava; ► lidový svátek, kdy se na býka připoutá spoutaný kondor, vše je zakončené smrtí ptáka; (DA).

yahuarchunca, f. (1) (Per): viz: *rosicler*; (DA).

yahuarlocro (yaguarlocro), m. (1) (Ekv): dušený pokrm; ► připravuje se z brambor, mléka, cibule, másla, česneku, střev a krve z jehněte; servíruje se s avokádem; (DA).

yaicuaje, m. (← karib.) (1) (Kub, Mex): strom (*Exothea paniculata*); ► strom z čeledi mýdelníkovité (*Sapindaceae*); se složenými lesklými listy a bílými květy v květenství lata; má pevné dřevo jasně načervenalé barvy; používá se k výrobě sloupů a pražců u železničních tratí; ■ Var.: *nisperillo*; (RAE, DA).

yaíta, citosl/adv. (1) citosl. (Am): užuž; (JD). • (2) adv. (Arg, Ven): už; (MM, AM).

yaité, m. (← may.) (1) (jvMex): strom; viz též: *matarratón*; (DA).

yaitepec, ind. jazyk, viz: *chatino*; (S01).

yaití, m. (← karib.) (1) (Kub; Portor, Dom): strom (*Gymnanthes lucida*); ► strom z čeledi pryšcovité (*Euphorbiaceae*); je vysoký až 10 m; s podlouhlými listy a malými žlutými květy; jeho dřevo je velmi tvrdé a používá se na výrobu trámů, kůlů, sloupů; ■ Var.: *greaddilla, huevo de chivo, jabacón, juan prieto, ramón*; (RAE; MM, DA).

yaje, m. (1) (Guat): bezlistý keř; viz též: *acacia*; (DA).

yajé, m. (1) (Kol, Ekv): viz: *yagé*; (2) (Kol, Ekv): patok, břechka; ► udělaný z listů liány; má psychotropní vlastnosti; (DA).

yajé, m. (1) viz: *yagé*; (DA).

yaka, f. (1) (zápMex): viz: *yaca*; (DA).

yaka-yaka, m/f. (← keč. *yakayaka*) (1) (zápBol): viz: *yacayaca*; (DA).

yaki, m. (1) (Kub): bunda; (JD).

yal, m. (1) (← map.) (Chil): malý pták (*Clorospiza aldunatei*); ► z rodu *Conirostrum*, má silný žlutý kuželovitý zobák a šedé peří, žíví se semeny; (RAE, MM). • (2) (Portor): dívka, žena; př.: *todas las yales de la universidad participaron en la marcha de protesta*; ► slang; (RF). • (3) (Chil): dijuka černoprsá (*Phrygillus fruticeti*); ► pták z čeledi strnadovití (*Emberizidae*); měří až 19 cm; je tmavě šedý, křídla jsou černá s dvěma bílými pruhy, zobák žlutý a nohy jsou tmavě žluté; (4) ~ **austral**, m. (jižChil): dijuka černobradá (*Melanodera princeps*); ► pták z čeledi strnadovití (*Emberizidae*); měří až 14 cm; má modrošedou hlavu, červenobílé hrdlo, modrošedožlutý hřbet a špinavě bílý zadeček a hrud'; (5) ~ **cordillerano austral**, m. (jižChil): dijuka zlatovousá (*Melanodera xanthogramma*); ► pták z čeledi strnadovití (*Emberizidae*); měří až 15 cm; má modrošedý zátylek, zatímco předek tělčka je žlutý, má černé peří na krku a hrdle a modrošedé peří se žlutými skvrnami na hrudi a zadečku; (DA).

yalatel, m. (← angl. *yellowtail*) (1) (sevHond): viz: *rabirrubia*; (DA).

yale, m. (← *Yale*) [Š: *cerradura*] (1) (Kub): zámek, uzávěr; (RAE, DA).

yalo, citosl. (1) (Portor; Pan): Už!; ► ve hře na schovávanou; povel se kterým se dává na vědomí, že hra může začít; (MM, AM).

yamagua, f. (1) viz: *yamao*; (MM). • (2) (Kub): strom (*Guarea guidonia*); ► strom z čeledi zederachovité (*Meliaceae*); měří až 20 m; má malé bílé květy; listy ze stromu se v lidové medicíně používají jako projímadlo; (DA).

yamaguey, m. (1) (Kub): rodový název různých druhů stromů; ► stromy mají malé ostny a tvrdé dřevo, rostou na suchých půdách; ■ Var.: *jamaguey*; (MM).

yamagüey, m. (1) **ser duro como** ~ (Kub): být velmi silný, být tvrdý jak skála (nic ho nezkolí); př.: *mira esos músculos; es es duro como yamagüey*; ► *Yamagüey* je velmi tvrdé dřevo; (DMC).

yamala, f. (1) (Ekv): samec; viz též: *yuco*; (DA).

yamala, f. (1) viz: *yuco*; (DA).

yamamoto, -ta, adj/subst. (1) lid. (Hond): pocházející z Japonska; (DA).

yámana, m. (← *yamana*, „člověk“) (1) (Arg): indiánský kmen; ► kmen s velmi primitivní kulturou; žili na území dnešní Ohňové země, od průlivu Beagle po mys Horn; (2) jazyk tohoto indiánského kmene; (MM).

yámanas, m., pl., ind. kmen; viz: *yagán*; (EA).

yamao, m. (← arw/karib.) (1) (Dom, Kub): strom (*Guarea guidonia*); ► vysoký až 20 m; má listy s podlouhlými palisty (potrava dobytka) a malé bílé květy; listy se využívají v medicíně jako projímadlo, bílé dřevo ve stavebnictví; (2) (Dom, Kub): druh želvy; ■ Var.: *jamao*; (RAE, MS, DA).
 • (3) (Kub): strom (*Guarea trichiliooides*); ► jeho dřevo je měkké; pryskyřice ze stromu je jedovatá; ■ Syn.: *cabo de hacha, yamagua*; (MM, DA).

yamaquey, m. (1) (Kub): strom (*Belairia*); ► strom z čeledi bobovité (*Fabaceae*); má tmavé trnité listy zakončené ostrou špičkou, malé žluté květy a luskovitý plod; poskytuje velmi tvrdé dřevo, které se používá k výrobě sloupů; (DA).

yamavari, m. (← guar.) (1) (Ven): indiánský tanec; (MS).

yambú, m. (1) (Kub): afrokubánský tanec; (AM). • (2) (Nik, Kub, Portor): typ rumby; ► má pomalý rytmus, na začátku tance se zpívá krátká píseň, která doprovází tanec dvojice; tanec simuluje obtížnost, se kterou se pohybují staří lidé; (DA).

yambucear, tr. (1) (Mex): pracovat v dole; ► s úmyslem poškodit ho; (MM).

yambul, m. (1) (Portor): zákusek; ► vyrábí se z pšeničné mouky, cukru a žloutku z vejce; (AM, MM).

yambún, m. (1) (Kub): yambú; ► tanec; (JD).

yambuy, m., lid. (1) (jižBol): sklenice, pohár, nádoba; viz též: *porongo*; (DA).

yame, m. (1) (Mex, Salv, Dom): léčivá rostlina; viz též: *ñame*; (2) pracka, chodidlo; ► především velké nebo zdeformované; viz též: *ñame*; (3) (Salv): hlíza; viz též: *ñame*; (DA).

yameo, adj/subst. (1) (Per): příslušník ind. kmene Yameo; (2) příslušné adjektivum (yameoský); (3) jazyk kmene Yameo; ► kmen žije v deštném pralese v per. departamentu Loreto (na řekách Marañón a Amazonka od ústí Tigre až po Nanay); jazyk náleží do yaguaské jazykové rodiny a již vyhynul; (S01).

yamete, m. (1) (szMex): viz: *mapipitza*; (DA).

yamiaca, m. (1) ind. jazyk a kmen; viz též: *atsawaca*.

yamichi, m. (1) lid. (výchBol): kožená taška; ► má dva popruhy přes rameno; používaná studenty k nošení sešitů, knížek a tužek; (DA).

yaminahua, adj/subst. (1) (Per, Bol): příslušník ind. kmene Yaminahua; (2) příslušné adjektivum (yaminahuaský); (3) jazyk kmene Yaminahua; ► kmen žije v per. deštném pralese (departamenty Ucayali a Madre de Dios, na řekách Huacapisthea a Mapuya), dále v Brazílii (stát Acre) a v Bolívii (severozápadní část distriktu Pando); jazyk náleží do panosko-tacanaské jazykové rodiny a také se může nazývat *yawanawa*; (S01).

yaminawa, m. (1) (Bol): ind. jazyk ze skupiny *panoa*; ► 51 mluvčích (2001); hrozí mu zánik; (2) stejnojmenný kmen; (3) příslušné adjektivum; (EA).

yamole (iyamole), m. (1) (Mex): strom; viz též: *jaboncillo*; (DA).

yamor, m. (1) (Ekv): slavnostní *chicha*; ► alkoholický nápoj připravovaný při slavnostních příležitostech; pije se v noci a přisuzují se mu magické účinky; (RR). • (2) lid. (Ekv): svátek *mesticú*; ► slaví se v Otavalu ke ctí *Virgen de Montserrat*; (DA).

yampa, f. (← taíno nebo karib.) (1) (Hond): viz: *cuculmeca* (líána); (RAE). • (2) (Ekv): sako; (JD, MM, AM).

yampara, adj/subst. (1) adj/subst. (Bol): prehispánská etnická skupina; ► situovaná v okrese Chuquisaca; (2) adj., lid. (střBol, zápBol): týkající se provincie Yamparáez (yamparáezský); ► situovaná v okrese Chuquisaca; (DA).

yámper, m. (← angl. *junper*) (1) (Per, Bol): dámské šaty; ► bez límečku i rukávů; končí nad koleny; viz též: *chomba*; (2) (Per, Bol): svetr, bunda; viz též: *chomba*; (MS, DA).

yan ken po (jankenpon), m. (1) (Per): hra; (DA).

yana, adj/subst. (1) (← keč. *yana*, „černý“) lid. (Bol: alt/vall): černá barva; (2) lid. (Bol: vall): černoč, černoška; (3) lid. (Bol: alt): člověk tmavé pleti; (LM, DA). • (4) f. (Kub): strom z čeledi *Combretaceae*; ► má střídavé listy, květ v klasu a zakřivený kmen; tvrdé dřevo se užívá na výrobu uhlí; roste na Kubě; (RAE, MM). • (5) (← arw/karib.) (Kub): strom (*Conocarpus erecta*); ► vysoký až 20 m; má tmavý hodně rozvětvený kmen, velké zelené kopinaté listy; květenství hrozen; semenaté plody; (MS, DA). • (6) (Kub): kořenovník; ► strom; (JD). • (7) (← keč.) (Arg): divoká včela (*Scaptotrigona juyuyensis*); ► je černá; bez žihadla; med využívaný v medicíně; (8) (Arg): úl této včely; (MS, DA). • (9) ~ ~, m. (← keč. *yana*, „černý“) (Bol: Valleg): viz: *situ*; (10) ~ **barra**, lid. (Bol: Or/Pt): sulfid mědi; (11) ~ **callu** (← keč. *qallu*, „jazyk“) (Bol): viz: *callu*; (12) ~ **cullu** (← keč.

cullu, „dřevo“ (Bol): viz: *cullu*; (13) ~ **chaqui** (← keč. *chaki*, „noha“ (Bol): viz: *chaqui*²; (14) ~ **sonco** (← keč. *sunqu*, „srdce“ (Bol): viz: *sonco*; (LM). • (15) f. (Kub): viz: *xkanché*; (16) f. (szArg): viz: *llana*; (17) ~ **llacho**, f. (Per): viz: *llacho*; (DA).

yanacón, m. (1) (Arg, Bol, Chil, Kol, Per): indián najatý na obdělávání půdy; ■ Var.: *anacona*; *yanacona*; (RAE, MS, AM, DA).

yanacona, adj/subst. (← keč. *yanakuna*, „otrok“ (1) (Am → Š): ind. sluha; ► o indiánovi, který byl v osobních službách Španělů v některých zemích Jižní Ameriky; (2) m/f. (Bol, Per): indián, který je částečný nájemce obdělávané půdy; (RAE, MM, AM, DA). • (3) viz: *yanacón*; (MS, DA). • (4) m. (Am): válečný zajatec; ► pracující na poli; (JD). • (5) (Kol): příslušník ind. kmene Yanacona; (6) příslušné adjektivum (yanakonský); (7) jazyk kmene Yanacona; ► patřil do jaz. rodiny kečua, nedochoval se; ► kmen žije na jihozápadě departamentu Cauca; počet příslušníků tohoto etnika byl roku 1997 odhadnut na 19.623; (S03).

yanaconaje, m. (1) (Per, Arg): skupina indiánů *yanacona* (najatých na obdělávání půdy; indiánští pachtýři); (2) pachtýřská smlouva; (MS, JD, DA, MM, AM, DA). • (3) (Per, Ekv): systém obdělávání půdy; ► prostřednictvím indiánů *yanaconas*; (DA).

yanaconazco, m. (1) (Kub; Per): dohoda nebo smlouva mezi indiánem *yanacona* a statkářem; pachtýřská smlouva; (MS, JD; AM).

yanaconazgo, m. (1) (Per): dohoda nebo smlouva mezi indiánem *yanacona* a statkářem; (MM).

yanaconizante, m/f. (1) (Per): vlastník, který zaměstnává indiány *yanaconas*; (DA).

yanaconizar, tr. (1) (Per): rozdělit statek na pozemky a rozdělit je mezi indiány *yanacona*; (MS, AM, DA).

yanal, m. (1) (Kub): místo osazené stromy *yaná*²; (MS).

yanamaqui, m. (← keč. *yana*, „černý“ + *maki*, „ruka“ (1) lid. (zápBol, střBol): zlý duch; ► v kečujské kultuře; velká loutka s černou rukou, se kterou straší děti, které nechťejí spát; (DA).

yanapa, f. (← aim. *yanapaña*, „pomáhat“ (1) venk. (Ekv, Bol): nutná pomoc; ► v andských komunitách; pomoc bez odměny; pomoc pro komunitu; (DA).

yanapacu, f. (← aim. *yanapaña*, „pomáhat“ (1) (zápBol): systém obecní pomoci; (2) (zápBol): dobrovolník; (DA).

yanapaña, f. (← aim. *yanapaña*, „pomáhat“ (1) (zápBol): zvyk; ► v aimarské kultuře; spočívá v přivolání smrti na člověka, aby netrpěl bolestí kvůli nějaké nemoci (většinou smrtelné); (DA).

yanapaque, m. (← keč.) (1) (Per): pomocník, asistent, kamarád; (MM).

yanarca, m/f. (1) (szArg): viz: *llanarca*; (DA).

yanasonco, adj/subst. (← aim. *yana*, „černý“ + *sunqu*, „srdce“ (1) lid. (střBol): bezohledný člověk; (DA).

yanavico, m. (1) (Per): ibis andský (*Plegadis ridgwayi*); ► z čeledi ibisovití (*Threskiornithidae*); pták dlouhý až 60 cm; je černý s odstíny zelené; má dlouhý krk, zakřivený zobák a krátký ocas; (DA).

yanayana, m. (1) (výchBol): strom (*Ziziphus elegans*); ► z čeledi řešetlákovité (*Rhamnaceae*); měří až 10 m; má trnitý klikatý kmen; střídavé listy, které jsou často asymetrické; květy ve vrcholiku; jeho plod je jedlá peckovice s jediným jádrem; dřevo tohoto stromu se používá k výrobě sladkých nápojů a kořalek; (2) (výchBol, střBol): plod tohoto stromu; ► malý, tmavě fialový, sladký; (3) (jižBol): voskovník (*Myrica pubescens*); ► z čeledi voskovníkovité (*Myricaceae*); (DA).

yanca, adj/subst. (1) (Nik): jankejský, americký; (JD, AM). • (2) viz: *yanga*; (MS). • (3) (Chil): jílovitá vrstva; ► odděluje rudnou žílu od neúrodné horniny; (4) **a la** ~ (Arg, Nik): lehkomyšlně, nedbale; (AM).

yanchama (llanchama), f. (1) (Kol): plátno; ► získané z kůry určitých stromů; indiáni z Amazonie na něj kreslí pomocí rostlinných barviv; (2) (Per, Ekv): strom (*Poulsenia armata*); ► z čeledi morušovníkovité (*Moraceae*); strom vysoký až 30 m; má rovný kmen, světle šedou kůru, kulatou málo hustou korunu, jednoduché střídavé listy, žluté květy, kulaté zelené plody ve tvaru hvězdy, které po dozrání mění barvu na žlutou; ■ Var.: *cucuá*, *ñumi*; (3) (Per): vlákno z tohoto stromu; (4) (Per): dřevo z tohoto stromu; (5) ~ **ojé** (Kol): fikovník (*Ficus glabrata*); ► z čeledi morušovníkovité (*Moraceae*); strom vysoký až 30 m; má bílou nebo světle šedou kůru, jednoduché střídavé listy, kulatý plod; z kůry stromu se získává plátno k výrobě *yanchama*; ■ Var.: *ojé*; (DA).

yancófilo, -la, adj/subst. (← angl. *yanki* + *filos*, „mileneč“ (1) despekt. (Am: Dom, Urug): proamerický; (JD, MM, DA).

yancofobia, f. (1) (Am): nenávisť k USA; (JD).

yanesha', adj/subst. (1) (Per): příslušník indiánského kmene Yaneša; (2) příslušné adjektivum (yanešský); (3) jazyk kmene Yanesha (yaneština); ► kmen žije v Peru v deštném pralese v centrální a východní části departamentů Pasco a Junín (při prameni řek Pachitea a Perene); podle sčítání obyvatel z roku 1993 měl kmen 6.980 členů, ale jazykem kmene mluvilo jen 1.748 z nich (INEI); členové kmene sami sebe nazývají *Yanesha*; jazyk náleží do arawacké jazykové rodiny; ■ Syn.: *amuesha, amuese, amueixa, amoishe, amagues, amage, omage, amajo, lorenzo, amuetamo, amaje*; (S01).

yanga (yanca, ñanga), adj/subst. (← keč.) (1) f. (Arg): špinavá, neupravená, zanedbaná osoba; (2) adj. (Arg): nevinný, hloupý, prostý; (3) (Kol): marný; (4) f. (Ekv): malá porce, troška; (5) adj. (Kol): nezaměstnaný, bez práce; (6) f. (Kol): lež, chvástání se; (7) **a la yanca**¹ (Arg): zanedbaně; (8) **a la yanca**² (Nik): překotně; (9) **a la ~ (-yanga)** (nebo **a la ñanga-ñanga**) (Arg, Chil): zanedbaně, **nedbale, lehkomyšlně**; (10) **a la ñanga pichanga** (Arg): podvodně; se lstí; (11) **de puro ~** (Arg): říká se o neupravené, ztřeštěné osobě; (12) **estar uno ~ ~** (Arg): být líný; (13) **ni en ñanga** (Kol): nijak; (14) **ñanga-pichanga** (LaPlat): bezcenná věc; (15) **ser de las de ñanga y velay** (Kol): být velmi vesnický; (16) **ser uno muy ~ (ser ~ ~)** (Arg): být prostý anezručný; (MS). • (17) **a la~** (Arg): lajdácky; (JD). • (18) lid. (szArg): hloupý, hlupák; viz též: *güevón*; (DA). • (18) f. (Chil): tekutina; ► vychází z hornin, zanechává po sobě usazený prach = detrit z rozložených hornin; (MM). • (19) adj. (Arg): nešikovný, neupravený; (20) **a la ~ ~** (Arg): nedbale vyrobená věc; (21) **de puro ~** (Arg): zbrklý, neopatrný člověk; (AM). • (22) adj., venk., lid. (szArg): hloupý, nechápavý; ► o člověku; (DA).

yangada, f. (1) (Arg): neupravenost, zanedbanost; (MS). • (2) (Am): vor; (JD).

yangón, m. (1) (Arg): osoba neupravená, ztřeštěná; (2) (Arg): prost'áček, hlupák; (3) (Arg): lenoch, otrava; (MS).

yanquería, f. (1) (Arg): hloupé chování; (MS).

yanilla, f. (1) (Kub): divoce rostoucí strom (*Picrodendron macrocarpum*); ► vysoký až 7 m; má naoranžovělé květy a velmi tvrdé černé dřevo užívané ke stavbě lodí; roste v ústí řek a na nízkých bahnitých březích; (RAE, MS, DA). • (2) (Kub): strom (*Schnridelia comminia*); ► roste na březích řek a v bažinách; dřevo se používá v truhlářství; (MM).

yanillar, m. (1) (Kub): kraj s hojným výskytem stromu *yanilla*; (MS).

yaniqueque, m. (← angl. *Johnny cake*) (1) (Dom): koláč; ► vyrobený z mouky, másla, soli a hydrogenuhličitanu sodného v zrnkovité podobě; (DA).

yankee, m/f. (← angl.) (1) (Am): Severoameričan; ■ Var.: *yanqui*; (MM).

yanki, m/f., lid. (1) (Nik, Pan): obyvatel USA, (Severo)Američan; (DA).

Yankilandia, m. (1) (Am): země strýčka Sama; (JD).

yankunú, m. (← garífuna) (1) (Guat): tanec; ► převládá v něm klepání, ale také se zpívá; tradiční v okrese Izabal; (DA).

yanque, m. (← angl.) (1) (StřAm, Mex): Severoameričan; ■ Var.: *yanqui*; (MM). • (2) (svPer): žabka; ► bota; (DA).

yanqui, adj/subst. (← angl.) (1) (Am): Američan; ► obecné pojmenování Američanů, občas má despektivní zabarvení; používá se pro označení všeho amerického (např. vesnice, politika, atd.); viz též: *americano, neoinglés*; (DA, MM).

yanqui-llocalla, m/f. (1) despekt. (zápBol): člověk, který si přivlastnil americké zvyky; ► většinou mladý člověk; (DA).

yanquiruli, m. (1) (Kub: exil): Severoameričan; př.: *no se ve un yanquiruli en la Sagüesera*; ► *La Sagüesera* je JZ oblast města Miami; (2) **el ~ de los impuestos** (Kub): daňový úřad v USA; př.: *me ha caído encima el yanquiruli de los impuestos*; (DMC).

yanta, f., původně *llanta*; (1) **en ~** (Arg): v tísní, ve špatné situaci, (být) na tom špatně; chudý, bez prostředků, švorc; viz též: *fundido*; př.: *no ves que estoy en yanta*; (RR).

yantar¹, m. (1) lid. (Bol): jídlo; ► připravené ke snídani nebo večeři; (DA).

yantar², tr., arch. [Š: *comer*] (1) (Ekv): jíst, pozřít, i poeticky; (RAE).

yantén, m. (1) (Salv, Nik, Dom): jitrocel; ► bylina; (DA).

yanti, m. (← aim. *yant'aña*) (1) (zápBol): předmanželský život; ► v andské kultuře; 2-3 roky společného soužití ženy a muže před svatbou; (DA).

yanyurén, m. (1) (Dom): tlusťoch; (2) hnáta (velká noha); (AM).

yaoyín, m. (1) (Arg): keř (*Lycium chilense*); ► z čeledi lilkovité (*Solanaceae*); až 2 m vysoký; má žlutou nebo šedou lodyhu, pružné větve, bílé nebo jasně fialové květy; ■ Syn.: *coralillo*; (DA).

yapa (llapa, ñapa), f. (← keč. *yapa*, „pomoc, podpora; přibývání, rozšíření“) (1) rtuť, která se ve stříbronosných dolech Ameriky, přidává do minerálu pro usnadnění konečných prací; (2) (JižAm): přídavek, nádavek; (3) **de** ~¹ (JižAm): kromě toho, mimo to, navíc, (4) **de** ~² bezplatně, zdarma; (RAE). • (5) (Antil, JižAm, Portor, StřAm): přídavek, bakšiš, dárek k nákupu; (6) (Mex, Per): rtuť přidávaná ke stříbru; (7) (Arg, Bol, Chil, Par, Urug): dárek malé hodnoty, který nabídne prodávající kupujícímu, aby vzbudil jeho zájem; (8) (Arg, Chil, Urug): konec lasa na kterém je uvázaný železný kruh; (9) (Arg, Chil, Urug): část rybářského prutu, kam se dává návnada; (10) (Mex): spropitné, odměna; (11) eufem. (Mex): krádež; (12) (Kol): čtyřnožec obecně; (13) (Ven): mladší syn; (14) (Ekv): přezdívka; (15) **dar (pedir) la** ~ (Arg, Chil, Urug): přidat (žádat) dárek k nákupu; (16) **de** ~ (**ñapa**) (Arg, Chil, Kol, Portor, Urug): za přídavek; (17) **nariz con** ~ (Per): nosáč; (14) **ni de ñapa** (Portor, Ven): nijak; (15) **una ñapa de gente (una ñapa de queso)** (Ven): skrček; ► označení pro osobu malého vzrůstu; (MS, MM). • (16) **yapa, f.** (← keč.) [Š: *añadidura*] (Arg, Chil, Per, Urug aj.): bonus, dárek, nádavek, přídavek; ► něco, co obdržíte zdarma v obchodě jako poděkování za nákup; př.: *el vendedor me dio estas nueces de yapa*; viz též: *ñapa*; (RF, AM). • (17) (Arg, Chil, Urug): konec lasa; (18) (Mex): spropitné, od cesty; (JD, BDE, AM). • (19) (← keč. *yapa*, „přídavek“) lid. (Bol): dárek (zdarma) k nákupu; (20) lid. (Bol: alt): porce navíc; (21) lid. (Bol: LP): poslední úder, rána; (22) zdob., lid. (Bol: LP/Yungas): závěrečná skladba; ► zakončuje oslavu; (23) lid., hum. (Bol: alt): poslední narozený; ■ Var.: *concho puco, último esfuerzo*; (24) (**y**) **de** ~, lid. (Bol): a nadto všechno ještě toto; ■ Syn.: (*y*) *para rematar*, (*y*) *encima*; (LM). • (25) lid. (Nik, Dom, Ekv, Per, Chil, Par, Arg): dárek k nákupu; ■ Var.: *ñada*; (26) lid. (Bol, Chil, Par, Urug, szArg): spropitné; (27) venk. (szArg): konec lasa; (28) lid. (Ekv, zápBol, střBol, jzBol): benjamínek, nejmladší syn; (29) adv., venk. (Salv): jo, už; (30) **con** ~, lid. (Bol, Chil): přebytek, navíc; (31) **de** ~¹, lid. (Ekv, Per, Bol, Par, Arg, Urug): zdarma; (32) **de** ~², lid. (Per, Chil, Par, Urug, Bol): navíc; (33) **de** ~³, lid. (Dom, Par, Arg, Urug): a ještě navíc; ■ Var.: *para más yapa*; (34) **de** ~⁴, lid. (Ekv): svévolně, libovolně; (35) **para más** ~ (Per): ještě navíc; viz též: *de yapa*; (DA).

yapada, f., lid. (1) (JižAm: Per, Bol): dárek k nákupu; (2) (JižAm: Per, Bol): bakšiš, přídavek; ■ Var.: *yapadura*; (MS, DA).

yapado, -da, adj/adv. (1) adj. (Arg): spojený, položený vedle sebe, přidružený; (MS). • (2) adj. (← keč. *yapa*, „přídavek“) lid. (Bol): s dárkem k nákupu; (LM). • (3) adv., lid. (Bol): *dodatečně, navíc*; (4) adv., lid. (Bol): *přemrštěně*; (DA).

yapador, -ra, adj/subst. (1) adj. (Per): štedrá osoba; ten, kdo dává něco navíc nebo dárek k nákupu; (MS, AM). • (2) m/f. (← keč. *yapa*, „přídavek“) lid. (Bol: alt/vall): mimořádný prodejce; ► často prodává zboží s dárkem k nákupu; (LM).

yapadura, f. (1) (Arg, Bol, Per): viz: *yapada*; (MS, MM, DA).

yapán, m. (1) (szArg): viz: *visco*; (DA).

yapana, f. (1) (Per): viz: *illanco*; (AM).

yapar (llapar, ñapar), tr. (1) (StřAm): přidat rtuť do minerálu pro usnadnění konečných prací ve stříbronosných dolech Ameriky; (2) venk. (Arg, Bol): připojit k jednomu předmětu druhý ze stejného materiálu, který slouží ke stejnému účelu; (RAE). • (3) (JižAm): dát přídavek; (4) (Per): přidat rtuť do tavicí pece; (5) (Arg, Bol): dát dárek k nákupu; (6) (Arg): dát k nějakému předmětu kousek ze stejného materiálu; (7) (Arg): spojit, sloučit; (MS). • (8) (← keč. *yapay*, „přidat“) lid. (Bol: alt/vall): prodávat s dárkem k nákupu; (9) lid. (Bol: alt/vall): přidat, doplnit nad rámec; (LM). • (10) (JižAm): dát přídavek (dárek); ► kupujícímu; (JD, MM, AM, DA).

yaparuro, m., viz: yaporore; (MS).

yape, m. (1) (Ven): strom (*Dypteris odorata*); (MM). • (2) (Ven): jádro stromu *Coumarona Odorata*; ► slouží k aromatizování šňupavého tabáku, navonění oděvu atd.; ■ Var.: *yopo*; (AM). • (3) (Ven): strom (*Dipteryx punctata*); ► strom z čeledi bobovité (*Fabaceae*); je vysoký až 20 m; má oválné listy, načervenalé květy uskupené v latě; plodem stromu je oválná luštěnina velká až 5 cm s jediným jádrem; (DA).

yapero, -ra, adj/subst. (1) m. (Per): ten, kdo ochotně dá něco navíc (např. obchodník dá dárek k nákupu); (MS). • (2) adj. (Per): *týkající se člověka, který žádá yapas*; (AM).

yapingacho, m. (1) (Ekv): viz: *llapingacho, rapingacho*; (AM).

yapista, m. (1) (Per): viz: *yapero*; (MS).

yapita, m. (1) (Per): zdrobnělina od *yapa*; ■ Var.: *ñapita*; (MS).

yapla, f., lid. (← *playa*) (1) (Per): pláž; ► přehození slabik, viz: *vesre* (← *al revés*); (NET, DA).

yaporore, m. (← guar.) (1) (Ven): vesnická flétna; (2) (Ven): druh indiánského tance; ■ Var.: *yaparuro*, *yapururo*, *yapururú*, *yapururu*; (MS).

yapú, adj/subst. (← guar. *yapú*, „podvodník“) [Š: *mentiroso*] (1) adj. (svArg): prolhaný; (EA). • (2) m. (Arg, Par): druh straky; (MM). • (3) m. (Arg): druh drozda; (RAE). • (4) m. (Par, sevArg): vlhovec chocholatý (*Psarocolius decumanus*); ► z čeledi vlhovcovití (*Icteridae*); pták velký až 30 cm; má tmavě hnědou hlavu a tělo, černá křídla a záda, žlutý ocas, světlý rovný dlouhý zobák, černé nohy; ■ Var.: *chacarero*, *conoto*, *paucar*, *páucar*, *tojo*, *uchi*; (DA).

yapururo (yapururu, yapururú), m. (1) (Ven): indiánská píšťala; ► dlouhá píšťala z bambusu, kterou používají indiáni z Horního Orinoka; viz též: *yaporore*; (MS, JD, MM, AM). • (2) indiánský tanec; ► v oblasti Horního Orinoka; (MM, AM).

yapururu, m. (1) (Ven): viz: *yapururo*; (AM).

yapururú, m. (1) (Ven): viz: *yapururo*; (AM).

yaqué, m. (← fr. *jaquet*) [Š: *chaqué*] (1) (Mex, Urug, Arg, Par): žaket; (RAE, MM). • (2) (Kol): dětský obleček; (MM, AM).

yaque¹, m. (← angl. *jack*) (1) (US): zvedák ke zvedání auta; (MS).

yaque², m. (← arw/karib.) (1) (Ven): druh ryby; (2) (Ven): naditec jehnědokvětý (*Prosopis juliflora*); ► strom vysoký až 12 m; má hustou korunu, pružné větve s dlouhými silnými trny a vonící bílé květy; květenství klas; (MS, DA).

yaque³, yaqué, m. (1) (Kub): žaket; (JD).

yáquet, m/f. (← angl. *jacket*) (1) (Am: Nik, Dom): bunda; (JD, DA).

yaqui, adj/subst. (1) (Mex): indiánský kmen Yaqui; ► osídluje jižní část státu Sonory; (BDE). • (2) m. (Mex): *cahíta*; ► jazyk amerických Indiánů z aztécké rodiny *Yaqui*, kteří žijí v Mexickém Státu Sonora; (RAE). • (3) viz: *yoreme*. • (4) adj. (Mex): týkající se kmene Yaqui; (5) m. (Nik, Kub, Ven): jednotlivé dílky ze hry *yaquis*; (6) adv. (Nik): už, teď; (DA).

yáquil, m. (← map. *yaquí*) (1) (Chil): trnitý keř z čeledi řešetlakovité (lat. *Rhamnaceae*); ► jeho kořeny vytvářejí ve vodě mýdlovou pěnu, která se používá k praní vlněných látek; (RAE, MM).

yaquirana, f. (1) (Ven): svítilka surinamská (*Fulgora laternaria*); ► hmyz z čeledi svítilkovití (*Fulgoridae*); dlouhý až 9 cm; má velká blanitá křídla zelenožluté barvy s bílými a černými skvrnami a jednu velkou skvrnu ve tvaru oka žluté barvy ohraničené černou; (DA).

yaquis, m., pl. (1) (Mex): indiáni; viz též: *sinaloas*; (MM). • (2) (Nik, Kub, Ven): viz: *yax*; (DA).

yaqüitagrande, f. (1) (Dom): strom; viz též: *palo de yaqui*; (DA).

yara, m/f. (1) f. (Arg, Urug): viz: *yarará*; (2) m., lid. (Per): údaj, informace; (3) f. (výchPer): vodní pohádková bytost; ► krásná žena, která láká muže na dno řeky nebo jezera; (DA).

yara;!, citosl. (1) (Per): pozor!; (DA).

yarabisca, f. (1) (Per): zahradní rostlina (*Jacaranda punctata*); (MM).

yaragua, f. (1) (Ekv): viz: *jaragua*; (DA).

yaraguá, f. (1) lid. (Kol, Ven): travina dovážená z Afriky (*Panicum melinis*, *Trin*); (JD). • (2) (Kol, Ekv): bylina (*Melinis minutiflora*); ► z čeledi lipnicovité (*Poaceae*); měří až 1,5 m; má rovnou lodyhu; listy jsou pokryté bílými vlásky; květenství má fialovou nebo načervenalou barvu; ■ Var.: *calinguero*, *capín melao*, *jediondo*, *melao*, *zacate calinguero*, *zacate castor*, *zacate gordura*; (2) (Portor): viz: *jaragua*; (DA).

yaramme, f. (1) (Bol): kámen; ► s malou hustotou, měkký, červené barvy; nachází se v řekách u hor; používá se jako křída; (DA).

yaraque, m. (1) lid. (jižVen): alkoholický nápoj; ► připravuje se z juky; (DA).

yarará, m/f. (1) f. (← guar.) (JižAm: Bol, Par, Urug): druh jedovatého hada (*Bothrops brasiliensis*); ► dlouhý něco přes 1 m; hnědý nebo tmavošedý s tmavými skvrnami střídavě na hřbetě a na bocích; na hlavě má bílé skvrny, které podle lidové interpretace vytváří kříž; (RAE, MM); ■ Syn.: *yararaca*. • (2) m/f. (← tup.) (Am; Bol, LaPla): křovák, žararaka; ► z rodu *Bothrops*; velmi jedovatý had; př.: *lo único que falta es que venga ahora una yarará a acostarse conmigo*; (JD; BDE). • (3) f. (Bol, Par, Arg, Urug): viz: *equis*; ■ Var.: *yara*; (DA).

yararaca, f. (1) viz: *yarará*; (MM).

yarata, f. (1) (zápMex): jikra; ► u ryb; (DA).

yaraví, m. (1) (← keč. *harauí*, „smutná píseň, elegie“) (Arg, Bol, Per, Chil, Kol, Ekv, Ven): sladká a melancholická melodie s erotickým námětem inckého původu, která se zpívá nebo hraje na flétnu; (RAE, BDE, MM, AM). • (2) (← keč. *yaráwi*) (Ekv, zápBol, jižBol, střBol, szArg): melancholická píseň; ► kečujského původu; většinou je doprovázena nástrojem *quena*; (3) (Bol): kečujská báseň; ■ Var.: *yarawí*; (DA).

yaravi, m. (1) (← keč. *yarawi*, „píseň, báseň“) lid. (Bol: alt/Cbb): viz: *yarawi*; (LM).

yaravisca, f. (1) (Per): viz: *jacarandá*; (DA).

yarawi, m. (1) (← keč. *yarawi*, „píseň, báseň“) (Bol: alt/vall): melancholická domorodá píseň; ► je doprovázena nástrojem *quena*; (2) lid. (Bol: alt/vall): kečuánská báseň; ■ Var.: *yarawi*; (LM).

yarawí, m. (1) (Bol): viz: *yaraví*; (DA).

yarda, f. (← angl. *yard*) [Š: *patio*] (1) (US, sevHond, Pan): dvůr, nádvoří; př.: *quiero plantar un arbolito en la yarda*; ► slang; ■ Var.: *yadra*; (RF, DA). • (2) (Guat, Hond): ohrazená část banánovníkových plantáží; ► ležící u obytných a administrativních budov; (RR).

yardear, intr. (1) (sevHond): hlídat zahradu; (DA).

yardero, m. (1) (Hond, Pan): zahradník, který pečuje o travnaté plochy městských zahrad, parků a o golfová hřiště; (RAE, DA).

yare, m. (← karib.) (1) (StřAm, výchKol, jižKol, Ven): jedovatá šťáva z hořké yuky; ► odstraní se lisováním nastrouhané yuky; ta se používá při výrobě maniokového pečiva; (RAE, BDE, MM, AM, DA). • (2) (Kol): apetit, hlad; (3) (Ven): těsto z yuky; (MM, AM).

yareicillo, m. (1) (Kub): keř (*Gomidesia lindeniana*); ► vysoký 4-10 m; (MS, NET).

yareicito, m. (1) (Kub): malý bubínek; (MS).

yareta, f. (1) (← keč. *yarita*) (Bol, Arg, Chil, Per): mech (*Azorella yareta*); ► roste na skále nebo na zemi ve formě hustého polštáře; využívá se jako hořlavina a je velmi ohrožen; ■ Syn.: *llareta*; (LM, MM, DA).

yaretal, m. (1) (Per, Bol, Chil, Arg): místo osídlené kmenem *yaretas*; (DA).

yarey, m. (1) (Kub, Dom): palma; ► s krátkým štíhlým kmenem, složenými listy bez ostnů; vlákna listů slouží k výrobě klobouků; (2) (Kub, Dom): slamák, klobouk vyrobený z této palmy; (3) (Dom): vlnité vlasy; (RAE, DA). • (4) (← arw/karib.) (Antil, Kub): palma (*Copernicia*); ► vysoká až 30 m; má listy ve tvaru vějíře, plody a květy žluté barvy; (5) (Antil): tkanina zhotovená z vláken této palmy; (6) (Dom, Kub): klobouk vyrobený z vláken této palmy; (7) (Dom, Kub): vějíř vyrobený z listů této palmy; (MS, DA). • (8) (Kub): kůra palmy; př.: *¿le caen bichos al yarey?*; (9) **acabarse el** ~ (Kub): přestávat legrace, být velmi špatná situace; př.: *aquí se acabó el yarey*; *dentro de poco estamos en la calle*; (10) **eso no se amarra con** ~ (Kub): to je vážné; př.: *si tu marido se fue de la casa, eso no se amarra con yarey*; viz též: *muñequita*; (DMC). • (8) (Antil): palma (*Inodes causiarum*); (9) jakákoliv tkanina dělaná z vláken této palmy; (MM). • (9) (Kub, Dom): slamák, klobouk vyrobený z vláken palmy; (AM). • (10) (Kub, Dom): palma; viz též: *palma blanca*; (DA).

yareyal, m. (1) (Kub): místo s hojným výskytem palem *yarey*; (MS).

yareyón, m. (1) (Kub): palma (*Copernicia gigas*); ► vysoká až 15 m; má silné **vztyčené** listy; (MS, NET).

yarima, f. (1) lid. (Dom): řiť, zadek; viz též: *cagón*; (DA).

yarina, f. (1) (Ekv, Per): palma; viz též: *tagua*; (2) (Ekv, Per): jádro; viz též: *tagua*; (DA).

Yarini, m. (1) **ser algo de los tiempos de** ~ (Kub): být velmi starý; být jak z roku raz dva; př.: *eso no lo compro que es de los tiempos de Yarini*; ■ Syn.: *de los tiempos Ñaña seré*; (DMC).

yaripa, f. (1) (jižKol, výchEkv): viz: *guadua*; (DA).

yaró, m. (← guar., „divoký“) (1) viz: *charrúa*; (MM).

yarquen, m. (1) (Chil): sova; ■ Var.: *arquén*; (JD).

yarúa, f. (1) (Kub): strom (*Coccoloba*); ■ Syn.: *manatí*; (MM). • (2) ~ **de costa**, f. (Kub): kokainovník (*Erythroxylum rotundifolium*); ► z čeledi rudodřevovité (*Erythroxylaceae*); strom vysoký až 7 m; má velmi tvrdé dřevo, které se využívá ve stavebnictví; (DA).

yarum(b)a, viz: *yagruma*; (MS).

yaruma, f. (1) (Ven): palma; (2) škrobové jádro této palmy; ► toto jádro jí indiáni; (3) (Kol): had, užovka; (MM).

yarumal, m. (1) (Kub): místo bohaté na rostliny *yagruma*; ■ Var.: *yagrumal*; (MS).

yarumba, f. (← taíno *yaruma*) (1) (Per, Pan, Per): cekropie (*Cecrocopia peltata*); ► strom; (JD, MM).

yarumero, m. (1) (Kol): strom (*Schefflera morototoni*); (MS, NET).

yarumo, m. (1) (Kol): cekropie (*Cecrocopia peltata*); ► rostlina; viz též: *yagrumo*; (JD, MS, MM). • (2) (Pan, Kol, Ekv): viz: *guarumo*; (DA).

yas, m. (← may.) (1) (Kost): strom (*Persea*); ► otlý strom rostoucí na chladnějším místech; plody mají mastnou dužinu; (MS, MM). • (2) (jižPer): viz: *yax*; (DA).

yatagán, m., lid. (← fr. *yatagan*) (1) despekt. (Hond): homosexuál, gay, teplouš; viz též: *culero*; (2) (Hond): zženštilý, změkčilý člověk; viz též: *culero*; (3) (Hond, Nik, Ekv): bodák; (DA).

yátago, m. (1) (svKol): strom; viz též: *nacedero*; (DA).

yataí, m. (← guar. *yataí*) (1) (Par, svArg): viz: *yatay*; (DA).

yataí, m. (← guar. *yataí*) (1) (svArg, Urug): druh palmy; ► s kmenem vysokým 8 až 10 m; má zpeřené zahnuté tuhé listy o délce 2,5 až 3 m s mečovitými palisty a s osou olemovanou pichlavými trny, plody o velikosti olivy, ze kterých se vyrábí pálenka; koncové pupeny jsou jedlé a užívají se jako krmivo pro dobytek; z kmenů se vyrábí telegrafní sloupky a z vláken listů se pletou klobouky; (RAE). • (2) (Arg, Bol, Par, Urug): palma (*Butia yatay*); ► vysoká až 12 m; má zpeřené listy popelavé barvy, květenství hrozen, žluté květy a hruškovitý plod žlutooranžové barvy; (3) (Urug): palma (*Butia paraguayensis*); ► vysoká až 2 m; má složené zpeřené listy popelavé barvy; žluté květy; oválný plod žlutooranžové barvy; (4) (Bol, LaPlat): druh včely; ■ Var.: *yatai*; *yatay*; (MS, DA, NET).

yataí, m. (← guar. *yataí*) (1) viz: *yataí*; (MS). • (2) (Arg, Bol, Par): jedlá kokosová palma; ► listy slouží jako potravina pro dobytek; vlákna se používají k šití klobouků; (MM).

yataibá, m. (← guar. *yataiba*) (1) (Par): strom (*Broussonetia tinctoria*); (MM).

yatán, m. (1) (Am): směs papriky, česneku a koření; ► přísada do pokrmu; (JD).

yátaro, m. [Š: *tucán*] (1) (Kol, Nik): tukan; viz též: *tucán*; (RAE, JD, MM, DA).

yatay, m. (1) (SvArg, Urug; Par): palma; (RAE, MS, MM). • (2) (← guar. *yataí*) (Par, svArg, Urug): palma (*Butia yatay*); ► z čeledi arekovité (*Areceaceae*); palma dosahující až 12 m; má popelavé listy, žluté květy, oválný plod žluté až naoranžovělé barvy; vlákna z listů se používají k výrobě klobouků; ■ Var.: *yataí*; (3) ~ **poñi**, f. (Urug): palma (*Butia paraguayensis*); ► z čeledi arekovité (*Areceaceae*); měří až 2 m; má popelavé složené listy, žluté květy a žlutooranžový oválný plod; (DA).

yate, m. (← angl. *yacht*) (1) (Am): plachetnice; ► ke sportu nebo na projížďky; (MM).

yatemodelismo, m. (1) (Chil): modelářství; ► záliba spočívající ve stavbě a zkoušce malých modelů *yates*; (DA).

yatichiri (**yachiri**), m/f. (1) lid. (jižBol, zápBol): učitel, pedagog; (DA).

yatiri, m. (← aim.) (1) (Per, Bol, sevChil, Ekv): stařec; ► výraz používaný mezi vesničany; ■ Var.: *colliri*, *yachac*; (DA).

yatismo, m. (1) (Par, Kub, Chil): jachting; (DA).

yatista, m/f. (1) (Par, Kub, Chil): jachtař; (DA).

yatorana, f. (1) (svBol): brykon guyanský (*Brycon pesu*); ► z čeledi tetrovití (*Characidae*); ryba podobná sardince; střední velikosti; má dvě řady zubů: vnější řadu tvoří velké zuby, vnitřní řadu čelisti tvoří malé zuby; (DA).

yauna, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Yauna; (2) příslušné adjektivum (yaunský); (3) jazyk kmene Yauna; ► patřil do jaz. rodiny východní Tucano; kmen žije na řekách Apaporis a Mirití; počet příslušníků tohoto etnika se odhaduje na 95; (S03).

yaurel, m. (1) (Ven): viz: *tuna*; (MM).

yauri, f. (← aim. + keč. *yawrilla*) (1) lid. (sevPer, střPer): tlustá jehla; ► používá se k propíchnutí ucha dobytka; (2) (zápBol): velká kovová jehla; ► používá se k šití tlustých látek, většinou pytlů z juty; ■ Var.: *yawri*; (DA).

yauruma, viz: *yagruma*; (MS).

yaurumo, viz: *yagruma*; (MS).

yautía, f. (1) (Portor, Antil): aronovitá rostlina (lat. *araceae*) s jedlými hlízkami; ■ Syn.: *malanga*, *ocumo*; (RAE, MM). • (2) (Dom, Portor, Ekv): hlíza; viz též: *ocumo*; (3) (Dom, Portor): rostlina; viz též: *ocumo*; (DA).

yautle, m. (← nah. *iyautli*) (1) (Mex): rostlina; viz též: *pericón*; (DA).

yawa, ind. jazyk; viz: *yagua*.

yawanawa, ind. jazyk; viz: *yagua*.

yawarchada, m. (← keč. *yawarchay*, „zakrvácet“) (1) (zápBol): obřadní oběť, dar; ► obřad, kdy se zdi domu postříkali krví z lamy nebo jehněte pro ochranu obyvatel před nebezpečím; (DA).

yawri, m. (1) (← keč. *yawri*) (Bol: alt): velká kovová jehla; ► používá se k šití pytle z juty; ■ Syn.: *agujón*; ■ Var.: *llawri*, *yauri*; (LM, DA).

yax (**jacs**, **yacs**, **yacse**, **yas**), m. (1) (Kol): dětská hra; ► používá se 10 plastových figurek, které se podobají znaku hvězdičky, a jeden míč; míč se hodí do vzduchu a základ hry je posbírat co nejvíce figurek než míč dopadne zpátky na zem; ■ Var.: *yaquis*; (DA).

yaxché, m. (← may.) (1) (Mex): ceiba (strom); (RAE, DA).

yaxmic, m. (1) (Guat): viz: *yaxnix*; (DA).

yaxmujín, m. (1) (Guat): strom (*Lonchocarpus guatemalensis*); ► z čeledi bobovité (*Fabaceae*); strom vysoký až 10 m; má kopinaté listy, které jsou ze svrchní části tmavě zelené, světle fialové květy, nepukavý hladký plod; (DA).

yaxnic, m. (1) (Guat): viz: *yaxnix*; (DA).

yaxnix (**yaxmic**, **yaxnic**), m. (1) (Guat): viz: *rajatebién*; (DA).

yaya, f. (1) (Chil, Kub, Per): bolístka, bebino, ranka (dětský jazyk); (2) (Chil): fyzická nebo mentální porucha; (3) (Chil): provinění se vůči morálce; (4) (Kol, Per): druh roztoče; (5) (Kub): strom čeledi láhevnikovité (lat. *Annonaceae*); ► má rovný štíhlý kmen, kopinaté oválné listy, špinavě bílé květy; jeho dřevo je silné a ohebné; (6) (Per): drobná vada či defekt, který vzniká při dokončování výrobku a předurčuje ho k prodeji pod cenou; (7) ~ **cimarrona**¹, f. (Kub): strom; ► s kmenem porostlým četnými větvemi, oválnými lesklými listy; má žluté samostatné květy, které vyrůstají z úžlabí listů; plod má využití jako krmivo pro prasata; (RAE). • (8) (← arw/karib.) (Antil, Kub, Pan, Ven): strom (*Oxandra lanceolata*); ► vysoký až 15 m; má úzký kmen, šedé větve, jednoduché kopinaté listy; shluky bílých květů; plodem je tmavě červená bobule; dřevo se využívá ve stavebnictví; (9) ~ **cimarrona**² (Antil, Kub, Pan, Ven): druh tohoto stromu; (MS). • (10) **dar ~ a** (**xxx**): zmlátit koho, namlátit komu; (11) **estar en la ~** (Pan): být v bryndě; (12) **está hecho una ~** (Kub): je samá rána; (JD). • (13) (Kub): hůl(ka), tyč(ka), klacek; př.: *me dio con la yaya en el pecho*; (14) (Kub): bebi, citlivé zranění, poranění; př.: *échale yodo a la yaya*; (15) (Kub): bič; př.: *le dio con la yaya y fuerte*; (16) **hacerse una ~** (Kub): poranit si kůži, udělat si škrábanec; př.: *¿por qué llora el niño? ¿tiene yaya?*; (17) **no hay ~ sin guayacán** (Kub): bez práce nejsou koláče; kdo nepracuje, ať nejí; př.: *para conseguir el dinero tienes que trabajar, que no hay yaya sin guayacán*; (18) **ser algo ~** (Kub): být velmi dobré, fajn (co); př.: *ese artículo es yaya*; (19) **ser alguien ~**¹ (Kub): být bystrý; př.: *gana la competencia porque es yaya*; (20) **ser alguien ~**² (Kub): být nebezpečný; př.: *no lo amenaces que es yaya*; (21) **ser pura ~**¹ (Kub): být zlý; př.: *me engañó en el negocio; es yaya pura*; (22) **ser pura ~**² (Kub): být inteligentní; př.: *estudió la lección en media hora; es yaya pura*; ■ Syn.: *ser guao*; *ser yúa en el monte*; (DMC). • (23) (Antil, Ven): rostlina (*Oxandra*); (24) (StřAm, Kol): zranění, rána, jizva; (25) (Kol, Kub, Chil, Per): ranka, jizva; (26) bezvýznamná bolest; (27) (Kub): jakýkoliv klacek používaný jako hůl; (28) (Pan): trápení, těžká situace; (MM, AM). • (29) **estar con ~**, lid. (Per): mít podlomené zdraví; být na tom špatně, bledě; (30) (Kub, Per, Chil): bolístka, ranka; ■ Var.: *yayai*; (31) (Per): malá vada na hotovém produktu; ► určuje nižší cenu produktu; (32) lid. (Chil): porucha, vada; ► fyzická nebo morální; může způsobit urážky nebo předsudky od ostatních lidí; (33) (jzKol, Per): sametka americká (*Trombidium americanum*); ► roztoč z čeledi sametkovití (*Trombidiidae*); velmi malý; má červenou barvu; přilepí se na kůži člověka nebo savce a způsobuje pálení po celém těle; ■ Var.: *cutiba*, *cutiva*, *mostacilla*, *naibí*; (34) (Dom, Kub): strom (*Oxandra lanceolata*); ► z čeledi láhevnikovité (*Annonaceae*); strom vysoký až 15 m; kmen i větve mají šedou barvu a jsou tenké; listy jsou jednoduché, střídavé, kopinaté, bez chloupků; květy mají bílou barvu a plod je tmavě červená bobule; tvrdé dřevo se používá ve stavebnictví; (35) (Pan): strom (*Unonopsis pittieri*); ► z čeledi láhevnikovité (*Annonaceae*); strom vysoký až 20 m; má jednoduché střídavé listy, krémové nebo žluté květy a plody uspořádané do skupin, které jsou po dozrání černé; (36) ~ **dura**, f. (Dom): strom (*Maytenus domingensis*); ► z čeledi jesencovité (*Celastraceae*); vysoký až 8 m; má vejčité listy, květy s mdlou žlutou barvou a podlouhlý plod; (37) **en la ~** (Pan): ve špatné situaci; (DA).

Yaya, f., lid. (1) hovor. tvar jmen *Adelaida* (Pan), *Mireya* (Portor), *Zoraida* (Kol); (DA).

yaya, m. (1) (← keč. *yaya*, „otec“) lid. (Bol: alt): otec, táta; ■ Syn.: *tata*; (2) lid. (Bol: alt): oslovení kněze; (LM, DA). • (2) (Per): stařec, který má za úkol udržovat tradice a vykonávat spravedlnost; ►

někdy volený zástupce; př.: *no había necesidad de envejecer y pasarse toda la vida amontonando experiencias, como los yayas*; (RR).

yayabacáná, f. (1) (Kub): ostnatý strom (*Pera oppositifolia*); (MM).

yayai, f. (1) (Kub): rána; viz též: *yaya*; (DA).

yayajabico, m.(1) (Kub, Portor): keř s vonnými květy; (2) (Kub): strom (*Colubrina reclinata*); ► malý strom, má hořkou kůru, ze které se vyrábí léčivý nápoj; (MM).

yayal, m. (1) (Kub): místo bohaté na stromy *yaya*; (MS). • (2) (← antillano) (Dom): svah hory nebo kopce; (DA).

yayama, f. (1) (Portor): viz: *ananás*; (2) (Portor): plod z tohoto stromu; ► je velmi voňavý, velký; má vejčitý tvar, tvrdou trnitou kůru; žlutá dužina je sladká a konzumuje se jak čerstvá, tak i konzervovaná; (DA).

yayazo, m. (1) (Kub): t'afka, rána (smůla, fyzická, morální); př.: *el yayazo fue en la cabeza*; (DMC).

yaycupacu, m. (1) lid. (jižPer, střPer): žádost o ruku; (DA).

yayero, -ra, adj/subst. (1) adj. (Am): drzý jak štěnice; (JD). • (2) adj. (Kub): dotěrný, všetečný; (3) m/f. (Kub): člověk udávající rytmus; ► v lidových tancích; (AM).

yayita, m. (← *Yayita*) (1) lid. (Chil): mladá atraktivní žena; (DA).

Yayo, m., lid. (1) hovor. tvar jmen *Claudio* (Chil), *Eduardo* (Nik, Bol), *Eladio* (Pan, Kub, Dom, Portor), *Gerardo* (Ekv, Bol, Ven); (DA).

yayocarwi, m/f. (1) (← keč. *yaya karwi*) lid. (Bol: alt): duha; (LM).

Ybyapyté, f. (1) viz: *Añá*; (EEA).

ybyraro, m. (1) strom; viz též: *biraró*; (MM).

ydiay;! (← *y de ahí*) (1) (Nik): čau!, nazdar!; (DA).

ye, f. (1) (Kol, Ekv): rozdvojení cesty; (DA).

yeah (← angl.) (1) (US, Portor): jistě, samozřejmě; (DA).

yearling, m. (← angl.) (1) (Chil): jednoroční kůň; (MS).

yec, m. (1) zvedák; viz též: *yaque*; (MS).

yeca, f. (1) (← *calle*, přehození slabik, viz: *vesre*) (Arg): ulice; př.: *a ciertas horas es mejor no andar en la yeca*; ► slang; ■ Var.: *lleca*; (RF). • (2) zkušenost; viz též: *esquina*.

yecapixtle, m/f. (1) (Mex): viz: *yecapixtla*; (DA).

yeco, m. (← map. *yecu*) (1) (Chil): kormorán jihoamerický (*Phalacrocorax brasileanus*); viz též: *cuervo de mar*; (RAE, JD, MM, DA).

yedra, f. (1) (Am): obecný název rostlin, lián a popínavých rostlin; (MM).

yegua, adj/subst. (1) f. [Š: *colilla de cigarro*] (StřAm): špaček cigarety; (2) despekt., hovor. (Kub, Urug): hrubá žena, i adj.; (3) m. (Kub): homosexuál, teplouš; (4) m/f. (StřAm, Portor): hlupák, blbec, i adj.; (RAE). • (5) f. (Urug; Arg): hrubá, divoká žena, bestie, čubka; př.: *una yegua de estas nos tuvo una semana haciendo guardia*; (RR). • (6) adj. (Am): pitomý, blbý; (7) (Chil): pořádný; ► o strachu; př.: *me llevé un susto yegua* (měl jsem pořádný strach); (8) f. (Am) špaček doutníku; (9) (Mex): valník; (10) **ella está hecha una ~ trotona** (Kub): je na chlapy; (11) ~ **rabona** (Chil): sprostá ženská; (12) m. (Am): hovado; př.: *es un yegua* (to je hovado); (JD). • (13) **esa ~ muerde el freno** (Kub): o uplých kalhotách: jsou napresované jako sardinky v konzervě; př.: *chica, cámbiate esos pantalones; esa yegua muerde el freno*; (14) **estar alguien como ~ parida de potrico** (Kub): být líný jako veš; (15) **hijo de ~** (Kub): zkurvysyn; (16) **ser un ~** (Kub): být teplouš; př.: *ése no es más que un yegua*; (17) **ser una mujer una ~** (Kub): o ženě: být korpulentní; př.: *esa mujer es una yegua; por nada en el mundo me caso con ella*; (18) **soltársele la ~** (Kub): mít dlouhý, opakovaný průjem; př.: *algo me cayó mal y se me soltó la yegua*; (DMC). • (19) f., lid. (szMex, Hond, Salv, Nik): nedopalek, špaček; viz též: *bacha*; (20) adj/subst., lid. (Guat, Hond, Salv, Nik, Portor, Dom, střKol, svKol): hloupý, hlupák; viz též: *güevón*; (21) lid. (szMex): lehká ženská, prostitutka, děvka; viz též: *callejera*; (22) (Kub): homosexuál, gay, teplouš; zženštilce, změkčilý člověk; viz též: *culero*; (23) ~ **loca** (~ **suelta**), lid. (Chil): zženštilce, změkčilý člověk; (24) **coger el camino de las ~ s** (Nik): dát se na špatnou cestu; (25) **echarse la ~** (Chil): odpočinout si po vyčerpávající aktivitě; (26) **irse la ~**, venk. (Portor): přehlédnout něco a ukvapit se; (27) viz: *hijo, ser hijo de la gran yegua*; (28) f. (szMex, Hond, Salv, Nik): nedopalek cigarety, špaček; viz též: *bacha, pucho*; (29) f. (szMex): prostitutka; (30) adj/subst., despekt. (Chil, Par): amorální žena; (31) f., despekt. (Kub): homosexuál, gay; (32) f. (Mex): fazol šarlatový (*Phaseolus coccineus*); ► z čeledi bobovité (*Fabaceae*); několik metrů vysoká bylina; plod je červený a velký; ovoce je jedlá fazole; (33) adj/subst., despekt., lid.

(Guat, Hond, Salv, Nik, Portor, Dom, střKol, svKol): hloupý, stupidní člověk; (34) adj/subst., lid., despekt. (Pan, Chil, Arg): agresivní žena; (35) f. (Kost, Kub): prudký člověk; (36) adj/subst., lid., despekt. (Pan): hloupá žena; (37) adj/subst. (Nik, Arg, Urug): hrdá žena, sexuálně atraktivní žena; (38) (Chil): viz: *fardela negra*; (39) adj/subst. (Chil): ruční vozík; (40) ~ *loca*, f., lid. (Chil): zženštilý homosexuál; ■ Var.: *yegua suelta*; (41) ~ *madrina*, f. (Urug): vůdčí kobyla; ► slouží jako vůdce pro ostatní zvířata; (42) ~ *suelta*, f., lid. (Chil): viz: *yegua loca*; (43) *con la ~ echada*, lid. (Chil): nudně, otráveně; (44) *parecer ~ panda* (Nik): mít tělo plné jizev a modřin; (DA). • (45) ind. jazyk; viz: *yagua*. • (46) f., despekt. (Arg, Per, Urug): ženská; (47) ~ *rabona* (Chil): sprostá, hašteřivá žena; (48) m. (StřAm, Bol): nedopalek cigarety; (49) adj. (StřAm, Portor): hloupý, surový; (50) (Chil): velikánský; (MM, AM).

yeguada, f. [Š: *disparate*] (1) (StřAm, Portor; US, Guat, Hond, Salv, Nik, Kost, Pan, Kub, Dom, výchKol, svKol, Ekv, Per, Bol, Par, Arg): nesmysl, hloupost, hovadina, blbost; (RAE, JD, AM, MM; DA). • (2) (Arg, Urug): stádo chovných klisen; (MM). • (3) (Kub, Portor): nešikovnost, surovost; (4) (Hond): neotesanec, neomalený člověk; (DA).

yeguarizo, -za, adj/subst., arch. [Š: *caballar*] (1) adj. (Arg, Urug, Chil): koňský; (RAE, MM, DA). • (2) m., venk. (Am: Per): stádo koní (klisen, kobyl); (JD, MM, AM, DA). • (3) m/f. (LaPlá, Chil, Arg, Urug): kůň; (RAE, BDE, DA).

yeguaski, m. (1) (Kub): gay, tulipán; př.: *ése es un yeguaski*; (DMC).

yegue, m. (1) (Salv): vdechování marihuanového kouře z cigarety; (DA).

yegüería, f. (1) (Arg): ženské, ženy; (2) (Am): stádo klisen (kobyl); ■ Var.: *yegüerio*; (JD).

yegüerío, m. [Š: *yeguada*] (1) (Portor, Guat, Hond, Salv, Nik, Pan, Dom): stádo koní nebo klisen; (RAE, AM, DA). • (2) viz: *yeguada*; (3) despekt., hanl. (Arg): skupina žen; (MM).

yegüerizo, m. (1) (Kol): stádo klisen; (JD, AM).

yegüero, -ra, adj/subst. (1) adj. (Kol): děvkařský, ženský, chlípny; (JD, MM, AM). • (2) m. (Kol): stádo klisen; (AM).

yegüita, m., eufem. (1) *hijo de ~* (Kub): zkurvysyn; viz též: *mano*; (DMC). • (2) *pare la ~* (Kub, Portor): Nech toho!; ► mezi vesničany; používá se k zastavení člověka v mluvení o určitém tématu; (DA).

yeito, m. (← port. *jeito*) (1) (Urug, LaPlá): zručnost, hbitost, šikovnost; gesto; špatně provedený pohyb, chování nebo gesto; (2) (LaPlá): fyzická podoba; (MS, MM, AM). • (3) (Urug): ušklíbnutí; (JD).

yel, f. (1) *vulg.* (Am): žluč; (JD, MM).

yelera, m/f. (1) m. (Mex): hořec (*Gentiana spathacea*); ► z čeledi hořcovité (*Gentianaceae*); bylina vysoká až 1 m; má úzké protilehlé listy, světle fialové trubkovité květy, které jsou zakončeny eliptickým lalokem; plody se nachází ve zmáčknuté tobolce, které jsou více méně stejně dlouhé jako koruna květu; používá se jako dekorace; (2) f. (Hond, Nik): nádoba na ledové kostky; viz též: *hielera*; (DA).

yelito, m. (1) (zápVen): svěží teplota; (DA).

yelo, m. (1) (Am): led; (2) mráz; (JD, MM).

yelura, f. (1) (Dom): zimmnice, chvění; (DA).

yema, m/f., lid. (1) m. (Mex: Guanajuato, Hidalgo): slepičí vajíčko; (2) m. (Mex: Guanajuato): varle, viz též: *bola(s)*, *kiwi(s)*; ► mex. argot *caliche*; (DEUM). • (3) *¡dale ~!* (Kub): jed' dál!; (4) *dale ~ al asunto*: doraž to!, skoncuuj s tím!; (JD). • (5) *dar ~* (Kub): psát na stroji; př.: *se pasa la vida dando yema*; (6) *dar en la ~* (Kub): (s)trefit (se); př.: *con esa opinión le diste en la yema*; (7) *tocar a alguien en la ~* (Kub): udeřit na citlivou strunu (koho); př.: *cuando le hablaste de la familia, lo tocaste en la yema*; ■ Syn.: *darle a la bola en la misma costura*; *darle al perro en el hocico*; (DMC). • (8) f. (Mex): strom (*Mahonia berriozabalensis*); ► z čeledi dřišťalovité (*Berberidaceae*); strom vysoký až 6 m; má velké listy, žluté květy, bobulovitý jedlý plod, žluté dřevo; (9) f., lid. (Guat): varle; (10) m., *vulg.* (Bol): penis; viz též: *pinga*; (11) f., lid. (Dom): žalud; (12) f., pl., lid. (Guat): varlata, koule; viz též: *kiwi(s)*; (13) *dar en la ~ del gusto* (Per,Chil): udělat to právě pro potěšení druhého; (DA).

yemita, f. (1) (zápBol): koláč; ► má kulatý tvar; prostředek koláče je o něco vyšší než kraje; těsto složené z cukru, mléka, másla, mouky a vaječného žloutku; (DA).

yen, f. (1) (Kub): koláč; ► má kulatý tvar; těsto složené z vanilky, cukru a vaječného žloutku; (2) (← *gem*) (Portor): břitva; (DA).

yéneca, m. (1) (Kub): kamarád (pouze mezi muži); př.: *dejamos de ser yénecas desde que César le faltó el respeto a mi novia*; ► slang; (RF).

Yeni, f., lid. (1) hovor. tvar jmen *Eugenia* (US), *Jeannette* (US, Salv); (DA).

yénica, m. (1) (Kub): kámoš, amigo; př.: *¿cómo estás, yénica?*; ■ Syn.: *acoy*; *ecobio*; *mi saguasón*; *misangre*; *monina*; *mi tierra*; *yere* (slang *chuchero*); (DMC).

yéntleman, m. (1) viz: *gentleman*; (MS).

yényere, m. (1) **llegar de ~** (Kub): bez pozvání; př.: *ella llegó de yényere*; (DMC).

yepazote, m. (← *epazote*) (1) (Mex): merlík; viz též: *pasote*; (DA).

yeque, m. (1) (Ven): čtverzubec kostkovaný (*Tetrodon testudineus*); ► ryba žijící na pobřeží Karibského moře; (MM).

yerba, f. [Š: *hierba*] (1) (Arg, Urug, Par, Chil): listy, z nichž se vyrábí čaj maté; ► čaj z keřovité rostliny (lat. *Ilex paraguariensis*), také nazývaný *té de los jesuitas*, který divoce roste v okolí řek Uruguaye a Paraguaye; z pomletých suchých listů se připravuje povzbuzující odvar, který se tradičně podává ve vydlabané dýni s brčkem; viz též: *bombilla*; (NET, DA). • (2) ~ **dulce**, [Š: *orozuz*] (Mex): lékořice; (3) ~ **mate**, f. [Š: *té de los jesuitas*] (Arg): keřovité rostliny (lat. *Ilex paraguariensis*), viz též: *yerba*; (4) (Arg): listy této rostliny, z níž se po usušení a mletí připravuje čaj; (RAE). • (5) **y otras ~s** [Š: *etc.*] (Mex; Arg, Hond, Salv, Kub, Dom, Kol, Ven, Ekv, Bol, Chil, Par): a tak dále; (RR, DA). • (6) (Am; LaPlá, Arg): čaj maté; ► *Ilex Paraguayensis*; (7) (Kub, Mex): marjáňka; ► marihuana; př.: *... les confiscó 16 mil toneladas (sic) de la «yerba»*; viz též: *juana*; (8) **y otras ~s** (Am): a ještě moc jiných lidí; (JD; BDE). • (9) (Dom/US): tráva, trávník; (SUS). • (10) [Š: *hierba*] (Š < Am): tráva, bylina; (BDE). • (11) hovor., viz: *jerez seco*; př.: *¿traesyerba?*; ► mex. argot *caliche*; (DEUM). • (12) **crecer algo como ~ mala** (Kub): zhoršit se; př.: *esos granos le crecen como yerba mala*; (13) **darle a la ~** (Kub): hulit marihuanu, dát čouda; př.: *vamos a darle a la yerba*; (14) **la ~ que está pa' (para) uno no hay vaca que se la coma** (Kub): před osudem se nedá utéct; př.: *nada puedo hacer; la yerba que está para uno no hay vaca que se la coma*; ■ Syn.: *el que nace para tamal del cielo le caen las hojas; el que nace para real no llega a peseta*; (15) **¡qué~!** (Kub): to je ale lišák; to je ale šibal; př.: *¡qué clase de yerba es tu amigo, Juan...!*; (16) **tener ~ santa en la garganta** (Kub): velmi dobře zpívat; mít zlato v hrdle; př.: *Celia Cruz tiene yerba santa en la garganta*; viz též: *plátano*; (DMC). • (17) ~ **santa**, f., lid. (Ekv, výchBol): strom *Cestrum lorentzianum*; ► až 30 m vysoký, s bílými květy; využívá se v truhlářství; (DA). • (18) (Am: Arg, Urug): čaj maté; (19) ~ **maté**: cesmína paraguayská (*Ilex Paraguayensis*); ► strom z čeledi cesmínovité (*Aquifoliaceae*); vysoký až 14 m; z listů se připravuje maté; ■ Var.: *oro verde*, *yerba*; (MM, AM, DA). • (20) (Guat): sklípan největší (*Theraphosa blondii*); ► z čeledi sklípanovití (*Theraphosidae*); tarantule velká až 30 cm; tělo má pokryté chlupy kávové barvy a na nohách má bílé prstýnky; (21) ~ **blanca**, f. (Dom): keř (*Abutilon hirtum*); ► z čeledi slézovité (*Malvaceae*); vysoký až 1 m; má oválné listy, žlutooranžové květy s tmavě červenou skvrnou ve středu koruny květu; (22) ~ **de ajo** (Pan): viz: *anamú*; (23) ~ **de la golondrina** (Arg, Urug): viz: *yerba meona*; (24) ~ **del guanaco**, f. (jižArg): rostlina (*Maihuenia patagonica*); ► z čeledi kaktusovité (*Cactaceae*); má silný masitý kořen, dlouhé rovné trny, zvonkovité květy a kulaté žlutozelené plody; (25) ~ **del lucero** (Par, střArg, zápArg): viz: *yerba lucera*; (26) ~ **del platero** (Chil, Arg, Urug): viz: *hierba del platero*; (27) ~ **del pollo**, f. (Arg, Urug): plevuňka plazivá (*Alternanthera repens*); ► bylina z čeledi laskavcovité (*Amaranthaceae*); jednoletá bylina s vlekoucí se lodyhou; využívá se v tradiční medicíně; (28) ~ **lucera (yerba lucero)**, f. (Par, střArg, zápArg): bylina (*Pluchea sagittalis*); ► z čeledi hvězdnicovité (*Asteraceae*); měří až 2 m; je velice aromatická a používá se v tradiční medicíně; ■ Syn.: *lucera*, *lucero*, *yerba del lucero*; (29) ~ **lucero** (střArg, zápArg): viz: *yerba lucera*; (30) ~ **mala**, f. (Guat, Salv, Nik, Ekv, Bol): viz: *yerbamala*; (31) ~ **mate (yerbamate)**, f. (Kol, Bol, Chil, Par, Arg, Urug): suché pomleté listy; ► ze stromu *yerba mate*; používají se na přípravu mate; (32) ~ **meona**, f. (Arg, Urug): bylina (*Chamaesyce serpens*); ► z čeledi pryšcovité (*Euphorbiaceae*); jednoletá bylina s větvemi dlouhými až 30 cm; má oválné listy a plody ve tvaru tobolky; využívá se v tradiční medicíně; ■ Syn.: *yerba de la golondrina*; (33) ~ **mora (hierba mora, yerbamora)**, f. (Guat, Kol, Ekv): lilek černý (*Solanum americanum*); ► z čeledi lilkovité (*Solanaceae*); bylina vysoká až 1,5 m; má střídavé listy, bílé nebo fialové květy a plod s mnoha semínky; zralé plody se považují za jedovaté; využívá se v tradiční medicíně; ■ Syn.: *güistomate*, *huevo de gato*; (34) ~ **santa (yerbasanta)**, f. (Ekv, výchBol): strom (*Cestrum*

lorentzianum); ► z čeledi lilkovité (*Solanaceae*); vysoký až 30 m; má oranžové větve, složené listy, bílé květy; dřevo ze stromu se používá k výrobě nábytku; ■ Syn.: *hediondilla*; (DA).

yerbadulce, f. [Š: *orozuz*] (1) (Mex): lékořice; (RAE).

yerbajal, m. (1) (Mex): místo porostlé trávou a bylinami; viz též: *yerbazal*; (RAE, DA).

yerbaje, m. (1) (szArg): poplatek za pronájem pastviny; (DA).

yerbajo, f. (1) (Portor, Dom): bylinný odvar; ► používá se k vaginálnímu výplachu nebo ke způsobení potratu; (DA).

yerbal, m. (1) (Arg, Par, Urug): pěstování čaje maté; (2) (Kub, Mex, Arg, Par): místo porostlé čajem maté; (RAE; DA). • (3) (Hond; Portor, Mex, Kol, Per, Chil): terén pokrytý vysokou trávou; pastvina; (4) viz: *hierbal*; (RR). • (5) (Am): louka, lučina; (6) (LaPla, jižAm): plantáž maté; př.: *el yerbal era inmenso; nadie conocía sus límites*; (7) (Kol, Chil, Mex, Per, Portor): nádoba na maté; (JD; BDE; MM, AM). • (8) (Par, Arg, Urug): plantáž maté; ■ Var.: *yerbatal*; (9) lid., venk. (Hond, Ekv, Bol, Chil, Portor): terén pokrytý bylinami; (DA).

yerbamala (yerba mala), f. (1) (Guat, Salv, Bol): jakákoliv bylina škodlivá pro zvířata; (DA).

yerbamate, f. (1) (Kol, Bol, Chil): viz: *yerba mate*; (DA).

yerbamora, f. (1) (Guat, Kol): viz: *yerba mora*; (DA).

yerbar, intr. (1) (Am): připravovat čaj maté; (JD).

yerbas, f., pl. (1) (Arg, Par, Urug): léčivá bylina; (2) **y otras ~**: a ti další (lidé nebo věci); (3) **ciertas ~** (Kol, Ekv, Guat, Portor, Ven): tamten člověk; (MM).

yerbasanta, f. (1) (Mex): viz: *hierba santa*; (2) (Bol): strom; viz též: *yerba santa*; (DA).

yerbasanto, m. (Per): druh stromu; (RR).

yerbatal, m. [Š: *yerbal*] (1) (Arg, Urug): pěstování čaje maté; (RAE). • (2) (Arg, Urug): terén; viz též: *yerbal*; (3) venk., lid. (Pan, Portor): místo; viz též: *yerbal*; (DA).

yerbatero, -ra, adj/subst. (1) adj/subst. (Andy, Chil, Mex, Portor): bylinkář(ský); ► o lidovém léčiteli nebo lékaři, který používá k léčení byliny; viz též: *yerbero*; (2) (Arg, Urug): vztahující se k čaji maté nebo k jeho zpracování; (3) m/f. (Arg, Urug): osoba zabývající se pěstování, zpracování a prodejem čaje maté; (4) (Bol, Chil, Kol, Ekv, Per, Portor): prodavač bylin a krmiva; (RAE). • (5) m. (Am; Kol): bylinkář, zaříkávač, léčitel; př.: *pregonan los yerbateros pomadas exóticas, raíces medicinales, collares de ajo, pulseras magnéticas...*; (6) obchodník s krmením; (EEA, JD). • (7) adj. (Urug): týkající se maté; př.: *si nuestras compañías yerbateras...*; (BDE). • (8) adj/subst., venk. (Arg, Kol, Chil, Ven, Hond, Bol, Ekv, Per, Mex): léčitel; ► nemá lékařský titul; používá léčivé byliny; ■ Var.: *yerbero, yerbetera*; (9) m/f. (Kol, Chil, Per, Portor, Bol): prodavač léčivých bylin; (10) (Arg, Par, Urug): obchodník; ► obchoduje s léčivými bylinami; (MM, AM, DA). • (11) adj. (Arg, Urug): týkající se rostliny *yerba mate*; (12) adj. (Chil): týkající se léčivých bylin; (13) m/f., venk. (Ekv, Chil): prodavač krmiva (hlavně vojtěšky); ■ Var.: *hierbatero*; (DA).

yerbazal (yerbajal), m. (1) (Kub, Mex, Pan, Dom): oblast porostlá trávou a bylinami; (RAE, DA). • (2) (Am): louka, lučina; (3) trávník; (JD).

yerbazo, m. (1) (Kol): zdraví škodlivý odvar, který občas podávají lidoví léčitelé; (RAE).

yerbeado, f. (1) (zápArg, střArg): viz: *mate cocido*; (DA).

yerbear, intr., venk. [Š: *matear*] (1) venk. (Arg, Urug): pít čaj maté; ► speciálním brčkem zvaným *bombilla*; asi 20 cm dlouhým, zakončeným sítkem ve tvaru dírkované mandle, která zabraňuje nasátí sypkého čaje maté; může být i z kovu; ■ Var.: *matear*; (RAE, MM, AM, DA).

yerbera (yerbero), f. (1) (Arg, LaPla, Par, Urug): nádoba na čaj maté; ► k uchování vůně a chuti; (JD; MM, AM, DA).

yerbería, f. (1) (Chil): obchod s bylinami; (RAE). • (2) (Mex, Chil): viz: *hierbería*; (DA).

yerbero, -ra, m/f. (1) (Arg, Hond, Mex, Per, Salv, Nik, Pan): léčitel, šaman; viz též: *yerbatero*; (2) m/f., venk. (Kub, Mex, Pan, Bol, Portor, Chil): prodavač bylin; viz též: *hierbero*; (RAE, AM, DA). • (3) [Š: *herbolario, herborista*] (Mex): bylinkář; ■ Syn.: *herbolario* (Arg, Ven), *yerbatero* (Chil), *yuyero* (Urug); (EEA). • (4) m. (Ekv): lučina; (5) (Kub): herbář; (JD; BDE). • (6) (Kub): kuřák marihuany; př.: *la policía lo prendió por yerbero*; (DMC). • (7) m. (Urug, szArg): viz: *yerbera*; (8) m/f. (svArg): člověk věnující se pěstování a prodeji rostliny *yerba mate*; (9) m/f. (Hond): člověk obchodující s marihuanou; (DA).

yerbetera, f. (1) venk. (Portor): viz: *yerbatero*; (DA).

yerbiberi, m. (1) ~ **de Acapulco** (Kub): marihuana, štruño; př.: *lo cogieron fumando yerbiberi de Acapulco*; (DMC).

yerbilla (hierbilla), f. (1) (Mex; Kub, Guat, Kost aj.): bílá nebo dvoubarevná látka, nejčastěji bavlněná, někdy se vzorem z různobarevných čtverců, vyráběná v Guatemale; (RR; MM, AM, DA).

yerbonal, m. (1) (Kol): lučina; (JD, AM).

yerce, m. (1) (Pan): strom; viz též: *mauro*; (DA).

yere, m. (1) (Kub): kamarád, amigo; př.: *¿cómo estás mi yere?*; ■ Syn.: *acere; caballo; ecobio; equino; nagüe; mi sangre; monina; mi tierra y Yénica*; (DMC).

yerén, m. (1) (Kub): rostlina; ► má hlízovité, jedlé kořeny; (MM). • (2) (Kub, Dom, Portor): viz: *llerén*; (DA).

yere, m. (1) lid. (szArg): řiť, zadek; viz též: *cagón*; (DA).

yerman, m. (1) **ni un ~ cheper le hace nada** (Kub: exil): být pod papučí; př.: *a Pedro ni un yermen cheper le hace nada*; (DMC).

yermis, m. (1) (Kol): dětská hra; (DA).

yerna, f. [Š: *nuera*] (1) **venk., lid.** (Bol, Kol, Portor, Dom, Ven, Chil, szArg, Pan): snacha; (RAE, MM, AM, DA).

yenera, f. (1) (Arg): tupá sekera; (AM).

yerno, m. (1) **venk.** (Per): cizinec, který se ožení s místní ženou; ► v indiánských komunitách; (DA).

yerra, f. [Š: *hierra*] (1) (Arg, Bol, Urug, Chil, Par, Mex): značkování dobytka; (RAE, AM, MM, DA). • (2) (Chil, Par, Arg): doba v roce, kdy se značkuje dobytek; (MM, AM, DA). • (3) **venk.** (jižChil, Par, Arg, Urug): svátek, slavnost; ► slaví se s cílem označování dobytka; (DA).

yerré, m. (1) (Pan): chápan, viz též: *mono araña*; (DA).

yerro, m. (1) (Kub): flinta, puška; (JD). • (2) **el ~ está penoso** (Kub): o penis: nepostavit se (komu); být ochablý, ovadlý; př.: *ya tengo muchos años y el yerro está penoso*; (DMC).

yérsey (yersi), m. (← angl. *jersey*) [Š: *jersey*] (1) (Am: Bol, Chil): svetr, tričko; ■ Var.: *jersey*; (2) (Am: Kost, Ekv, Par, Chil): žerzej, jemná pletená tkanina; ■ Var.: *yersi*; (RAE, JD, DA).

jersey, m. (1) ~ **marinero** (Pan; Arg): druh svetru, často užívaný námořníky; (RR).

yersi, m. (← angl. *jersey*) (1) svetr, viz též: *yérsey*; (RAE). • (2) (Hond, Salv): elastická látka; viz též: *jersey*; (3) (Kost): jemná látka; viz též: *yérsey*; (DA).

yerto, -ta, adj/subst. (1) m. (Kub): nebožtík, mrtvola; (JD). • (2) **adj., venk.** (Portor): studený, ledový; ► o člověku nebo domu; (DA).

yerúa, m. (← guar.) (1) (Arg, Par, Urug): strom; ► jeho plody jsou malé dýně; (MM).

yerutí, f. (← guar. *inambú yerutí*) (1) (Arg, Par): holub samotářský (*Leptotila verreauxi*); ► z čeledi holubovití (*Columbidae*); divoký holub dlouhý až 30 cm; má načervenalá křídla, krémovou hrud', černý ocas s bílými puntíky, naoranžovělou oční duhovku, černý zobák a karminové nohy; toto označení používají pouze dvojjazyční lidé, kteří hovoří jazykem guaraní, ačkoliv se toto označení objevuje i v regionální literatuře; ■ Syn.: *bumbuna, coliblanca, rabiblanca, titibúa, yuré*; (MM, DA).

yesca, adj/subst. (1) f. (Kost): suchá slupka; ► kokosu; (2) f. (Ekv): dluh; (3) **quedar (una)** ~¹ (Bol): být na suchu, mít prázdnou kapsu, nemít ani vindru; (4) **quedar (una)** ~² (Kol): být slabý jako moucha; (JD, AM). • (5) f. (Ekv; Portor): usušená měkká vláknitá část některých rostlin, např. kokosové palmy; ► slouží někdy k výrobě provazů, např. k zakončení visutých houpacích lůžek, kterými se přivazují; (RR). • (6) f., lid. (Guat, Salv): marihuana; viz též: *juana*; (7) **adj., lid.** (výchBol): chudý; ► o člověku; (8) f. (Portor): kůra; viz též: *gafafia*; (9) **salir** ~ (výchBol): odejít s prázdnou, bez ničeho, s nepořízenou; (DA). • (10) (Arg): křemen; ► typ křemene, kterým se třením zažehne jiskra; (11) (Ekv, Portor): suchá část kůry, např. kokosové palmy; (12) (Ekv): dluh, závazek; (MM, AM).

yeso, m. (1) (Arg, Chil, Mex, Urug, Ven): **sádra**; (EEA). • (2) (Guat, Hond, Salv): křída; (3) (Dom): keř (*Bourreria tomentosa*); ► z čeledi brutnákovité (*Boraginaceae*); keř vysoký až 9 m; květy mají bílou barvu; (4) (Portor): viz: *colmillo*; (5) **ver menos que gato de ~** (Chil): nevidět nic nebo téměř nic; (DA).

yesque, m. (1) (Kol): háček; (JD). • (2) (Kol): skoba; ► bývá na krajích fošny, používá se k zavěšení a sundávání věcí z výšek; (MM, AM).

yesquero, m. (1) (Arg, Mex): kapsle, taštička; ► dřevěná, železná kapsle nebo kožená taška, ve které se uchovává křemen, aby nezvlhnul; (MM).

yeta, adj/subst. (← it: již. *jettatura*) (1) f., lid. (jižBol, Chil, Per, Kub; Arg, Mex, Par, Urug): smůla, pech; př.: *no pasés por abajo de la escalera, es yeta*; viz též: *jodida*; ■ Syn.: *yetazo*; (RF, DA; MM,

AM). • (2) adj/subst., lid. (Urug, Bol, Chil, Par, Arg): ten, kdo nosí smůlu; př.: *Gabriel es la yeta, su equipo pierde cada vez que él va a verlo jugar al estadio; los gatos negros son yeta*; ► slang; ■ Syn.: *yetatore, yetudo*; (RF, DA). • (3) (Arg): uhranutí; ■ Var.: *jetatura, jetta, jettatura, yetatura, yetta*; (MS). • (4) f., lid. (Chil, Par, Arg, Urug): věc nebo místo o kterém se říká, že nosí smůlu; (DA).

yetapá, f. (← guar. „nůžky“) (1) (Arg, Per): tyranovec vidlochvostý (*Gubernetes yetapa*); ► pták; toto označení používají pouze dvojjazyční lidé, kteří hovoří jazykem guaraní, ačkoliv ho občas můžeme najít i v knihách o zoologii; (MM).

yetar, tr. (← it. *yeta*) (1) (Arg, Par, Urug): přinášet smůlu, uřknout, uhranout; (MS, MM, AM).

yetatore, adj/subst. (← it. již. *jettatore*) (1) lid. (Arg, Par, Per, Kub, Mex, LaPlá, Urug, Bol): člověk, který nosí smůlu; viz též: *yeta*; ■ Var.: *gettatore, jettatore*; (MS, RF, DA).

yetatura, f. (1) (Am): uhrančivost, uhranutí; viz též: *yeta*; (MS, JD).

yetazo, m., lid. (1) (Chil): smůla, pech; viz též: *jodida, yeta*; (DA).

yete, m., hovor. (1) (Mex): strážný, dozorce; ► mex. argot *caliche*; (MV).

Yeti, m. (1) (Kub): ohava; př.: *por ahí viene el Yeti*; (DMC).

yetta, f. (1) uhranutí; viz též: *yeta*; (MS).

yetudo, -da, adj/subst. (← it.) (1) lid. (LaPlá, Par, Arg, Urug): člověk, který má hodně smůly; smolař; viz též: *yeta*; (MS, DA).

yevá, tr. (Š: *llevar*) (1) (Bol: Yungas): zkomolené tvary slovesa *llevar*; př.: *tampoco no es pa yeválo andi doctó* („taky nemá cenu jít s ním k doktorovi“); ► nedbalá lidová mluva, dialekt *afro-yungueño*; (ABS).

yey!, citosl. (1) (Kub): haló!, ahoj!; (JD).

Yeya, f., lid. (1) hovor. tvar jmen *Aurelia* (Hond, Nik, Pan, Dom, Portor), *Mireya* (Salv, Nik, Pan, Kub, Dom, Bol); (DA).

yeyé, adj/subst. (1) (Pan): člověk, který má návyky bohaté sociální třídy; ► v oblasti oblečení, zvyků i jazyka; ■ Syn.: *yeyesón*; (DA).

yeyepaxtle, m. (← nah. *yey* o *yeye*, „tří“ + *pachtli*) (1) (Mex): viz: *sannicolás*; (DA).

yeyesada, f. (1) lid. (Pan): strojené chování; ► někteří lidé se chovají stylem, který považují za charakteristický pro bohaté lidi; (DA).

yeyeseado, -da, adj. (1) (Pan): týkající se člověka s vytříbeným vkusem; (DA).

yeyesón, -na, adj. (1) (Pan): týkající se člověka, který projevuje návyky bohaté třídy; viz též: *yeyé*; (DA).

yeyo, -ya, adj/subst., lid. (1) m/f. (Salv): hloupý, hlupák; viz též: *güevón*; (2) m., lid. (Kost, Dom, Portor, Kol, Ven, Ekv, Pan): slabost, mdloby; (3) m. (Pan, Ven, Ekv): obava, dojem; (4) m., lid. (Kost, Dom, Portor): nával úzkosti; (5) m., lid. (Pan): náhlá nevolnost s různými příznaky; ► většinou způsobená z neznámých důvodů; (6) m., lid. (Dom, střKol): hněv, vztek, amok; (7) m. (Salv): homosexuál, gay, teplouš; viz též: *culero*; (8) (Salv): zženštilý, změkčilý člověk; viz též: *culero*; (DA). (DA). • (9) m. (Kol, Ven): zavraž, mdloba; př.: *cuando estuvimos en Perú fuimos a Machu Picchu, pero a cuatro del grupo les dio yeyo*; ► slang; (RF, RAE). • (10) ~ (s), častěji pl. (Kub): špatní politici; př.: *los yeyos nos llevaron al fracaso*; (11) **ser Y~ Analfayuca** (Kub): žít si pohodlným životem i přes svou negramotnost; př.: *aquí lo que hay que hacer es ser Yeyo Analfayuca; si eres inteligente no vives*; ■ Syn.: *ser unY~Matraca*; (DMC).

yica, f. (1) (szArg): látka; ► vyrobená s vláknem *chaguar*; (2) (szArg): malá kabelka; ► vyrobená z této látky; (DA).

yicle, m. (1) (Kub): tryska; ► čte se: „dikle“; (JD).

yico, -ca, adj/subst., vulg. (1) (Dom): vesnický, venkovský; (AM, DA).

yicta, f. (1) (szArg): poddajné těsto; ► základ těsta tvoří vařené brambory; má slanou chuť a tmavě šedou barvu, která je způsobena popelem rostlin, které se do těsta přidávají; (DA).

yifún, m., pl. (1) viz: *fungi*; (MS).

yigar, intr. (Š: *llegar*) (1) (Bol: Yungas): zkomolené tvary slovesa *llegar*; př.: *han yigao lu^s trabajadó*, („přišli dělníci/peóni“); ► nedbalá lidová mluva, dialekt *afro-yungueño*; (ABS).

yigualtí, m. (1) (Nik): viz: *gigualtí*; (DA).

yiguano, m. (1) **ser un toro ~** (Kub): jako otec nestát za nic; př.: *tú eres un toro yiguano, nunca debiste tener hijos*; (DMC).

yigüiro, m. (1) (Kost): koš (*Turdus grayi*); (MM).

yigüirro, m. (1) viz: *yigüiro*; (MM). • (2) m. (Kost): drozd hnědý (*Turdus grayi*); ► z čeledi drozdovití (*Turdidae*); má hnědé peří, žlutý zobák a krémovou oční duhovku; ■ Syn.: *capisucia, cascás, choroteca*; (DA).

yijta, f. (1) (szArg): poddajné těsto; ► základ těsta tvoří vařené brambory; má slanou chuť a tmavě šedou barvu, která je způsobena popelem rostlin, které se do těsta přidávají; (DA).

yilé (yilet), f. (← *Gillette*) (1) lid. (Nik, Dom, Ekv, Per, Par, Arg, Urug): žiletka; (DA).

yilet, f. (← *Gillette*®) (1) (Hond, Salv, Ekv): viz: *yilé*; (2) **ponerse** ~ (Hond): mít se na pozoru, dávat si pozor; (DA).

yimba, f. (1) (Arg): vnitřnosti; (JD). • (2) (Arg): střeva ptáků; (MM, AM).

yimi, m. (1) (Kub): viz: *peor*; (DMC).

yin, m. (1) (← angl. *gin*) (Am, Mex): džin; (2) ~ **de algodón** (US): stroj používaný na čištění bavlny; (MS). • (3) (← angl. *jeans*) (Hond, Salv, Dom, Portor, Kol, Ven, Ekv): viz: *yins*; (DA).

yina, f. (1) (Salv): pantofel, přezůvka; (RAE, DA).

yincotel, m. (1) (Kub): ginfizz; ► nápoj; čte se [d'inko(k)tel]; ■ Var.: *yincotel*; (JD, MS).

yincotel, m. (← angl. *gin + coctail*) (1) (Kub): nápoj složený ze směsi džinu, bylin a pomerančového likéru; (MS, MM, AM).

yine, ind. kmen, viz: *piro*.

yingle (jingle), f. (← angl. *jingle*, „slogan“) (1) (Salv, Bol): reklama; (DA).

Yini, f., lid. (1) (US): hovor. tvar jména *Eugenia*; (DA).

yins (yin), m., pl. (← angl. *jeans*) (1) (US, Salv, Kost, Kol, Ekv, Par): rifle; ► většinou modré barvy; originálně nošené americkými kovboji; (DA).

yinyerel, m. (1) (Kub): zázvorové pivo; ► čte se [d'ind'erel]; (JD).

yip, m. (← angl. *Jeep*) (1) (Mex, Ven, US, Guat, Hond, Salv, Nik, Dom, Kol, Par): jeep; př.: ...*los asesinos habían utilizado en la huída un yip azul...*; viz též: *yipi*; (BDE, DA).

yipao, m. (1) (Kol): malé auto; ► používá se k přepravě osob, zvířat nebo malých zavazadel; (DA).

yipear, intr. (1) (Chil): řídit jeep nebo teréni vůz; (DA).

yipeo, m. (1) (Chil): řízení jeepu nebo teréniho auta; (DA).

yipero, -ra, adj/subst. (1) m/f. (Chil): člověk mající zálibu v řízení jeepu nebo teréniho vozu; (2) adj. (Chil): týkající se jeepu nebo teréniho auta; (DA).

yipeta, f. (← angl. *Jeep*) (1) (Dom): teréni auto; (DA).

yipi, m. (← angl. *jeep*) (1) **gustarle a alguien que le parqueen el ~ en el fango** (Kub): být buzna; př.: *a mí no me queda duda de que a Julio le gusta que le parqueen el yipi en el fango*; (DMC). • (2) (Salv, Kub): viz: *yip*; (DA).

yipiar, tr., lid. (1) (Pan): krást, okrást; viz též: *ladronear*; (DA).

yipón, m. (1) (Nik): vojenské vozidlo; ► s pohonem všech 4 kol; (DA).

yira, f. (← it. *girare*) (1) lunf. (Arg): flundra; ► děvka; viz též: *yiranta*; (2) lid. (Kub): peníze, mergle, prachy; viz též: *plata*; (MM, AM, JD, DA). • (3) **aviñame la ~ al baje** (Kub): zaplat!; naval prachy!; př.: *oye, mi socio, aviñame la yira al baje*; ► *aviñar* ve vyzn. dát (slang *chuchero*); (4) (Kub): peníze, lupení; př.: *tengo mucha yira en el bolsillo*; ■ Syn.: *maguá y maní*; (DMC). • (5) **lid., despekt., hovor.** (← *yiro*) (Arg, Urug): pouliční děvka, šlapka, prostitutka; viz též: *callejera*; (RAE, MS, DA).

yiradicta, f. (1) děvka, viz též: *grúa*.

yiradora, f. (← it.) (1) (LaPla): pouliční prostitutka; (MS).

yirandola, f. (← it. *girandola*) (1) (LaPla): prostitutka; (MS).

yiranta, f. (← it. *yira*) (1) **despekt.** (Arg, Urug): pouliční prostitutka, děvka, coura; viz též: *grúa, callejera, yira*; ■ Var.: *giranta*; (MS, DA, MM, AM). • (2) (Am): fuchtle, dorota; (JD).

yirar, tr/intr. (← it. *girare*) (1) intr. (LaPla): kroužit, otáčet, cestovat pěšky, chodit, kráčet, putovat; ■ Var.: *girar*; viz též: *fatigar, chapaliar*; (MS). • (2) tr. (Arg): projíždět se po ulicích; př.: *hay muy pocos taxistas yirando la calle en busca de pasajeros*; ► slang; (RF). • (3) **intr., lid. (Arg, Urug): potulovat se, prostituovat se;** (4) **intr., lid. (Arg, Urug): prostituovat se na ulici;** (DA).

yiri, m. (← angl. *jitterbug*) (1) (US): moderní tanec; ► tanec pro páry, populární ve 30. a 40. letech minulého století, zahrnující rychlé akrobatické pohyby; prováděn na swingovou nebo jazzovou hudbu; (MS).

yiro, m. (← it. *giro*) (1) **lid.** (Arg): prostitutka, děvka; viz též: *grúa, callejera*; př.: *hubo redada en la cabaré y se llevaron a varios yiros*; (RF, DA). • (2) **lid.** (Urug): povolání šlapky; viz též: *yira*;

(RAE, DA). • (3) (← it.) (4) (LaPla): pouliční prostituce; (5) **andar al** ~ (LaPla): obcházet; (6) **el otro** ~ (LaPla): znovu; (MS). • (7) lid. (Arg): procházka; (DA).

yirovagar, intr. (← it. *girovagare*) (1) (LaPla): kroužit, cestovat pěšky; (MS).

yirundar, intr. (← it. janov. *girona*) (1) (LaPla): kroužit, jít; (MS).

ysca, f. (1) (Arg): látka; ► vyrobená s vláknem *chaguar*; (2) (szArg): malá kabelka; ► vyrobená z této látky; (DA).

yisero, m. (1) (Ven): profesionální řidič jeepu nebo terénního auta; (DA).

yista, f. (1) (szArg): poddajné těsto; ► základ těsta tvoří vařené brambory; má slanou chuť a tmavě šedou barvu, která je způsobena popelem rostlin, které se do těsta přidávají; (DA).

Yita, f., lid. (1) (Salv, Hond): hovor. tvar jména *Margarita*; (DA).

yiti, m. (1) lid. (Kub): rána kloubem prstu do hlavy; (DA).

iyimbré (chichimbré), f. (← angl. *ginger bread*, „závorový chléb“) (1) (Pan): závorový chléb; (DA).

yiyo, adj/subst., lid. (1) lid. (Salv): hloupý, hlupák; viz též: *güevón*; (2) (Chil): cigareta z marihuany, joint; viz též: *join(t)*; (DA).

yo, zájm. (← angl.) (1) venk. (Ekv, Hond, Salv, Nik): mě, mi, se mnou; př.: *perdón profe, pero yo quería decirle ... lo que pasa es que yo tengo una salida ... yo ya le pregunté al profe*; (EA).

yobaca, m., viz: *llobaca*.

yocalla, m. (1) (← keč. *lluqalla*, „mladý muž“) lid. (Bol: alt) viz: *llocalla*; (LM). • (2) lid. (Bol): dítě, děcko; viz též: *nené, llocalla*; (3) lid., despekt. (zábBol): adolescent, dospívající; viz též: *llocalla*; (DA). • (4) (← aim. *llocalla*, „dítě“) (Bol): dítě běhny; (5) dítě mestic; (MM, AM).

yodador, m. (1) (Chil): dávkovač jódu; ► používá se jako dezinfekce na stacích a chovných stanicích ptáků a dobytka; (DA).

yodizar, tr. (1) (Mex, Hond, Nik, Ekv, Chil): spojit jód s jiným produktem; ► většinou se solí; (DA).

yodo, m. (1) lid. [Š: *café solo*] (Kost): černá káva; káva, kafe; viz též: *bellota*; (RR, DA). • (2) (Kub): viz: *etiqueta (de yodo)*; (DMC).

yodóforo, m. (← *Yodóforo*) (1) (Chil): roztok jódu; ► používá se jako dezinfekce na stacích a chovných stanicích ptáků a dobytka; (DA).

yoen, m., lid. (← *joint*) (1) (Nik): cigareta z marihuany, joint; viz též: *join(t)*; (DA).

yoga, f. (1) (Mex): dýka, puška; (MM).

yogamiento, m. (Per): páření, soulož; (RR).

yogo, m. (1) (Hond): velká nádoba na přenos tekutin; (RAE, DA). • (2) (← port. *jogo*) (LaPla): obecně: hra; (MS). • (3) (jižMex): hasivka orličí (*Pteridium aquilinum*); ► kapradina z čeledi hasivkovité (*Dennstaedtiaceae*); ■ Syn.: *calimete, shapumba*; (DA).

yoguear, intr. (← angl. *to jog*) (1) (US, Portor): běhat; (DA).

yogur, m. (← turco *yoghurt*) (1) (Arg, Kol, Mex): druh mléka; ► kyselé, výživné; tento název se objevuje ve španělštině už v polovině 16. století v knize *Viaje de Turquía*, která je přisuzována Andrésu Lagunovi; (MM). • (2) ~ **aireado**, m. (Arg): nadýchaný krém; ► připravený z čokolády a sněhu z bílků; (DA).

yohualcuachil, m. (1) (Mex): brodivý pták; viz též: *gallito de agua*; (DA).

Yohualtecuhtli, f., myt. (1) (Mex): azt. bohyně noci, která chránila sny dětí; (S04).

yoin (yoen, yoing), m., lid. (← angl. *joint*) (1) (Guat, Salv, Nik, Chil): cigareta z marihuany, joint; viz též: *join(t)*; (DA).

yoing, m., lid. (← angl. *joint*) (1) (Hond): cigareta z marihuany, joint; viz též: *join(t)*; (DA).

yol, m. (1) (Am: Arg, Chil): brašna, mošna; ■ Syn.: *yole*; (JD, MM, AM).

yola, f. (← angl. *yawl*) (1) (Am: Dom, Portor, Ekv): plavidlo; ► prostorné, úzké, s vesly; ■ Syn.: *gabarra*; (MM, DA). • (2) lid., přenes. (Portor): velká bota; (DA).

yolanda, zájm. (1) (Salv): já; (DA).

yole, m. (1) (Arg, Chil): kožená brašna; ► k přenášení ovoce; (MM, AM, DA).

yoli, adj. (← angl. *jolly*, „laskavý, příjemný“) (1) (Mex: Sonora): velmi dobrý, vynikající; ► mex. argot *caliche*; (DBM). • (2) adj., lid. (szMex): skvělý, výborný; viz též: *barbarazo*; ► o člověku nebo věci; (DA).

yolilla (yolillo), f. (1) (Nik): palma (*Raphia taedigera*); ► z čeledi arekovité (*Arecaceae*); strom vysoký až 12 m; s mnohočetnými kmeny a velmi dlouhými listy; roste v bahnitých oblastech s teplým a vlhkým podnebím; má úzké tvrdé plody kávové barvy, které jsou jedlé; (RAE, JD, DA).

yolillo, m. (1) (Kost): rafie; ► palma; viz též: *yolilla*; (RAE, JD). • (2) (Kost, Nik): palma (*Raphia tardigera*); ► hustá, malá palma, která roste v bahnitých oblastech; viz též: *yolilla*; (MM, DA).

yolo, m. (← nah. *yolotl*, „srdce“) (1) (Mex): srdíčko; ► láskyplný výraz; (MM).

yolochichi (yolochichitl), m. (← nah. *yolotl*, „srdce“ + *chichic*, „hořký“) (1) (Mex): viz: *hierba de ángel*; (DA).

yolochichitl, m. (1) (Mex): viz: *yolochichi*; (DA).

yolombo, m. (1) (Kol): strom (*Panopsis yolombo*); ► z čeledi proteovité (*Proteaceae*); vysoký až 12 m; má tlusté listy, které jsou na spodní straně načervenalé; na dlouhých klasech má mnoho bílých květů; plody jsou kulaté a mají kávovou barvu; (DA).

yolosóchil (yolosúchil, yoloxóchitl), m. (← nah. *yolotl*, „srdce“ + *xochitl*, „květ“) (1) (Mex): šácholan mexický (*Talauma mexicana*); ► strom z čeledi šácholanovité (*Magnoliaceae*); vysoký až 30 m; má hustou zakulacenou korunu, šedou hladkou kůru, jednoduché podlouhlé listy, růžové aromatické květy a hnědozelený oválný plod; v tradiční medicíně odvar z kůry, listu a květu má terapeutické vlastnosti; ■ Syn.: *palo de peña, súchil*; (DA).

yolosúchil, m. (1) (Mex): viz: *yolosóchil*; (DA).

yoloxóchitl, m. (1) (Mex): viz: *yolosóchil*; (DA).

yoltamal, m. (← nah. *yolotl*, „srdce“ + *tamalli*) (1) (Kost, Nik): koláč, buchta; ► upečená z namletého sýru a *elote*; peče se nad párou v hliněném hrnci; (RAE, MS, MM, AM, DA).

yoltasca, f. (← nah. *yolotl*, „srdce“ + *elotl*, „kukuřičný klas“) (1) (Nik): *tortilla* z jemné kukuřice; viz též: *tortilla*; (RAE, DA). • (2) (Kost): velká kukuřičná placka (*tortilla*); (3) přenes. (Kost): úplněk; (MS).

yoma, f. (1) (Chil): sací čerpadlo; ► používané rybářskými společnostmi k masivnímu odchytu ryb z mořského dna; (DA).

yombina (yumbina), f. (1) (Mex, Portor, Per, Chil): droga s afrodisiakálními účinky; ► získává se z kůry stromu *quebracho* a dalších stromů; (DA).

yomogó, m. (1) (Kol): viz: *abagó*; (AM).

yomomal, m. (1) (výchBol): místo s hojným výskytem rašelinišť; (DA).

yomomo, m. (1) (Bol): druh rašeliniště; (AM, DA).

yompa, f. (1) (Mex, Par): sako, bunda; (JD, MM, DA).

yompear, tr. (1) (← angl. *jump-start*) [Š: *pasar corriente de la batería de un automóvil a otro*] (US): nastartovat kabelem přes baterii jiného vozidla; př.: *¿hay alguien que me pueda yompear el carro? dejé las luces prendidas toda la tarde*; (2) (← angl. *tojump*) [Š: *atacar a alguien inesperadamente*] (US): nečekaně zaútočit, přepadnout; př.: *Josh y Gary me yompearon a la salida de la escuela*; ► slang; (RF). • (3) (← angl. *to jump*) (Pan, Dom): viz: *yumpear*; (DA).

yómpfer, m. (1) (Mex, Nik): viz: *jumper*; (DA).

yompi-yompi, adj/subst. (← angl. *to jump*, „skákat“) (1) m., lid. (Pan): skupina černochů z Jamajky; ► realizují rituální tance, kdy skáčou do rytmu bubnů a pohybují se křečovitě až do výbuchu emocí; (2) adj/subst., lid. (Pan): člověk, který se účastní těchto rituálů; (DA).

yon, m. (1) **ser ~ Guein** (Kub): být nejhezčí na celém světě; př.: *el siempre ha sido, como puedes ver, el Yon Guein*; ► *John Wayne* byl herec, který ve svých rolích ztvárňoval nejhezčího hrdinu; ■ Syn.: *ser el macho de la película*; (DMC).

yóndiro, m. (1) (zápMex): akácie; viz též: *aromo*; (DA).

yoní, m. (1) (Am): Anglán; ■ Var.: *yony*; (JD).

yoní, m/f. (1) (Kub): Američan; př.: *ese rubio es un yoní*; (2) (Kub: exil): *marielito*; ► osoba, která přišla do USA (Mariel – Cayo Hueso) v roce 1980; př.: *por ahí viene un yoní*; (3) **llamarse alguien Y~ Su** (Kub: exil): rád vyvolávat spory; př.: *no choques con él en nada, que la llaman «Yoní Su»*; (DMC). • (4) m/f., lid., despekt. (Arg, Urug): Američan; (DA).

yónker, m. (← angl. *junker*, „přístroj, starý krám“) (1) (Portor, Hond, svUS): viz: *yónquer*; (DA).

yónper, m. (1) svetr, dámské šaty; viz též: *chomba*; (MS, DA).

yonque, m. (← angl. *junker*, „přístroj, starý krám“) (1) [Š: *depósito de chatarra*] (Mex, Portor, US): skládka, vrakoviště; př.: *encontré la parte que buscaba para mi carro en el yonque*; (RF, DA). • (2) (sevPer): pálenka z cukrové třtiny; (AM).

yonqueado, -da, adj. (1) lid. (Portor): znehodnocený, zničený; ► o autě; (2) lid. (Portor): vyčerpaný, vysílený; ► o člověku; (DA).

yónquer, m. (← angl. *junker*, „přístroj, starý krám“) (1) (Portor, Hond, svUS): obchod s náhradními díly na auta; (DA).

yonson, m. (1) (Kub): banán; ► na jídlo; (JD). • (2) (← angl. *junction*) (Salv): potáhnutí z jointu; (DA).

yonyó, m. (1) viz: *yonyón*; (MS).

yonyón, m. (← afr.) (1) (Kub, Portor, Dom): houba; ■ Var.: *yonyó*; (MS, DA). • (2) (Dom): jídlo; ► základ je rýže a vařená houba; (DA).

yopa, m. (1) (Kol): viz: *yopo*; (AM).

yopa, viz: *yopo*; (MS).

yopará, m/f. (1) m/f. (Par, svArg): jídlo; ► připravená hlavně z kukuřice, batát, cibule, *charqui* a *poroto*; (2) m., lid. (Par): španělský jazyk; ► s hojným výskytem termínů z jazyka guaraní; (DA).

yopara, viz: *jopara*; (EA).

yope, f. (1) viz: *subtiaba*; (S01). • (2) (Bol): viz: *yoperojobobo*; (DA).

yoppear, tr., lid. (1) (Pan): krást, okrást; viz též: *ladronear*; (DA).

yoperojobobo (joperojobobo, yoporojobobo), m. (1) (výchBol): křovinář Neuwiedův (*Bothrops neuwiedi*); ► had z čeledi zmijovití (*Viperidae*); dlouhý až 1 m; má šedou barvu s tmavými skvrnami; ■ Syn.: *yope*; (DA).

yopo, m. (← arw/karib.) (1) (Chil, Kol, Ven): strom (*Piptadenia peregrina*); ► vysoký až 20 m; má bílé květy; (2) (Chil, Kol, Ven): plod tohoto stromu; ► lusk; má léčivé vlastnosti; (3) (Chil, Kol, Ven): droga na šňupání; ■ Var.: *niopo*; *nupa*; *yopa*; *yupa*; (MS, DA). • (4) hovor. (← *pollo*) (Arg, Am): plivanec, flusanec, chrchel; ► přehození slabik, viz: *vesre* (← *al revés*); (NET). • (5) (Kol, Ven): strom (*Piptadenia niopo*); ► luskovitý strom, také se mu říká *borrachero* nebo *floripondio*; (6) droga; ► droga na způsob šňupavého tabáku, vytváří halucinace; (MM). • (7) (Chil, Kol, Ven): strom (*Piptadenia peregrina*); ► z čeledi bobovité (*Fabaceae*); vysoký až 20 m; má bílé květy a luskovitý plod; má léčivé vlastnosti; ■ Var.: *cojoba*, *ňopo*; (DA).

yopo, m. (1) (Kol, Ven): viz: *niopo*; ■ Var.: *yopa* (Kol); (AM).

yoporojobobo, m. (1) (výchBol): viz: *yoperojobobo*; (DA).

yoque, m. (1) (Per): keř (*Pineda incana*); (MM).

yoqueperdismo, m. (1) (Nik): nezodpovědný přístup; (DA).

yoqueperdistia, adj/subst. (1) nezodpovědný; ► o člověku; (DA).

yoquepierdismo, m. [Š: *irresponsabilidad*] (1) (Nik): nezodpovědnost; (RAE).

yoquepierdista, adj. (1) (Nik): nezodpovědný; (RAE).

yoquey (yoqui), f. (1) čepice se štítkem, kšiltovka; viz též: *visera*; (EEA).

yoqui, m. (1) viz: *yoquey*; (EEA). • (2) (Mex): šlechtic; (AM). • (3) (szArg): nitka, tkanička; ► složená ze dvou barev (většinou černé a bílé); používá se jako amulet; (4) lid. (Par): kšiltovka; (DA).

yoquis, m. (1) (Salv): potáhnutí z jointu; (DA).

Yor, m., lid. (1) (Bol): hovor. tvar jména *Jorge*; (DA).

yora, ind. kmen; viz: *amahuaca*.

Yora, m., (1) jméno, kterým sami sebe označují příslušníci indiánského kmene *Amahuaca*; (S01).

yoreme, m. (Mex): (1) ind. kmen žijící v na obou stranách hranice mezi Mexikem a USA; (2) příslušné adjektivum; (3) jazyk tohoto kmene; ► má celou řadu dialektů; ■ Syn.: *yaqui*; (EA).

yorgo, -ga, m/f., lid. (1) (Chil): chlapeček, holčička; viz též: *chiquito*; (DA).

yorí, m/f. (← *cahíta*) (1) (Mex): osoba, která není stejné rasy; ► mezi indiány; (RAE, DA).

yorimuni, m. (1) (szMex): pestrobarevná fazole; (DA).

yorno, viz: *giorno*; (MS).

yoroconte, m. (1) (Hond): šacholan (*Magnolia yoroconte*); ► z čeledi šacholanovitě (*Magnoliaceae*); strom vysoký až 40 m; má jednoduché střídavé listy, velmi voňavé bílé květy; zelené plody; pro svou vůni se dřevo používá k výrobě truhlí a skříní; (DA).

yorta (ñorta), f. (1) (Salv): kuličky; ► hra; (2) (Salv): jamka na kuličky; ► hra; (DA).

yoruba, adj/subst. (1) m. (Kub): yoruba; ► člen černošské sekty; (JD). • (2) f. (Kub, Dom, Portor, Urug): náboženství z jižní Afriky; (3) adj/subst. (Dom, Portor, Urug): člověk vyznávající toto náboženství; (DA).

yorugua, adj/subst. (← *uruguayo*) (1) m. (Arg): Uruguayec; (2) adj. (Arg): uruguajský; ► přehození slabik, viz: *vesre* (← *al revés*); (NET). • (3) [Š: *uruguayo, proveniente de Uruguay*] (Arg, Chil, Par,

Urug): uruguayský; pocházející z Uruguaye, Uruguayec; př.: *el mejor tango yorugua tiene que ser "La cumparsita"*; (RF).

yos, m. (← *huetar*) (1) (Kost): strom z čeledi pryšcovité (lat. *euphorbiaceae*); ► vylučuje žíravou mléčnou šťávu, která slouží k lovu ptáků; (RAE). • (2) (Kost): rostlina (*Sapium glandulosum*); ► z čeledi pryšcovité (*Euphorbiaceae*); vysoký až 20 m; má jednoduché střídavé listy eliptického tvaru; vylučuje jedovatou mléčnou šťávu, které se přisuzují léčivé vlastnosti k léčení kožních onemocnění a také slouží k lovu zpěvných ptáků; ■ Syn.: *olivo*; (MM, DA).

yosapa, m. (← *payaso*) (1) (Arg): šašek, klaun; ► používá se i v přeneseném významu; přehození slabik, viz: *vesre* (← *al revés*); (NET).

yosola, f. (1) (Ven): zpěvný pták; (MM).

yotibenco, m. (← *conventillo*) (1) (Arg): ubytování nebo nocleh nejnižší kategorie; (2) (Arg): činžák nebo barák v dělnické čtvrti; ► přehození slabik, viz: *vesre* (← *al revés*); ■ Syn.: *yotivenco*; (NET).

yotivenco, m., viz. *yotibenco*.

yova, m. (1) (Kub): to je paráda!; to je senzace!; to je bomba!; př.: *¡yova!*; *¡vamos a ir!*; (2) (Kub): bravo!; př.: *¡yova, mis muchachos, yova!*; ► pokřikuje se na velmi dobře hrající orchestr; (3) **dale** ~¹ (Kub): dej tomu šťávu; př.: *a esa música dale yova*; (4) **dale** ~² (Kub): nech to plavat!; př.: *olvídate de eso; a esa pena dale yova*; (DMC). • (5) *¡~!*, citosl. (Kub): hergot!; (6) **hotovo!**, už jdu!; (7) **odprejskni!**, vypadni!; (8) **dale ~ al asunto**: doraž to; ► skoncuji s tím; (9) **dar ~ a**: vylejt perka komu; (JD).

Yoya, f., lid. (1) **hovor.** tvar jmen *Aurora* (Hond), *Gloria* (Guat, Hond, Nik, Dom, Portor, Bol, Chil), *Mireya* (Bol); (DA).

yoyazo, -za, m/f., lid. (1) (**Salv**): lichotník, pochlebník; viz též: *chupahuevos*; (DA).

yoyega, m., hanl., neprav. (← *lunfardo/vesre: gallego*) (1) (LaPla, Am): Španělák, španělský přistěhovalec; ► přehození slabik, viz: *vesre* (← *al revés*); (NET). • (2) **lid. (Arg, Urug): španěl, člověk se španělskými předky**; (DA).

Yoyi, f., lid. (1) **hovor.** tvar jmen *Georgina* (Pan, Kub), *Gloria* (Pan); (DA).

Yoyo, m. (1) (Ekv): město Guayaquil; př.: *no me gusta vivir aquí, me regreso para el Yoyo*; ► slang; (RF). • (2) **lid., hovor.** tvar jmen *Gregorio* (Bol), *Jorge* (Pan), *Rodrigo* (Chil); (DA).

yoyó, m. (1) m. (Am): jojo; ► hračka vyrobená ze dvou kulatých dřevěných víček, která jsou spojena osou, která umožňuje namotat šňůrku; (MM). • (2) **adj/subst., lid. (Chil, Par, Urug): člověk, který mluví jen o sobě a myslí si, že se vše točí jen kolem něho**; (3) (Urug): cukrovinka; viz též: *yoyo*; (DA).

yoyo, m/f. (1) [Š: *yoyó*] (Kub Salv, Mex, Hond, Nik, Pan, Dom, Portor, Kol, Ven, Bol, Par): hračka jojo; (2) (Salv): společná vojenská strava; (RAE, DA, AM). • (3) **m/f., lid. (Salv): lichotník, pochlebník; úlisná, úslužná osoba**; viz též: *chupahuevos*; (RAE, DA). • (4) **bailar el ~** (Kub): souložit; vyklepat kostru, provětrat si pytlík, d'oubat, trckat (hanl.); př.: *se pasa la vida bailando el yoyo*; (5) **ser alguien un ~** (Kub): nemít názor; př.: *no le preguntes porque es un yoyo*; (6) **ser campeón de ~ en el circo** (Kub): být velký sobec; př.: *no te dará nada, es campeón de yoyo en el circo*; (7) **ser ~ nada más** (Kub): být velký egoista, jájinek; př.: *tú eres yoyo nada más*; (8) **ser ~ y quedarse solo con la pita** (Kub): doplatit na své sobectví; př.: *déjalo sólo; es yoyo y se quedará con la pita*; (9) **tener el ~ y la pita controlados** (Kub): nepředvádět se; př.: *él es muy sencillo; tiene el yoyo y la pita controlados*; (10) **tener alborotado el ~** (Kub): namýšlet si; př.: *aquí hay mucha gente que tiene alborotado el yoyo*; (11) **tú no eres más que un ~** (Kub): ty myslíš jenom na sebe; př.: *ya sé que no me ibas a complacer; tú no eres más que un yoyo*; viz též: *pita*; (DMC). • (12) (Kub): cukrovinka; ► dvě sušenky spleené těstem; ■ Var.: *yoyó*; (DA).

yoyoísmo, m., lid. (1) (Chil): záliba přehnaně mluvit o sobě samém; (DA).

yoyoísta, m/f., lid., despekt. (1) (Chil): člověk, který mluví jen sám o sobě a myslí si, že se vše točí jen kolem něj; (DA).

yoyote, m. (← nah. *yoyotli*) (1) (Mex): viz: *joyote*; (DA).

YPF (Yacimientos Petrolíferos Fiscales), m. (1) (Arg): Argentinská ropná společnost; př.: *... todo perjuicio ambiental anterior al traspaso de manos debía ser cubierto por YPF...*; (BDE).

yse!; citosl., pozor!, viz též: *guarda*.

yúa, f. (1) **restregarse con una** ~¹ (Kub): být skvělý v (čem); př.: *Luis es yúa en el monte*; (2) **restregarse con una** ~² (Kub): mít vážný problém; př.: *me estoy restregando con una yúa*; ► *Yúa* je trnitý a špičatý strom; ■ Syn.: *ser yúa en el monte; ser alguien yaya*; (3) **vaya a rascarse con una**

yúa [Š: “vete al coño de tu madre”], vulg. (Kub): jdi do prčic; př.: *no me moleste más, vaya a rascarse con una yúa*; (DMC).

yubá, f. (← afr.) (1) (Portor): hlučný mejdan, oslava; (MS).

yubía, f. (← arw/karib.); (1) (Ven): strom (*Artocarpus integrifolia*); ► stále zelený; vysoký 8-15 m; má podlouhlé zašpičatělé listy; (2) (Ven): plod tohoto stromu; ► sladký; jí se syrový nebo sušený; ■ Var.: *yuvia*; (MS, NET).

yuca, adj/subst. (← *taíno yuca*) (1) f. (Am → Š): juka; ► rostlina tropické Ameriky čeledi liliovité připomínající palmu; se stromovitým válcovitým zjizveným stonkem; vysoká 1,5 až 2 m; se zelenými dlouhými silnými tuhými a mečovitými listy, které produkují vlákno využívané ke tkání látek, především k výrobě síťoviny; má bílé téměř kulaté květy, visící na dlouhém hlavním stvolu a silný kořen, z něhož se získává mouka používaná k potravinářským účelům; v Evropě se pěstuje jako zelené hnojivo; (2) f. (Ekv, Mex, Guat, Hond, Salv, Nik, Pan, Kub, Dom, Portor, Kol, Ven, Per, Bol): maniok *jedlý* (*Manihot esculenta*); ► rostlina i kořen; rostlina z čeledi pryšcovitých (*Euphorbiaceae*); trvalá rostlina vysoká až 3 m; má listy ve tvaru palmy, květenství hrozen, malé nenápadné květy a velkou masitou hlízu; její hlízovitý kořen se, podle druhu, vařený konzumuje, zpracovává na přípravu *casabe* nebo mouky, nebo se využívá k získání škrobu; ■ Syn.: *mandioca, guacamote, yuca brava, yuca dulce*; (RAE, BDE, MM, DA). • (3) hovor. (Kost): tlach, žvást, lež; (4) (Kub, Nik): kořen juky; ► jí se vařený, je součástí některých typických jídel; (5) (Salv): dluh; (6) (Salv): velmi složitě proveditelná věc; (7) **andar de ~ un militar** (Dom): obléci se do civilu, za zvláštním či soukromým účelem; (8) **como ~ para mi guayo**, hovor. (Portor): opatrně, pečlivě, svědomitě; (9) **dar ~**, hovor. (Ekv): vulgární gesto vyjádřené zvednutím prostředníčku na ruce; (10) **hacer ~¹**, hovor. (Ekv): vulgární gesto vyjádřené zvednutím prostředníčku na ruce; (11) **hacer ~²**, hovor. (Dom): dvořit se dívce, lichotit; (12) **meter una ~** (Nik): vyhrožovat způsobením škody; (13) **ser de ~ y ñame** (Kub): být přísný, nekompromisní, nesmlouvavý; (14) **bobo de la ~**, hovor. (Kub): hlupák, pošetilec; (RAE). • (15) ~ (**yuka**), f. (Kub): buben; ► používaný tradičně kubánskými černochoy původem z Konga při jejich slavnostních tancích; ■ Syn.: *makuta*; používaly se i další bubny různé velikosti, zejména *caja, mula* a nejmenší *cachimbo*; (16) (Kub): hudba a tanec kubánských černochoů konžského původu; ► tančily slavnostně oblečené páry, ruce v bok, prudké pohyby napodobovaly ptačí let, tanec doprovázeli hudebníci, zejména bubnováním, a všichni další přítomní zpěvem; (17) (Kost): lež, podvod; (18) adj. (Salv; Kost): obtížný, žádná sranda; (RR). • (19) maniok; viz též: *mandioca*; (EEA). • (20) (Per): chyták; př.: *la segunda pregunta en el examen de estadísticas lo incluyó el profesor para meternos yuca*; ► slang; (RF). • (21) adj. (Hond, Salv): obtížný, těžký; př.: *estuvo yuca convencer a mi mamá para que me dejara salir esta noche*; (22) (Hond): přísný, tvrdý; př.: *el jefe de la planta es yuca, por cualquier cosa regaña*; ► slang; (RF). • (23) f. (Hond): 1 lempira (bankovka); viz též: *lempira*; (24) adj., lid. (Bol): opilý, namazaný; viz též: *enchichado*; (25) adj/subst., lid. (Kub, US): Kubánek žijící v USA; (26) viz: *condumio, estar el condumio de picadillo y yuca*; (27) lid. (Bol, Kost, Nik): lež, kecy; viz též: *mentolina*; (28) (Guat, Hond, Salv, Nik, Kub, Portor, Bol): penis; viz též: *pinga*; (29) (Nik, Salv): peníze, prachy, prašule; ► jakékoli množství; (30) (Salv): dluh; povinnost platit; viz též: *plata*; (DA). • (31) **harina de ~**, : mouka z manioku; viz též: *fariña*; (EEA). • (32) (Am): napálení, bouda; (33) mizérie, bída; (34) (Kol): hnáta, pracka; (35) (Hond): nepříjemná zpráva; (36) **estar en casa de ~** (Kub): být bůhvíjak daleko (až v tramtárii); (37) **esta ~ no entra en el costal** (Bol): na to ti nenaletím, to jsou řeči (kecy); (38) **la situación está de ~ y ñame** (Kub): je to nalevačku; (39) **hacer ~** (Ekv): dělat si legraci; (40) **meterse en la ~** (Kub): přiživit se; (JD). • (41) m. (Kub: exil): mladý Kubánek, který triumfuje; př.: *él es un yuca*; ► Y.U.C.A. jsou iniciály z angl. *Young Upper Cuban American*; (42) f. (Kub): masturbace; př.: *la yuca es un vicio nefasto*; (43) **bobo de la ~** (Kub): hlupák, pitomec; př.: *ese muchacho es el bobo de la yuca*; (44) **debatirse entre la ~ y el arroz** (Kub): nevědět co si počít; př.: *en este caso me debato entre la yuca y el arroz*; (45) **estar la cosa de ~ y ñame** (Kub): být obtížná situace; př.: *en mi casa la cosa está de yuca y ñame*; ■ Syn.: *estar la cosa de bala; estar la situación de arroz con picadillo y yuca; estar la yuca a tres trozos*; (46) **en casa de ~** (Kub): daleko; př.: *ella vive en casa de yuca*; (47) **hacerse la ~** (Kub): leštit potrubí (onanovat); př.: *hacerse la yuca es malo*; ■ Syn.: *darse un ojito a mano; hacerse la cafiroleta; hacerse la Manuela*; (48) **poner la ~** (Kub): přefíknout; př.: *en cuanto pueda le pongo la yuca a mi secretaria*; (49) **ponérsele a alguien dura la ~¹** (Kub): mít silnou erekci; postavit se mu jak voják do pozoru; př.: *cuando la besé se me puso dura la yuca*; (50) **ponérsele a alguien dura la ~²** (Kub): zkomplikovat se situace (komu); př.:

todo iba bien pero de pronto se me ha puesto dura la yuca; ■ Syn.: *ponérsele dura la malanga*; (51) **rayarse la ~** (Kub): honit si ho (onanovat); př.: *de niño se rayaba la yuca*; (52) **ser un tronco de ~** (Kub): být velmi surový; př.: *tú siempre has sido un tronco de yuca*; (53) **siémbrame una ~** (Kub): pomiluj mě; př.: *ella me dijo después que la besé: siémbrame una yuca*; (54) **tener mucha ~ que rayar** (Kub): muset hodně pracovat; př.: *yo aún tengo mucha yuca que rayar; te veo luego*; (55) **tener que rayar mucha ~** (Kub): muset čekat spoustu času; př.: *para que le digas si tiene que rayar mucha yuca: cinco años*; (56) **vivir de ~** (Kub): masturbovat, stříkat, leštit totem; př.: *ése vive de yuca*; (57) **~ señorita¹** (Kub): bílá juka; př.: *esta yuca es señorita; la compré en el establecimiento de Fernández*; (58) **~ señorita²** (Kub): penis panice; (DMC). ● (59) **meter la~¹**, lid. (Per, jižBol): podvést, viz též: *meter el dedo*; (60) **meter la~²**, lid. (Guat, Bol): souložit, mít pohlavní styk; (61) **meter la~³**, lid. (Guat): mít v něčem úspěch; (62) **meter la~⁴**, lid. (Guat): poškodit, obtěžovat někoho; viz též: *meter el nabo*; (63) **meter la~⁵**, lid. (Pan): obtěžovat, podvést někoho nebo uškodit někomu; (64) **meter una ~¹**, lid. (Nik, Kost, Pan, Bol): lhát; (65) **meter una ~²**, lid. (Nik): vyhrožovat ubližením; (66) **no tener para la ~** (Kol): nemít ani na suchou kůrku; (67) **rallarse una ~**, lid. (Ven): masturbovat; viz též: *manuela*; (68) **sacar una ~** (Kol): prokřupnout si prsty, lupnout kloubky; ■ Syn.: *sacar mentiras*; (69) **ser ~**, lid. (Hond): být správnák (spravedlivý, spolehlivý); (70) **pelar la ~** (Hond, Nik): honit; ► dráždit rukou mužský pohlavní orgán; (71) f., lid. (Kol): chodidlo; (72) f., lid. (Per): noha; (73) f., pl., lid. (Kost, Ekv): tlusté bílé nohy; (74) f., lid., vulg. (Guat, Hond, Salv, Nik, Kub, Portor, Bol): penis; (75) f. (Ekv, Per): vulgární gesto; (76) adj/subst., lid. (Guat, Hond, Salv): velmi těžká věc; (77) adj., lid. (Per): těžký, obtížný; ► o věci nebo záležitosti; (78) f. (Salv): dluh, závazek; (79) adj., lid. (Guat, Hond, Salv): přímý, přísný, náročný na ostatní; ► o člověku; (80) f., vulg. (Hond): člověk s pravomocí v komunitě; (81) f., lid. (Nik, Kost, výchBol): lež; (82) adj., lid. (Bol): opilý; ► o člověku; (83) **pastel de ~**, m. (Hond): jídlo z nadrcené juky; ► obalené v cukru a smažené na pánvičce ve tvaru tortily; (84) **~ brava**, f. (Dom): rostlina, juka; (85) **~ con chicharrón**, f. (Hond, Salv, Nik): jídlo; ► udělané z kousků vařené juky, nasekaného zelí, *chicharrones*, pár kapek chily, soli a koření; (86) **~ dulce**, f. (Dom): rostlina, juka; (87) **de ~**, adj. (Dom): neoblečený; ► člověk, který nemá oblečenou uniformu; (88) **de ~ y ñame¹**, lid. (Kub): přísný, striktní; ► o člověku; (89) **de ~ y ñame²**, lid. (Kub): veliký, těžce vyřešitelný; (DA). ● (90) f. (Portor, Dom): chudoba; (91) f. (Hond): nepříjemná zpráva; (92) f. (střAm, Bol): podvod, lež; (93) f. (Dom): lidový tanec; (94) **esta ~ pide sal** (Bol): toto vejce potřebuje osolit; (95) **esta ~ no entra en el costal** (Bol): na to ti nenaletím!, nevěřím ti; (96) **pasar ~** (Portor): mít hlad; (97) **echarle una ~** (Per): *hacer yuca*; (98) **hacer yuca ~** (Ekv): dělat si legraci; (99) **las mismas ~ arranca** (Kol): to samé, stejné hodnoty; (100) **meterse en la ~** (Kub): využít, zneužít; (AM).

yucada, f., lid. (1) (Salv): schůze, schůzka, setkání; ► k jídlu se servíruje juka; viz též: *concejillo*; (2) (Salv): jídlo z juky; (DA).

yucal, m. (1) (Mex, Guat, Hond, Salv, Nik, Pan, Dom, Portor, Kol, Ekv, Per, Bol): plantáž juky; (2) (Hond, Salv): velké množství juky; (DA).

yucateco, -ca, adj/subst. (1) adj. (Mex): mayský; (JD). ● (2) subst. (Mex): osoba z Yucatánu; (BDE). ● (3) m., lid. (sevHond): kořalka; viz též: *mataburro*; (4) f. (Mex): houpací židle z *hennequén*; (DA). ● (5) m. (Mex): mayský jazyk; (MM).

yucayo, m. (1) (Kub): viz: *flor*; (DMC).

yucazo, m/f. [Š: *golpe*] (1) m. (Kub, Nik, Salv): úder, náraz, rána; (RAE, DA). ● (2) m. (zápBol): flám, opice; viz též: *juerga*; (3) m. (Salv): důležitý člověk, mocný člověk v komunitě; (4) m/f. (Salv): chytrý, šikovný, obratný člověk; (5) (Ekv): vulgární člověk; (DA).

yuchán, m. [Š: *palo borracho*] (1) (Arg): žlutá *Chorisia* (*Chorisia insignis*); ► strom z čeledi cejbovitě (*Bombacaceae*); strom vysoký až 15 m; má zeleno šedou kůru s mnoha trny; plod má tvar podlouhlé tobolky; existují dva základní druhy, pro které jsou charakteristické koruny ve žluté a růžové barvě; (RAE, MM, DA).

yuco, m. (1) (Am): hliněná karafa; (JD). ● (2) (Mex, Kol): strom (*Byrsonima crassifolia*); ► z čeledi malpígiovitě (*Malpighiaceae*); vysoký až 15 m; má silný, hodně větvený kmen, jednoduché protilehlé listy, žluté květy a jedlý plod; ■ Syn.: *bejuco de paralelo, changugo, chi, indano, mantequero, maricao cimarrón, nananche, nance, nancerol*; (3) (Mex): mazama horský (*Mazama rufina*); ► savec z čeledi jelenkovití (*Cervidae*); sudokopytník měřící až 1,5 m na délku; má dva malé rohy, které se u samců nerozdvoují; srst má kaštanově načervenalou barvu, v obličejí a v krajních částech těla je načernalý; ■ Syn.: *candelillo, chivicabra, yamala*; (DA).

yucsa, m. (1) (jižPer, Bol): pták; viz též: *pato puna*; (DA).

yucucaca, f. (1) (jižMex): viz: *joyote*; (DA).

yucucaya, m. (1) (jižMex): keř (*Rhus mollis*); ► z čeledi ledvinovnickovité (*Anacardiaceae*); vysoký až 3 m; má složené listy a kulatý načervenalý plod; (DA).

yucuma, f. (1) (Bol): síťový košík; ► dává se na hřbet oslům, které vozí jídlo; (MM, AM).

yucún, m. (1) (Per): neobdělaná, suchá půda; (DA).

yucuna, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Yucuna; (2) příslušné adjektivum (yukunský); (3) jazyk kmene Yucuna; patří do arawacké jaz. rodiny; ► kmen žije v sev. části Amazonie; počet příslušníků tohoto etnika se odhaduje na 597; ■ Syn.: *yukuna*; (S03, EA).

yucundatura, m. (1) (jižMex): viz: *ahuehuete*; (DA).

yucuta, f. (1) (Kol, Ven): mouka; ■ Syn.: *fariña, mañoco*; (MM, AM). • (2) (jižVen): nápoj; ► je připravený z kukuřičného těsta namočeného ve vodě; (DA).

yuga, f. (1) (Arg): dřina, fuška, makanda; (JD, AM).

yugador, -ora, adj/subst. (1) pracovník, viz též: *fatigante, yugar*.

yugalán, m. (1) (Hond): had; ► pro člověka jedovatý; asi metr dlouhý, hnědošedý, se svíslými černými čarami na hubě; je agresivní a vydává chřestivý zvuk ocasem; (RAE). • (2) (Hond): užovka indigová (*Drymarchon corais*); ► z čeledi užovkovití (*Colubridae*); viz též: *zumbadora*; (DA).

yugante, adj/subst. (1) pracovník, viz též: *fatigante, yugar*.

yugar(la) (yuguear), intr. (1) (Arg, Urug): tvrdě pracovat, dřít (se), makat, nádeničit; př.: *hay que yugarla para vivir* (člověk se musí pořádně ohánět); viz též: *negrear(se), laburar*; (RR, JD, RF, DA, AM).

yugar, intr. (← *yugo*) (1) lunf. (Arg, Urug): tvrdě pracovat, makat; (MM).

yugo, m. (1) lunf. (Arg): (tvrdá) práce, fuška; zaměstnání; př.: *vení conmigo: yo voy a la estación y de paso te dejo en el yugo*; ► slang; (RR, RF, MM). • (2) ~s, pl. (Kub, Pan): manžetové knoflíčky; (JD; BDE, DA). • (3) (Kol): jídlo, pokrm; (AM). • (4) (Salv): kus masa; ► ukrojené z *res*; odebrané z krku; (5) (Hond): dřevěná konstrukce; ► má tvar půlkruhu; používá se k podepření klenby v důlních tunelech, aby se zabránilo sesutí; (DA).

yugona, f. (1) venk. (szArg): část byčího krku; ► nasazuje se na ní jařmo; (DA).

yuguaste, f. (← *aiguaste*) (1) (Nik): semínko z dýně; viz též: *aiguaste*; (DA).

yuguear, intr., lid. (1) (szArg): pracovat, makat, dřít (se); viz též: *negrear(se), yugar*; (DA).

yuguiarse, tr. (1) (Arg): utéci; (AM).

yuguillo, m. (← *yugo*) (1) (Arg): zapnutý límec; (MM, AM).

yugular, f. (1) **cortarle la ~ a alguien**¹ (Kub): zničit (koho); př.: *a los persas le cortaron la yugular en la batalla de las Termopilas*; (2) **cortarle la ~ a alguien**² (Kub): porazit (koho); př.: *en la batalla, los norteamericanos le cortaron la yugular al enemigo; no quedó nadie*; (3) **cortarle la ~ a alguien**³ (Kub): zabít; př.: *a Elio le cortaron la yugular*; (DMC).

yuguna, f. (1) venk. (szArg): část byčího krku; ► nasazuje se na ní jařmo; (DA).

yuju;! (1) (Salv, Pan, Bol): čau!, nazdar!; (DA).

yujubde, m. (1) (Kol aj.): ind. kmen a jazyk; viz: *jupda*; (EA).

yuka, f., viz: *yuca*.

yuki, m. (1) (Bol): ind. jazyk ze skupiny *tupíguaraní*; ► 140 mluvčích (2001); (2) stejnojmenný kmen; (3) příslušné adjektivum; (EA). • (4) (← angl. *yoke*) (Hond): šicí stroj; (DA).

yuko, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Yuko; (2) příslušné adjektivum (yukský); (3) jazyk kmene Yuko; ► je zařazován do arawacké nebo karibské jaz. rodiny, ačkoliv neexistuje přesné určení, protože etnikum Yuko zahrnuje bezpočet různých dialektů; kmen žije na pohoří Perijá; počet příslušníků tohoto etnika byl roku 1997 odhadován na 3.529; ■ Var.: *yukpa*; (S03, EA).

yukpa, m., viz: *yuko*; (EA).

yukuna, ind. kmen, viz: *yucuna*.

yule, m. (← nah. *yolotl*, „srdce“) (1) **estar en su ~** (Chil, Kost): být v záři reflektorů; tzn. mít slávu, uznání; (MS, MM, AM). • (2) **estar en su ~** (Kost): být na koni v čem; (JD). • (3) lid., venk. (výchSalv): kukuřičné zrno; viz též: *perla*; (DA).

yulo, m. (1) (Kol): oblastní název pro *carpincho*; (MM). • (2) (Arg): viz: *mbaguari*; (3) (szArg): plameňák (*Phoenicopter*); ► z čeledi plameňákovití (*Phoenicopteridae*); pták vysoký až 1 m; má narůžovělé peří a velký zobák; (DA).

yuma, adj/subst., citosl. (1) m/f. (Kub): Američan(ka); (2) citosl. (Kub): bravo; ► zvolání, když někdo udělá něco dobře; př.: *¡yuma, lo conseguiste!*; (3) **ser algo** ~ (Kub): být z USA; př.: *es una película yuma*; (4) (Kub): cigareta, cíčko, žváro, pápko, cígo; př.: *dame un yuma, que tengo ganas de fumar*; (DMC). • (5) lid. (Kub): Američan; (6) (Kub): cizinec; ► o člověku; (DA).

Yuma, f. (1) **la** ~ (Kub): USA; př.: *toda la familia de Ricardo vive en la Yuma*; ► slang; (RF).

yumático, -ca, m/f. (1) (Kub): člověk žijící v USA; př.: *en Florida hay muchos yumáticos cubanos*; ► slang; (RF).

yumbina, f. (1) (Mex, Ekv, Bol, Chil): viz: *yombina*; (DA).

yumbo, -ba, m/f. (1) (Ekv): divoch; (2) **voy** ~ (Kub): už se nesu; ► už jdu; (MM; JD). • (3) **irse de ~ y resbalando** (Kub): odejít spokojen, aniž by to někdo postřehl; zmizet po anglicku; př.: *bueno, muchachos, me voy de yumbo y resbalando*; (DMC). • (4) (Hond, Portor): velký, obrovský; ► o věci nebo zvířeti; viz též: *jumbo*; (DA).

yumeco, -ca, adj/subst. [Š: *jamaquino*] (1) adj. (Hond): jamajský, i subst; (RAE). • (2) adj/subst. (sevKol, Pan): černoš z Jamajky (Chumeca); (MM, AM, DA). • (3) adj/subst. (Hond): Jamajčan; (DA).

yumpear, tr. (← angl. *to jump*) (1) (Dom): nastartovat auto kabelem přes baterii jiného auta; viz též: *yompear*; (DA).

yun, m. (1) ~ ~ (Dom): viz: *yunyún*; (DA).

Yunai, f. (← angl. *United States*) (1) **pasarse para la** ~ (Kub): přestěhovat se; př.: *yo no estoy con ellos; me pasé para la Yunai*; ■ Syn.: *cambiar para Edén; estar en el permanente renuevo; pasarse para la Mil Diez*; (DMC). • (2) (Am): USA; (JD).

yunait, m., pl. (← angl. *United States*) (1) lid. (Bol): Spojené státy americké; (DA).

yunca, adj/subst. (← keč. „údolí“) (1) f. (Bol, Chil, Ekv, Per): údolí horkých svahů s tropickým klimatem v Bolívii; (2) (Bol, Chil, Ekv, Per): obyvatel tohoto místa; (3) (Bol, Chil, Ekv, Per): týkající se tohoto místa; (4) (Ekv): dobré plemeno koně; ■ Var: *yunga*; (MS). • (5) f. (Ekv): údolí; viz též: *yungas*; (AM).

yunce, f. (1) (szPer): viz: *yunsa*; (DA).

yunfa, m. (1) (Salv): pravidelná činnost; (DA).

yunga, m/f. (← keč. *yunka*, „horké údolí“) častěji v pl.: *yungas*; (1) ~s, f., pl. (Bol, szArg, Per, Ekv, Ven, Chil): hluboká horská údolí a strmé srázy na obou stranách Andského pohoří, s odlišnými ekosystémy na západních svazích (*yungas occidentales* nebo také *marítimas*) a na východní straně (*yungas orientales* nebo *fluviales*); typické je pro ně tropické klima, tj. vysoké teploty a značná vlhkost, dále poměrně řídké osídlení (indiánské kmeny, bolivijské černoši – potomci otroků apod.), značné množství zachycené vody, dosud téměř nedotčená příroda a velké přírodní bohatství; (2) (Bol, szArg aj.): pralesní ekosystém východních údolí (*yungas orientales*); (RAE, RR, MS, BDE, NET, MM, DA). • (3) adj. (Am): pocházející z teplých údolí And; (4) m. (Per aj.): starý jazyk obyvatel severního a středního peruánského pobřeží; (RAE). • (5) f. (Ekv): kůň nebo klisna ušlechtilého vzhledu a kroku; ► vyskytuje se převážně v tropických oblastech; (RR). • (6) f. (Ekv): kůň ušlechtilého rodu; př.: *montado en una yunga alazana*; (7) m. (Per): člověk pocházející z pobřeží; (8) f., pl. (Bol, Ekv, Per): teplá údolí těchto států; (AM). • (9) venk. (Ekv): neposuvná smyčka, uzel; ► váže se na konci lana, kterým se připoutává zvíře na krku; slouží k zajištění kotviště; (DA).

yungueño, -ña, m/f. (1) (Bol, Per): obyvatel údolí zvaného *yunga*; (MS). • (2) m. (zábBol): nápoj; ► připravený z pomerančového džusu a *singani*; (DA).

yunguero, -ra, m/f. (1) (JižAm): obyvatel údolí zvaného *yunga*; (2) (JižAm): člověk snadno se pohybující v údolích *yungas*; (3) (JižAm): týkající se údolí zvaného *yunga*; (MS).

yunque, m. (1) lid. (Dom): týl, šije; (JD, DA). • (2) **dar en el** ~, lid. (Portor): udeřit se do zátylku; (DA). • (3) **estar en el ~ del dolor** (Kub): procházet špatným obdobím; př.: *en estos momentos yo estoy en el yunque del dolor*; (DMC).

yunsa, f. (← keč.) (1) (Per): uříznutý a ozdobený strom, okolo kterého se tančí; (EA). • (2) viz: *yunza*; (AM). • (3) (Per): svátek, oslava; ► slaví se během karnevalu; spočívá v tom, že se strom ozdobí páskami a dárky, aby se později rány mezi tancem a hudbou porazil; ■ Var.: *yunce, yunza*; (DA).

yunta, m/f. (1) f. (Arg, Kub; Urug, Bol, Chil, Par): pár dvou zvířat nebo osob; dvojice; (RAE, RR, DA). • (2) ~s, f., pl. (Portor; Ven, Urug): manžetové knoflíčky; př.: *en Caracas y en la mayor parte del país hay que pedir yuntas... sólo la gente culta conoce el nombre de gemelos, un latinismo de la*

época clásica...; viz též: *colleras*; (RAE, RR, BDE, EEA, MM, DA). • (3) m/f. (Kub, Per, Bol, Chil, Par, Ekv): dobrý kamarád; důvěrný (-ná) přítel(kyně); kámoš; př.: *Flavio es mi yunta, cuidado que hables mal de él*; viz též: *mano*, m.; (RF, DA). • (4) (Bol): mula; (JD). • (5) **estar vestido de ~ de buey** (Kub): hodně pracovat; dřít jako mezek; př.: *desde que cogí este puesto estoy vestido de yunta de buey*; (DMC). • (6) (Portor, Urug, Ven): pár, dvojice; (7) (Mex): jednotka měření plochy; ► odpovídá zhruba ploše od 3,5 do 6 hektarů; (AM). • (8) f., lid. (Nik, Kub, výchBol, Chil, Par, Arg, Urug): dvojice lidí; ► spojená dlouhodobým přátelstvím; (9) m/f. (Bol): viz: *aparcerero*; (10) f. (střKol): hromada ryb; (11) f., pl. (Portor, Par): pár stejných věcí; (12) ~ **de guía**, f., venk. (Kub): spřežení volů; (13) **ni con ~ de bueyes**, lid. (Chil): v žádném případě; (DA).

yuntar, tr. (1) (Mex): jíst; ► hovor.; (JD).

yuntero, f. (← angl. *jointer*) (1) (sevHond): opravář výhybek na železnici; (DA).

yunyún (yun yun), m. (1) (Dom): osvěžující nápoj; ► připravuje se z drceného ledu, esence a šťávy z jakéhokoliv ovoce; (DA).

yunyunero, -ra, m/f. (1) (Dom): prodavač nápoje *yunyún*; (DA).

yunza, f. (1) (Per): rozptýlení, zábava, tanec *cholos*; ■ Var.: *yunsa*; (AM, DA).

yupa, viz: *yopo*; (MS).

yupe, m. (1) (Chil): mořský ježek; (JD, MM).

yupisín, m. (1) (Ven): kukuřičná kaše; (DA).

yupur, m. (1) (Hond, Salv): viz: *najualá*; (DA).

yuquear, tr. (1) (Per): sbírat juku; (JD, AM). • (2) (Hond): porazit protihráče; ► ve sportovní soutěži; (DA).

yuquerí, m. (1) (Arg): trnitý keř z čeledi citlivkovité (lat. *mimosaceae*); ► jeho plod se podobá ostružině; (RAE). • (2) (← guar.) (Arg, Par, Urug): keř (*Acacia riparia*); ► má trny ve tvaru háčku a žluté květy; **vyskytuje se v Argentině, Paraguayi a Uruguayi; používá se na živé ploty**; (3) (Arg, Par, Urug): plod tohoto keře; ► lusk; (MS, DA, MM). • (4) (Par, svArg): akácie (*Acacia*); ► z čeledi bobovité (*Fabaceae*); viz též: *uña de gato*; (DA).

yuquero, -ra, m/f. (1) m/f. (Hond, Salv, Nik, Kol, Ekv, Bol; Dom, Per): pěstitel nebo obchodník s jukou; (2) adj. (Nik, Pan, Dom, Kol, Ekv, Per): týkající se juky; (DA). • (3) m. (Kol): buran, křupan; (JD).

yuquilla, f. (1) (Kost): kurkuma; ► vytrvalá jednoděložná rostlina původem z Indie, jejíž kořen se podobá zázvoru a voní tak, ale co se týče chuti, je nahořklý; (2) [Š: *sagú*] (Kub, Hond): maranta; ► marantovitá bylina (lat. *marantaceae*) s oválnými dlouhými listy asi 30 cm a bílým květem; z kořenů a hlíz se získává velmi výživný škrob; (3) (Ven): akantovitá rostlina (lat. *acantaceae*); (RAE). • (4) (Kub): ságovník; (5) (Ven): kurkuma; ► rostlina; (JD). • (6) (Antil, StřAm, Ven): společné jméno pro rostliny, které se podobají rostlině *yuca*; ► podobají se vzhledem nebo jsou to rostliny, jejichž kořeny jsou jedlé nebo se používají v medicíně; (MM). • (7) (Nik, Kost): kurkumovník; viz též: *cúrcuma*; (8) (Mex, Guat, Hond, Kub): rostlina; viz též: *sagú*; (9) (Guat): škrob; viz též: *sagú*; (DA).

yuquillo, m. (1) (Portor): strom; viz též: *esmilló*; (DA).

yuquirá, m. (← guar. *yuqui*, „sůl“ + *rá*, „pro“) (1) (Arg, Par): strom (*Maytenus vitisedaca*); ► dřevo obsahuje uhličitán draselný; (MM).

yuquisimo, -ma, adj. (1) (Salv): velmi těžký; ► o věci; (DA).

yuquita, f. (1) (Per): oprančené ovoce; ► z pánvičky; smíchané s moukou z juky; (2) (Salv): epifytické kapradí; viz též: *calaguala*; (DA).

yura, f. (1) (← keč. *yura*) lid. (Bol: alt/vall): keř, keřík; (LM). • (2) lid., venk. (střBol, zápBol): keř; (DA).

juracaré, m. (1) (Bol): ind. jazyk (bez bližší klasifikace); ► 1.809 mluvčích (2001); (2) stejnojmenný kmen; (3) příslušné adjektivum; (EA).

juraguano, m. [Š: *miraguano*] (1) (Kub, Dom): palma (*Coccothrinax*); ► z čeledi arekovité (*Areceae*); nízká palma rostoucí v teplých oblastech Ameriky a Oceánie; má velké vějířovité listy, úžlabní květy v hroznu; suchý bobulovitý plod je plný hmoty podobné bavlně, obaluje semeno; hmota z plodu je používána jako náplň do polštářů, příkrývek atd.; (JD, DA). • (2) (Kub): plod této palmy; (RAE). • (3) (Kub): palma (*Copernicia miraguano*); ► produkuje vlákna, která se používají na matrace a polštáře; ■ Syn.: *miraguano*; (MM).

yuraj, m. (1) ~ **vallera** (← keč. *yuraq*, „bílý“) (Bol: Cbb): keř, strom *Gynoxys asterotrichia*; ► dorůstá až 6 m; má žluté květy a oválné kadeřavé plody; (2) ~ **uchu** (← keč. *uchu*, „pálivá paprika“) lid. (Bol) viz: *uchu*; (LM).

yurajllantu, f. (← keč. *yurax*, „bílý“ + *llanthu*, „stín“) (1) (Bol): rustikální deštník; (DA).

yuramira, f. (1) (Kub): keř (*Peregrina jatropa pandurifolia*); (MM).

yuré, f. (1) (Kost): divoký holub; ► menšího vzrůstu než je běžný holub, má skořicově hnědá až načervenalá křídla a hrud' smetanové barvy; (RAE). • (2) (Kost): holoubek; (MM). • (3) (Kost): viz: *yerutí*; (DA).

yúrex, m. (← *Yurex*) (1) (Bol): izolepa, lepící páska; ► většinou průhledná; (DA).

yuri, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Yuri; (2) příslušné adjektivum (yuriský); (3) jazyk kmene Yuri; jeho jazyková rodina nebyla doposud určena; ► kmen žije na pravém břehu řeky Caquetá a řeky San Bernardo; počet příslušníků tohoto etnika se na kol. území odhaduje na 200; (S03).

yurmí, m. (1) (Am): mravenečník; (JD).

yurno, viz: *giorno*; (MS).

yuro, m. (1) (← guar. *yurú*, „pusa“) lid., venk. (Bol: Cbb/vall; szArg): malá hliněná nádoba; ► má dlouhý široký otvor a užívá se k přenosu či uskladnění hustých tekutin jako je med; (LM, DA, MM, AM, DA).

yurro, m. (1) (Kost): pramen, zdroj; (MM, AM).

yurugvano, m. (1) palma; ■ Var.: *guano*; (MM).

yurui, m. (1) (Ven): druh chodítka; ► pro děti; (AM).

yuruma, f. (1) (jižVen): palmová dřev, z níž indiáni vyrábí chléb; (RAE, MM, DA). • (2) viz: *yagruma*; (MS).

yuruma, m/f. (1) m. (← keč. *yuruma*) (Bol): strom *Myrica pubescens*; ► měří až 5 m; má vůni jako med; květy jsou rozloženy do tvaru klasu a vyzrálé peckovité plody jsou přikryty bělavým voskem; strom se využívá v lékařství a vosk z plodů na výrobu aromatických svíček; (2) m. (Bol): keř, strom *Myrsine coriaceae*; ► měří až 10 m; květy jsou krémově zelené barvy a peckovité plody jsou purpurově černé; ■ Syn.: *limacho*; (LM). • (3) f. (Ven): jádro palmy; (AM).

yurumí, m. (← guar. „malá ústa“) (1) (Arg, Par): mravenečník; viz též: *oso hormiguero*; (MM).

yurumo, m. (1) (Portor): viz: *yagruma (hembra)*; (RAE, MS).

yurure, m. (1) (Ven): pytel, vak; (MM).

yururí, ind. kmen, viz: *yurutí*.

yururichústata, f. (1) lid. (zápMex): silná tortila; (DA).

yurutí, adj/subst. (1) (Kol): příslušník ind. kmene Yurutí; (2) příslušné adjektivum (yurutský); (3) jazyk kmene Yurutí, patří do jaz. rodiny východní Tucano; ► kmen žije na severovýchodě kolumbijského departamentu Vaupés; počet příslušníků tohoto etnika se odhaduje na 610; ■ Syn.: *yururí*; (S03, EA).

yusca, f. (1) (szArg): kandiru (*Trichomycterus*); ► sladkovodní ryba z čeledi kandirovít (*Trichomycteridae*); ■ Syn.: *bagrecillo*; (DA).

yuscarán, m., lid. (← *Yuscarán*) (1) (Hond): panák, kořalka; viz též: *mataburro*; (DA).

yuscatonic, m., lid. (← *yuscarán* + *tonic*) (1) (Hond): panák; ► složený z kořalky *yuscarán*, citrónové šťávy a toniku; viz též: *morterazo*; (DA).

yusta, policie, viz: *yuta*; (MS).

yuta, m/f. (1) f., vulg., lid. (← it. hovor. *giusta*) (Arg, Kol; LaPla, Per, Chil, Arg, Urug): policie (obecně); fízlové; př.: *la yuta vigila ese edificio desde hace días*; ■ Var.: *yusta*; (2) m., lid. (Arg, Chil): policista; ► slang; (MS, RF, DA). • (3) f. (← keč. *yuthu*) (Bol: alt/vall; Arg, Per): koroptev; (LM, DA). • (4) (Chil): slimák; (5) (Mex): juta; (JD). • (5) (← keč.) (Arg, Bol): zvíře, které má ocas kratší než ostatní zvířata stejného druhu, nebo je bez ocasu úplně; (6) (Arg, Bol): drak; ► dětský, papírový, ve tvaru šestiúhelníku, nebo bez ocasu; (7) (Arg): syn nesezdaných rodičů; bez příjmení po otci; (8) (Bol): ten, kdo postrádá něco nezbytného (nějakou svoji součást); (9) **trenza**~ (Arg, Bol): krátký cop; (10) **hacer la** ~ (Arg, Bol): chybět ve vyučování, jít za školu, ulejšvat se ze školy; ■ Var: *yuto*; *yutu*; (MS, MM). • (11) f., lid. (Chil, Urug): policejní auto; (DA).

yutear, intr. (1) (Arg): chytit nějaké zvíře za ocas; (2) (szArg): chybět ve vyučování (jít za školu); (3) (szArg): přestat se účastnit něčeho povinného; (MS, JD, DA). • (4) (Arg): chytit nějaké zvíře za ocas; (AM).

yutería, f. (1) (Am): ulejšváci; (JD). • (2) (Bol, Per): chycení za ocas (nějakého zvířete); (MS).

yutero, -ra, adj/subst. (1) lid. (szArg): ulejšvák, záškolák; (MS, JD, DA).

yuto, -ta, adj/subst. (← keč.) (1) adj. (Am): bezocasý; (2) adj. (Arg): nemanželský; (JD). • (3) viz: *yuta*; (MS). • (4) m. (Per): xxx; ► **kronikáři nahrazovali výrazem *perdiz***; (EA). • (5) adj. (Arg, Bol): bezocasý; (6) m. (Arg): drak bez ocasu; ► **papírový**; (7) **hacer la ~** (Arg, Bol): chybět na hodině; (AM). • (8) adj., lid. (szArg): bezocasý; ► o zvířeti; (DA).

yutu, m. (1) viz: *yuta*; (MS). • (2) (Per): tinama ozdobná (*Nothoprocta ornata*); ► z čeledi tinamovití (*Tinamidae*); pták dlouhý až 32 cm; vrchní část těla má šedohnědou barvu, na hlavě a krku má černé skvrny a nohy mají žlutou nebo šedou barvu; (DA).

yuvia, f. (1) strom; viz též: *yubía*; (MS).

yuxtaponible, adj. (1) (Am): sektorový; ► nábytek; (JD).

yuy!, citosl. (1) (Am): ach!; ► vyj. bolest, údiv, obdiv; (JD).

yuya, f. (1) lid. (jvMex): samice ptáka *zanate*; (DA).

yuyada, f. (1) (Arg): velké množství plevelů; (MS).

yuyal, m/f. (← keč. *yuyu*, „zelenina“) (1) m. (Arg, Urug): místo pokryté houštím, křovím; zaplevelená půda; př.: *el conejo que iba siguiendo el perro desapareció en los espesos yuyales*; (RAE, RF). • (2) m. (Chil, LaPlat, Par, Arg, Urug): neobdělávané území plné plevelů; (MS, DA). • (3) m. (Bol, LaPla): skupina planě rostoucích bylin; př.: *inclinado entre el yuyal... el rancho los miraba*; (BDE). • (4) f. (Urug, Par, Arg): obchod s léčivými bylinami; viz též: *yuyería*; (DA).

yuyenco, m. (1) (Arg): nápoj připravený z léčivých rostlin; (MS).

yuyería, f. (1) (LaPla): obchod s bylinami, léčivými rostlinami; (RAE, MS, BDE). • (2) (Arg, Urug): viz: *yuyal*; (DA).

yuyerío, m. (1) (Arg, Bol, Chil, LaPla): území s přemnoženým plevelem; (MS).

yuyero, -ra, adj/subst. (1) adj/subst. (Arg, Urug, Par): bylinář, mající zálibu v bylinách; viz též: *yerbero*; (2) m/f. (Arg, Urug, Per, Par): léčitel, který využívá převážně bylin; (3) (Arg, Urug, Par): člověk, který prodává léčivé byliny; prodáváč v obchodě s bylinkami; (RAE, EEA, BDE, DA). • (4) (LaPlat): karnevalová postava; ► představuje starého doktora s hůlkou a kufrem plným léčivých rostlin; (MS, DA).

Yuyo, f., lid. (1) hovor. tvar jmen *Gertrudis* (Salv), *Refugio* (Salv); (DA).

yuyo, -ya, adj/subst. (← keč. *yuyu*, „zelenina“) (1) m. [Š: *mala hierba*] (Bol, Per, LaPla, Arg; Chil, Par, Ekv, Urug): plevel; př.: *lo arrojó a una zanja, entre los yuyos*; ■ **Var.: *yuyu***; (2) (Chil, Par, Arg, Urug, Ekv): léčivá bylina; př.: *nosotros aprendimos el nombre de los incas, yuyo; se metía en el monte y salía con brazadas de plantas y yuyos medicinales*; ■ **Var.: *yuyu***; (RAE, BDE, RF, MM, DA). • (3) (Chil): viz: *jaramago*; (4) m., pl. (Kol): byliny užívané jako koření; (5) m., pl. (Per): čerstvé jedlé traviny; (RAE). • (6) (Arg, Bol, Chil): křen selský (*Armoracia rusticana*); ► vytrvalá bylina vysoká až 1 m; má kořen štiplavé chuti až 60 cm dlouhý; sbírají se listy a kořeny; užívá se v kuchyni i v léčitelství; (7) (Ekv, Kol, Per): jedlé byliny; (8) (Ekv, Kol): bylinky užívané jako koření; (9) ~ **colorado** (Arg): laskavec ohnutý (*Amaranthus retroflexus*); ► lodyha až 2 m vysoká; zelená až načervenalá, většinou nevětvená, pokrytá hustými krátkými chloupky; má drobné kvítky; roste velmi rychle a potlačuje růst ostatních rostlin tím, že jim odebírá živiny a vláhu; (10) (JižAm): jakákoliv jedlá bylina bez chuti; (11) (Kol): obklad z čerstvých léčivých listů; (12) (Arg, Par, Urug): každá léčivá rostlina; (13) (Kol, StřAm): omáčka z bylin; (14) (Kol, Per): jídlo bez chuti; nudná osoba; (15) adj. (Kol): měkký, poddajný; (16) (StřAm): osoba s puchýři na nohou; (17) m. (StřAm): puchýř mezi prsty na nohou; (18) ~ **quemado** (Kol): rostlina (*Acmella repens*; *Spilanthes oppositifolia*); (19) ~ **vergonzoso** (Arg, Bol): druh rostliny; (20) **echarse a los ~s** (Arg): zanedbávat se; (21) **estar como un ~ (tener el cuerpo como ~)** (Arg, Chil): být slabý, bez síly; (22) **volverse uno ~** (Kol): zeslábnout, chřadnout; ■ **Var.: *yuyu***; ■ **Syn.: *lullo***; (MS, NET, MM). • (23) adj. (Am): opuchlý; (24) m. (Chil): ohnice; (25) **estar como un ~** (Am): zvadnout, být zvadlý; ► o osobě; (26) **volverse ~** (Kol): zvadnout, být zvadlý; ► o osobě; (JD). • (27) m., lid. (Pan): cigareta z marihuany, joint; viz též: *join(t)*; (28) adj/subst., lid. (Hond): hloupý, hlupák; viz též: *güevón*; (29) (Per): jedlá červená chaluha (*Chondracanthus chamissoi*); ► z čeledi *Gigartinaceae*; (30) m., pl. (Per): křehké jedlé byliny; (31) m., pl. (sevEkv): bylinky užívané jako koření; (32) m. (Kost): houba; ► napadá nohy a způsobuje svědění; (33) m., lid. (Kost): závistivec; (34) ~ **colorado** (Arg): laskavec rovníkový (*Amaranthus quitensis*); ► bylina z čeledi laskavcovité (*Amaranthaceae*); má široké

listy, fialové, červené nebo zlaté květy; **(35) ~ de San Vicente** (Arg): bylina; viz též: *sanalotodo*; **(36) ~ quemado**, m. (Kol): viz: *chisacá*; **(37) a los ~s**, lid. (Arg): zanedbání povinnosti; (DA).

yuyón, -na, adj/subst. **(1)** m. (Per): šlichta; ► nechutný pokrm; bez chuti, nemastný neslaný; **(2)** m. (Chil, Per): hloupý a nudný člověk, nudný patron, suchar; (MS, JD, MM, AM). • **(3)** adj., lid. (Per): gumový; ► o pečivu; (DA).

yuyonazo, m. **(1)** (Per): naprosto nudný pitomec; (MS).

yuyoquemado, m. **(1)** (Kol): plamatka; viz též: *chisacá*; (DA).

yuyoso, -sa, adj/subst. **(1)** m. (Per): místo s hojným výskytem léčivých rostlin; **(2)** adj. (Per): zaplevelený; (MS).

yuyu, m. **(1)** viz: *yuyo*, *volverse ...*; (MS). • **(2)** (← keč.) (jižBol, výchBol): samovolně rostoucí bylina; viz též: *yuyo*; **(3)** lid. (zápBol): léčivá bylina; viz též: *yuyo*; (DA).

yuyudo, -da, adj. **(1)** (Per): viz: *yuyoso*; (MS).

yuyuga, f. **(1)** (Hond): cicimek čínský; ► kulaté jedlé ovoce ze stromu *yuyugo*; má zelenožlutou barvu a sladkokyselou chuť; (DA).

yuyugo, m. **(1)** (Hond): cicimek čínský (*Zizyphus mauritiana*); ► z čeledi řešetlákovité (*Rhamnaceae*); strom pěstovaný až do výšky 30 m; má malé srdčité listy, které mají zelenou barvu na svrchní straně a bílou barvu na spodní straně listu; větve stromu mají silné krátké trny; (DA).

yuyusca, f. **(1)** (Per): orba pole; (MM, AM).

yuyuscar, tr. **(1)** (Per): vytrhat plevel, vyplít; (MS, JD, MM, AM).

Z

zacate, m. **(1) ~ calinguero**: viz: *yaraguá*; **(2) ~ castor**: viz: *yaraguá*; **(3) ~ gordura**: viz: *yaraguá*; (DA).

zorillo, m. **(1) ~ real**: viz: *xkaná*; (DA).

4. COMENTARIO

En esta parte del trabajo me ocupo del proceso de la traducción y de los problemas a los que tenía que enfrentarme durante la creación del diccionario. Por supuesto también incluyo un poco la teoría.

En la introducción del trabajo ya he mencionado que el objeto de mi trabajo de fin de carrera era principalmente traducir las lemas que comienzan por las letras W, X, Y procedentes de tres diccionarios: *AM - Diccionario de americanismos de Augusto Malaret*, *MM - Diccionario del español de América de Marcos Morínigo* y *DA - Diccionario de americanismos de Asociación de Academias de la Lengua Española* y posteriormente arreglar y corregir las lemas ya traducidas por otros estudiantes de Filología Española procedentes de varios otros diccionarios. El trabajo de la corrección, es decir, revisar el orden alfabético, juntar las mismas lemas en una, corregir errores etc. era bastante difícil y a la vez era la acción la que tomó más tiempo gracias a la atención la que es fundamental en estos tipos de trabajos.

Ya he mencionado que en mi tesina trabajé con diferentes diccionarios. Concretamente mi deber fue traducir las lemas de tres diccionarios: *AM - Diccionario de americanismos de Augusto Malaret*, *MM - Diccionario del español de América de Marcos Morínigo* y *DA - Diccionario de americanismos de Asociación de Academias de la Lengua Española*. Principalmente hay que decir que estos diccionarios trabajan con los americanismos y que son monolingües, es decir, son los diccionarios que contienen las palabras y su explicación de una sola lengua .

El primer diccionario se llama *Diccionario de americanismos* y en mi trabajo tiene la abreviatura *DA*. Este diccionario fue editado en el año 2010 por un destacado sociolingüista y Secretario general de la Lengua, Dr. Humberto López Morales¹. El diccionario incluye el léxico de todas las regiones americanas, desde Argentina hasta los Estados Unidos, en distintos registros y niveles de la lengua, en total hay 70.000 entradas y 120.000 acepciones². *Diccionario de americanismos* no es un diccionario normativo, con indicaciones del tipo "bien hablar o escribir" gracias a que se trata del diccionario lleno del léxico que se ocupa de

---

¹ Irania MALAVER: *Diccionario de americanismos. Núcleo* [online]. 2012, vol.24, n.29, pp. 257-274. ISSN 0798-9784, <http://www.scielo.org.ve/scielo.php?pid=S0798-97842012000100011&script=sci_arttext>, [consulta: 6/3/2016].

² *Ibíd.*

los temas de la drogadicción, del narcotráfico, de la delincuencia e incluso aparecen términos tabuizados. Se trata del diccionario descriptivo³.

El segundo diccionario con el que trabajé tiene la abreviatura *AM* y se llama *Diccionario de americanismos* de Augusto Malaret, un lexicógrafo. Fue editado en el año 1946 como la tercera edición. En el diccionario encontramos vocabulario regional y una enorme cantidad de observaciones y adiciones enviadas por los estudiosos del lenguaje hispanoamericano. Así que el diccionario resulta una monumental recopilación y por esta razón constituye un recurso de la investigación léxica.⁴

El tercer, y el último, diccionario se llama *Diccionario del español de América* y en mi trabajo aparece bajo la abreviatura *MM*. Éste fue editado en el año 1993 como la segunda edición por Marcos Morínigo.⁵

En mi trabajo final de carrera aparece una palabra clave - *el americanismo*. Así que me parece importante dedicar unas líneas a la explicación de este término. Los americanismos son las palabras que usan los hispanohablantes en América Latina. Entre el español americano y el español peninsular existen diferencias, por ejemplo en el léxico, en la fonética etc. Sin embargo, el concepto de *americanismo* es mucho más difícil:

Si consideráramos como americanismos sólo aquellos fenómenos lingüísticos que son de uso general en toda la Hispanoamérica pero no se usan en España, pronto llegaríamos a la conclusión de que prácticamente no existen, salvo unas pocas excepciones, tales como por ejemplo *papas* (En España *patatas*, si dejamos aparte el uso de *papas* en Canarias y Andalucía occidental).⁶

El problema de este concepto es que la mayoría de americanismos no se usa en toda la Hispanoamérica pero solamente en algunas partes.

En vista de que la mayoría de los «americanismos» suele usarse sólo en alguna parte de Hispanoamérica, a veces se prefieren los términos «argentinismo», «cubanismo», «peruanismo» y semejantes. Sin embargo, tampoco en este caso se resuelve el problema, ya que es sumamente difícil, si no imposible, encontrar un fenómeno lingüístico que esté en uso en todo el territorio de un país y no aparezca en ninguno de los demás.⁷

---

³ *Ibíd.*

⁴ Augusto MALARET, *Diccionario de americanismos*, 3ª ed., Buenos Aires, 1946.

⁵ A. Marcos MORÍNIGO, *Diccionario del español de América*, Madrid, 1993, 2ª ed.: 1996.

⁶ Jiří ČERNÝ, *El español hablado en América*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 37.

⁷ *Ibíd.*, 38.

Con la definición del *americanismo* podemos comprobar que se trata de un concepto bastante difícil porque se trata de una abstracción formulada a base de numerosas variantes.

... los fenómenos lingüísticos no respetan las fronteras administrativas de los países, de manera que las fronteras exactas de las zonas dialectales casi nunca coinciden con las fronteras de un país.⁸

Con el tiempo aparecen varias clasificaciones de americanismos. Marcos Morinigo considera como americanismos:

- a) palabras indígenas incorporadas firmemente al español (*tabaco, tiburón*)
- b) palabras creadas en América o derivadas de voces españolas para designar realidades americanas (*quebracho, gallinazo*)
- c) palabras españolas de acepciones diferentes en América (*león, estancia*)
- d) palabras arcaicas, regionalismos españoles, no utilizados actualmente en la Península pero vivas en América (*durazno, pollera*)
- e) latinismos, helenismos, anglicismos, africanismos, etc.⁹

O podemos mencionar otra clasificación según el origen idiomático de J. J. Montés Giraldo:

- indigenismos (*chocolate, cacique*)
- africanismos (*macumba, macondo*)
- americanismos endohispánicos, o sea los originados en América a base del español (*cimarrón, aparrear*)
- extranjerismos (*tiquete*).¹⁰

Lo principal de todo el trabajo de fin de carrera es, por supuesto, el diccionario. A través de diccionarios monolingües se crea un diccionario nuevo, un diccionario español-checo, es decir, un diccionario bilingüe. A la hora de crear un diccionario, nos enfrentamos a diferentes dificultades y problemas. František Čermák describe teóricamente la vía de cómo crear un diccionario en su obra *Manuál lexikografie*:

Tvorba překladových, přesněji dvoujazyčných slovníků, tj. především slovníku česko-cizojazyčného a cizojazyčno-českého, protože východiskem, popř. cílem jimi pokrytého vztahu bývá zpravidla (ne však

---

⁸ Ibíd, 38.

⁹ Lubomír BARTOŠ, *Introducción al estudio del español americano*, Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 1996, 29.

¹⁰ Ibíd, 28.

bezpodmínečně) mateřština, je prakticko-teoretická činnost, trpící řadou problémů. Obecně je třeba si připomínat především tyto: 1) Cizí jazyk, do kterého se česky jazyk slovníkově převádí, by měl pokrývat rodilý mluvčí, tj. cizinec a naopak: ani ten nejlepší překladatel se nemůže rovnat tomu, kdo jazyk zná od narození. 2) Slovník je umění možného: v každém slovníku jsou nějaké nedokonalosti (popř. chyby) a je mylné domnívat se, že lze vytvořit slovník bez chyb (pojetí, výklad chyby ostatně záleží na teoretickém východisku, a je tedy dost relativní); je třeba je ovšem eliminovat na minimum, a slovníkář se proto musí umět vyrovnat se svou omezenou znalostí. ... 3) Slovník nelze chápat jako seznam slov, ke kterým hledáme jiná slova v dalším seznamu, ale jako komplexní a strukturovaný soubor hesel, ke kterým hledáme ekvivalentní hesla v druhém souboru.¹¹

En la obra de František Čermák aparecen también ciertos requisitos que hay que cumplir para hacer una buena traducción de un lema:

- (1) Ekvivalence definienda a výkladu (definientu). Jde vlastně o jazykovou a metajazykovou synonymii. (...)
- (2) Slovnědruhov a funkční souměrnost.
- (3) Převod méně známé informace na známou. Výklad má obsahovat slova základní povahy.
- (4) Explicitnost a kondenzace. Výklad má obsahovat všechny relevantní sémantické rysy a formulovat je ekonomicky, nemá být neúplný a redundantní.
- (5) Výklad má obsahovat nejbližší nadřazený generický rys.
- (6) Formulační jednotnost sémémů příbuzné povahy.¹²

En unas pocas líneas me gustaría acercar el modo según el cual fue escrita toda la tesina. En primer lugar hay que decir que en el trabajo aparecen principalmente dos colores de letra: el negro y el morado. Esta distinción es indispensable gracias al hecho de que no todo está escrito por mí. Así que la letra negra marca lo escrito por otros estudiantes y la letra morada señala lo añadido por mí. Sin embargo, también aparece el color rojo que representa dudas. Abajo anexo tres ejemplos de lemas en los que se puede bastante bien orientar cómo parece la versión final de la traducción.

xuricu, m., venk. (← tarasco) (1) (Mex): léčitel, bylinkář, doktor bez titulu; (DA).

xilófono, m. (1) (Am): xylofon, marimba; ► hudební nástroj; (MM).

wity, m. (← angl. *witty*, „bystrý, čilý“) (1) (Pan): kámoš, velmi spolehlivý přítel; viz též: *mano*; ■ Var.: *pasiero, pelao*; (DA).

¹¹ František ČERMÁK y Renata BLATNÁ (eds.), *Manuál lexikografie*, Jinočany: Nakladatelství H&H, 1995, 231.

¹² *Ibid*, 31.

Al principio siempre aparece una palabra española destinada a la traducción que está escrita en negrilla. Sigue la categoría gramatical (sustantivo, adjetivo, verbo etc.). A veces está indicado si se trata de una forma rural, popular, despectiva o peyorativa lo que es necesario marcar mediante una abreviatura al lado de la categoría gramatical. A veces aparece el origen de palabra el que ponemos en paréntesis y ante el origen escribimos una flecha. El número nos indica cuántos significados la palabra tiene. Sigue el paréntesis en el que aparece la abreviatura del país en que se usa esta palabra. Continuamos con la traducción checa. Algunas veces aparece el símbolo ► que sirve para desarrollar o especificar más detalladamente la traducción checa. Todo termina con la sigla del diccionario del que procede la palabra traducida. Por supuesto hay unas excepciones que no siguen exactamente el modelo dado.

Aparecen varias palabras que tienen en el diccionario un sinónimo. Este caso se determina con la marca ■ y abreviatura *Syn.*.

yaba, f. (1) (Kub): divoce rostoucí strom čeledi motýlokvěté (*Papilionaceae*); ► má oválné listy, mnohočetné nafialovělé květy a žlutý plod; kůra slouží jako lék proti parazitům, dřevo se využívá ve stavebnictví; (RAE). ● (2) (← arw/karib.) (Dom, Kol, Kub, Mex, StřAm, Ven): andira bezbranná (*Andira inermis*); ► strom vysoký až 25 m; má rozsáhlou korunu, střídavé listy, vonné růžové květy s bílou skvrnou olemovanou fialovým pruhem; lusky s oválnými plody; využití v tradiční medicíně; dřevo se využívá v truhlářství; ■ *Var.: almendro de montaña, carne asada, chaperno, corotú de montaña, harino, juajunesco, macayo, moca, pacay, palo de burro, quira; (DA); (3)* (Dom, Kol, Kub, Mex, StřAm, Ven): denivka (*Hemerocallis hybrida*); ► dekorativní trvalka; má různobarevné květy podobné liliím na téměř bezlistých lodyhách; ■ *Var.: llaba; yabo; (MS, DA, NET).* ● (4) (Am): andira; ► strom; (JD). ● (5) (StřAm, Kol, Kub, Mex): strom; ► hustě zarostlý středně vysoký strom; jeho plody jsou žluté a odpovídají velikosti malé hrušky; dřevo se používá ve stavebnictví; ■ *Syn.: macayo, yabo; (MM).*

También aparecen palabras que tienen en el diccionario alguna variedad. Este asunto está marcado con la misma marca ■ acompañada por la abreviatura *Var.*.

wacho, -cha, adj/subst. (← keč. *waqcha*, „sirotek“) (1) (Bol): viz: *wajcho*; (LM). ● (2) m. (Chil): dětská hra; (3) m. (Nik, Kost, Pan): hodiny; ► většinou náramkové hodinky; ■ *Var.: washá; (4)* adj. (Pan): nepochopitelný; ► o záležitosti, tématu; (5)

adj. (Pan): neuspořádaný; ► o místě; (6) m., přenes. (Nik): srdce; (7) m. (Pan): jídlo; ► vařená rýže s kuřetem a zeleninou, do jídla se přimíchává i hustá polévka; ■ Var.: *guacho*; (DA).

yankee, m/f. (← angl.) (1) (Am): Severoameričan; ■ Var.: *yanqui*; (MM).

También hay situaciones cuando el significado no está explicado y remite directamente a otra palabra que ya está explicada en el diccionario.

indano, m. (1) viz: *yuco*; (DA).

mareca, f. (1) viz: *xalcanautle*; (DA).

wacatay, f. (1) (Bol): viz: *wacataya*; (DA).

yaguarai, m. (1) (Ven): viz: *iguaraya*; (DA).

Ya he mencionado que en el diccionario aparece muchas veces el símbolo ►. Esta marca sirve para desarrollar o especificar la traducción. Dado que en el diccionario aparecen muchos nombres latinos del campo de fauna y flora, el símbolo ► utilizo para describir un animal o un árbol.

wabulero (guabulero), m. (← misquito *wabul*) (1) (Hond): hmoždír; ► vyrobený z vydloubaného kmene ze stromu; používá se k rozmačkání banánu nebo k míchání nápoje *wabul*; ■ Var.: *molinillo*; (DA).

yaquirana, f. (1) (Ven): svítilka surinamská (*Fulgora laternaria*); ► hmyz z čeledi svítilkovití (*Fulgoridae*); dlouhý až 9 cm; má velká blanitá křídla zelenožluté barvy s bílými a černými skvrnami a jednu velkou skvrnu ve tvaru oka žluté barvy ohraničené černou; (DA).

yatorana, f. (1) (svBol): brykon guyanský (*Brycon pesu*); ► z čeledi tetrovití (*Characidae*); ryba podobná sardince; střední velikosti; má dvě řady zubů: vnější řadu tvoří velké zuby, vnitřní řadu čelisti tvoří malé zuby; (DA).

yaxmujín, m. (1) (Guat): strom (*Lonchocarpus guatemalensis*); ► z čeledi bobovité (*Fabaceae*); strom vysoký až 10 m; má kopinaté listy, které jsou ze svrchní části tmavě zelené, světle fialové květy, nepukavý hladký plod ; (DA).

yelera, m/f. (1) m. (Mex): hořec (*Gentiana spathacea*); ► z čeledi hořcovité (*Gentianaceae*); bylina vysoká až 1 m; má úzké protilehlé listy, světle fialové trubkovité květy, které jsou zakončeny eliptickým lalokem; plody se nachází ve zmáčknuté tobolce, které jsou více méně stejně dlouhé jako koruna květu; používá se jako dekorace; (2) f. (Hond, Nik): nádoba na ledové kostky; viz též: *hielera*; (DA).

En el diccionario también aparecen palabras que surgen mediante una conexión de dos o más palabras. En estos casos utilizamos el símbolo + para designar la unión.

wachacarros, m., pl. (← *to watch*, „hlídat“ + *carros*) (1) (sevMex): hlídač aut; (DA).

wachimán, m. (← angl. *to watch*, „dívat se“ + *man*, „muž“) (1) (Hond, Pan, Ekv, Chil): hlídač; viz též: *guachimán*; ■ Var.: *wachiman*, *wáchiman*; (2) (Chil): hlídač lodí; ► v přístavu; (DA).

wawawasi, m. (← keč. *wawa*, „malé dítě“ + *wasi*, „dům“) (1) (Per): mateřská škola; (DA).

xacal, m., venk. (← nah. *xalli*, „aréna“ + *atl*, „voda“) (1) (Mex): mořský koník; (DA).

Otra cosa que hay que mencionar porque aparece varias veces en el diccionario y en uno puede causar dudas son los signos de exclamación escritos con la letra roja. En todos casos se trata de unas expresiones que se utilizan sólo en forma de la exclamación. La letra roja ayudará al profesor Černý ver el lema y colocarlo al principio de la letra porque cuando queremos ordenar los lemas según el orden alfabético, la aplicación *Word* los alinea mal.

wácala;! (¡guácala!, wakala), citosl. (1) (Hond, Nik, Pan, Dom, Portor, Ekv, Par, Per, Salv): fuj!; ■ Var.: *guacatela*, *guacatelas*, *wácatela*; (DA).

wáchale;! (¡wacha!), citosl. (← angl. *to watch*, „dívat se“) (1) (sevMex, Hond, jzUS): pozor!; (DA).

wapin;! (¡wapping!), (← angl. *what's happening*) (1) (Pan): ahoj!; (DA).

Ya muchas veces he referenciado que mi tarea fue traducir las letras W, X, Y y sin embargo en mi tesina aparecen también lemas que empiezan por otras letras. Esto se debe a que algunas palabras tienen sinónimos o variedades y estos lemas hay que incluirlos en la lista.

almendro, m. (1) ~ **de montaña**: viz: *yaba*; (DA).

botoncillo, m. (1) viz: *xkanché*; (DA).

gabarra, f. (1) viz: *yola*; (DA).

Ya he mencionado en la introducción del trabajo que en el diccionario aparecen palabras típicas de América Latina, como por ejemplo comida y bebida, fauna y flora, fiestas, juegos etc. En estos casos es bastante difícil encontrar un equivalente checo, en algunos casos es imposible y la traducción se hace mediante una descripción.

wabul (guabul), m. (← misquito) (1) (Hond, Nik): indiánský nápoj; ► nápoj indiánů, kteří obývali území dnešního Hondurasu a Nikaragui; vyrábí se z vody, banánové kaše a dalších ingrediencí; (DA).

xtabay, m., venk. (1) (Mex): duch, přízrak; ► v lidové víře; zjevuje se zamilovaným lidem na tmavých místech; (DA).

yacs, m., pl. (← angl. *jack*) (1) (Guat): dětská holčičí hra; ► do vzduchu se vyhazují malé kamínky; (DA).

yacuchupe, m. (1) (střPer): polévka; ► kreolský pokrm; udělaná z brambor, sýru, vajec a různých druhů bylinek; (AM, DA).

yacuruna, m. (← keč.) (1) lid. (Ekv, výchPer): pohádková bytost; ► v lidové víře; bydlí na dně řek; vyvolává vlnobití a nečekané víry; (DA).

yahuarlocro (yaguarlocro), m. (1) (Ekv): dušený pokrm; ► připravuje se z brambor, mléka, cibule, másla, česneku, střev a krve z jehněte; servíruje se s avokádem; (DA).

Inmediatamente puedo decir que más dificultades tenía con las palabras unidas con el deporte. Afortunadamente había pocos y lo solucioné gracias a la lectura de varios anuncios que se ocupan de la problemática deportiva.

waiver, m. (← angl.) (1) (Ven): odškodnění; (2) (Portor): zproštění; (3) (Portor): dokument; viz též: *relevo*; (4) (Portor): přestupní okno; ► výraz používaný v profesionálním sportu; časové období, ve kterém je hráč nabídnutý dalším klubům; (DA).

wild, m. (← angl.) (1) (Kub, Dom, Ven): nadhazovač, kterému se nedaří dobrý nadhoz; ► v baseballu; (2) ~ **pitch**, m. (Nik, Kub, Dom, Ven): chybný hod nadhazovače; ► míč, který chytač nemůže chytnout; (DA).

Al grupo de palabras que no se pueden de ninguna manera traducir al checo pertenecen varios adjetivos, incluso algunos sustantivos. También estos casos los traduje mediante distinta descripción.

wanderino, -na, adj/subst. (1) adj. (Chil): o klubu *Santiago Wanderers de Valparaíso*; (2) m. (Chil): hráč, společník klubu *Santiago Wanderers*; (DA).

wanderista, adj/subst. (1) adj. (Urug): o klubu *Montevideo Wanderers*; (2) m. (Urug): hráč, společník klubu *Montevideo Wanderers*; (DA).

waripolero, -ra, m/f. (1) (Per, Bol): člověk, který chodí o holi; (DA).

waskiri, adj. (← aim.) (1) (Bol): o člověku, který se učí vše z paměti; (DA).

xaybé, m., venk. (1) (Mex): cesta, která se rozdvouje; (DA).

xeto, -ta, adj., venk. (1) (Mex): vztahující se na člověka s rozštěpem rtů; (DA).

xilotécnico, -ca, adj. (1) (Chil): týkající se dřevostaveb; (DA).

Ya he dicho que en los diccionario aparecen palabras de fauna y flora. En mayoría de los casos aparece también el nombre latino que facilita la búsqueda del nombre checo. Los lemas relacionados con fauna o flora los puedo dividir en dos grupos. Primer grupo son las palabras que tienen un nombre checo y otro grupo abarca en la mayoría de árboles o arbustos. Son las palabras cuyos nombres checos no encontré, así que en mi trabajo aparece sólo el nombre latino y la descripción del árbol o arbusto.

warneckei, m. (1) (Guat): keř (*Dracaena deremensis*); ► keř z podčeledi agávovitě (*Agavaceae*); keř s krátkým kmenem obklopeným mnoha tmavě zelenými listy; okrasný keř; (DA).

xalcanautle, m. (← nah. *xalli*, „aréna“ + *canautli*, „kachna“) (1) (Mex): hvízdák americký (*Anas americana*); ► stěhovavý pták z čeledi kachnovití (*Anatidae*); dlouhý až 60 cm; z vnější strany je šedý, vnitřní strana tělíčka je bílá a nad očima má zelené zbarvení; ■ Var.: *labanco, mareca, pato calvo*; (DA).

xicozotz, m., venk. (1) (Mex): mučenka netopýří (*Passiflora coriacea*); ► okrasná bylina z čeledi mučenkovité (*Passifloraceae*); má válcovou lodyhu, eliptické listy, květenství na vrcholu byliny; okvětní lístky mají žlutozelenou barvu s bílým středem; plod je kulatý; (DA).

Quiero decir que me alegro de tener la posibilidad de cooperar en la confección del diccionario. Desde mi punto de vista es un trabajo muy largo, duro y trae consigo varios problemas. El primer problema al cual tenía que afrontarme era el conocimiento de lengua, tanto de la lengua checa como de la española. El material con el que trabajé durante mi tesina estaba explicado en español. Por supuesto, pasaba que no entendía alguna cosa así que tenía que consultar el problema con diccionario. Por otra parte tenía el problema de encontrar una traducción adecuada. Sabía explicar que significa una palabra pero no sabía decirlo con una o dos palabras. Así que fue mejor traducirlo mediante una transcripción.

Pero el problema más grave para mí resulta ser el lenguaje. Me sorprendió mucho como hablan aunque está claro que utilizan más el lenguaje coloquial y vulgar. Aparecen muchos lemas que designan prostitutas, sexo, drogas y su uso etc. Según mi opinión es que estas

palabras son más que abundantes en el diccionario. Al traducir algunos lemas no sabía al cien por cien si existían en checo así que también trabajé con un diccionario monolingüe checo.

5. CONCLUSIÓN

El objetivo de mi trabajo fin de carrera con el nombre *Diccionario español-checo de americanismos: letras W, X, Y* fue encontrar los equivalentes checos a las palabras de tres diccionarios: *AM - Diccionario de americanismos* de Augusto Malaret, *MM - Diccionario del español de América* de Marcos Morínigo y *DA - Diccionario de americanismos* de Asociación de Academias de la Lengua Española. Me ocupé de la traducción de los lemas que empiezan por las letras W, X, Y. Mi trabajo será un día parte del diccionario bilingüe, todavía no existe una obra parecida en la República Checa, así que va a facilitar la labor de los futuros usuarios.

Es curioso participar en este tipo de proyecto. La posibilidad de crear un diccionario no aparece cada día. Gracias a esta experiencia tenemos una idea de que qué es necesario para este tipo de trabajo. Aunque todo el proceso del surgimiento es muy largo, complejo y exige sabiduría de ambas lenguas, al final se nota una gran parte de todo el esfuerzo. Hay que destacar que cuando esté el diccionario nuevo completo, será muy útil para un gran grupo de personas dado que en la lengua checa no existe ninguna obra semejante a esta.

6. ANOTACE/ANNOTATION

Autor/ Author: Bc. Pavlína Pyšná

Název bakalářské práce: Diccionario español-checo de americanismos: las letras W, X, Y

Thesis title: Spanish-Czech dictionary of americanisms: letters W, X, Y

Instituce: Katedra romanistiky FF UP/ Department of the Romance Studies FF UP

Vedoucí práce/ Thesis supervisor: Prof. PhDr. Jiří Černý, CSc.

Počet stran/ Number of pages: 89

Počet znaků/ Number of characters: 265 532

Počet příloh/ Number of attachments: 1 CD

Počet titulů použité literatury/ Number of used sources of literature: 11

Klíčová slova: Španělsko-český slovník, Latinská Amerika, americká španělština, amerikanismus, problémy, překlad, slovník, španělsko-český, vypracování, význam

Keywords: Spanish-Czech dictionary, Latin America, American Spanish, americanism, problems, translation, dictionary, Spanish-Czech, preparation, meaning

Charakteristika diplomové práce:

Cílem této diplomové práce bylo vypracování překladu k heslům ze slovníků *AM - Diccionario de americanismos* od *Augusta Malareta*, *DA - Diccionario de americanismos* od *Asociación de Academias de la Lengua Española* a *MM - Diccionario del español de América* od *Marcose Moríniga*. Mým úkolem bylo zpracovat hesla začínající písmeny W, X, Y. Tato magisterská práce obsahuje kromě překladu zmíněných hesel také komentář k překladu, kde jsou vysvětleny problémy s překladem.

Dissertation thesis character:

The goal of this dissertation thesis was to prepare the translation for the watchwords from the dictionaries *AM - Diccionario de americanismos* by *Augusto Malaret*, *DA - Diccionario de americanismos* by *Asociación de Academias de la Lengua Española* and *MM - Diccionario del español de América* by *Marcos Morínigo*. My task was to work on passwords beginning with the letters W, X, Y. Apart from the translation of the mentioned watchwords, this dissertation thesis includes also commentary on the translation where the problems with the translation are explained.

7. BIBLIOGRAFÍA

- Asociación de Academias de la Lengua Española: *Diccionario de americanismos*, Lima, 2010.
- BARTOŠ, Lubomír: *Introducción al estudio del español americano*, Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 1996.
- ČERMÁK, František y BLATNÁ, Renata (eds.): *Manuál lexikografie*, Jinočany: Nakladatelství H&H, 1995.
- ČERNÝ, Jiří: *El español hablado en América*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.
- ČERNÝ, Jiří: *Španělsko-český slovník amerikanismů A-Azz*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.
- ČERNÝ, Jiří: *Španělsko-český slovník amerikanismů B-Cd*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
- DUBSKÝ, Josef: *Velký španělsko-český slovník*, Praha, 1999.
- Kolektiv autorů: *Španělsko-český, česko-španělský slovník*, Olomouc: FIN PUBLISHING, 3. vyd., 2004.
- MALARET, Augusto: *Diccionario de americanismos*, 3^a ed., Buenos Aires, 1946.
- MORÍNIGO, Marcos A.: *Diccionario del español de América*, Madrid, 1993, 2^a ed.: 1996.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española*, 22^a ed., Madrid, 2001, versión electrónica.
- Biological library. [en línea], 1999-2016, <<http://www.biolib.cz/cz>>.
- Internetová jazyková příručka. [en línea], Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, v. v. i. 2008-2016, <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.
- <http://www.rae.es>
- <http://www.wikipedia.es>
- <http://www.slovník.cz>
- <http://www.slovník.seznam.cz>

8. ANEXO

xalcanautle - *Anas americana* (hvízdák americký)¹³

xera - *Basiliscus plumifrons* (bazilišek zelený)¹⁴

yaboa (llaboa) - *Nyctanassa violacea bancroft* (kvakoš žlutočelý)¹⁵

¹³ <<http://www.biolib.cz/cz/taxonimage/id20592/?taxonid=8455>>, [consulta: 1/3/2016].

¹⁴ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bazili%C5%A1ek_zelen%C3%BD>, [consulta: 1/3/2016].

¹⁵ <[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/00/Nycticorax_violaceus_\(at_beach\).jpg/250px-Nycticorax_violaceus_\(at_beach\).jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/00/Nycticorax_violaceus_(at_beach).jpg/250px-Nycticorax_violaceus_(at_beach).jpg)>, [consulta: 1/3/2016].

yacú - *Penelope superciliaris* (guan čárkovaný)¹⁶

yacutoro - *Pyroderus scutatus* (kotinga červenohrdlá)¹⁷

yanavico - *Plegadis ridgwayi* (ibis andský)¹⁸

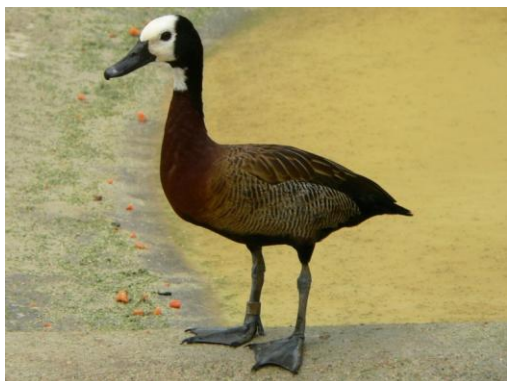

¹⁶ <http://3.bp.blogspot.com/-cifBVpel6fs/TxcUkBJPI9I/AAAAAAAAABd4/-SzwPUNtwzI/s400/r-m_guan-img_7731.jpg>, [consulta: 5/3/2016].

¹⁷ <http://ibc.lynxeds.com/files/pictures/Red_ruffed_Fruitcrow_1.JPG>, [consulta: 5/3/2016].

¹⁸ <<http://www.biolib.cz/cz/taxonimage/id191668/?taxonid=137301>>, [consulta: 5/3/2016].

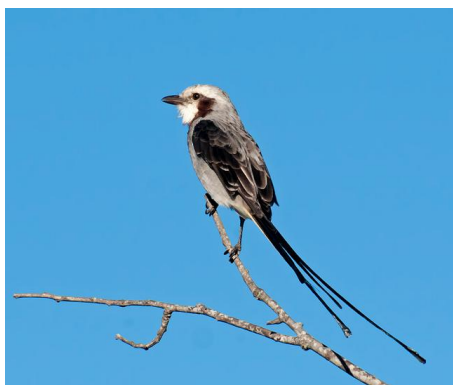
yaguaso - *Dendrocygna viduata* (husička vdovka)¹⁹

yerutí - *Leptotila verreauxi* (holub samotářský)²⁰

yetapá - *Gubernetes yetapa* (tyranovec vidlochvostý)²¹

¹⁹ <<http://www.biolib.cz/cz/taxonimage/id6589/?taxonid=21181>, [consulta: 5/3/2016].

²⁰ <<http://ibc.lynxeds.com/files/pictures/KICX0301.JPG>>, [consulta: 5/3/2016].

²¹ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a5/Gubernetes_yetapa_-Piraju,_Sao_Paulo,_Brazil-8.jpg>, [consulta: 5/3/2016].

yutu - *Nothoprocta ornata* (tinama ozdobná)²²

yacujergón - *Xenodon severus* (xenodon amazonský)²³

yacanihá - *Hydrodynastes gigas* (užovka obrovská)²⁴

²² <<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/02/1f/50/021f502c7ba777012f6754371c722f91.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

²³ <https://c2.staticflickr.com/4/3671/10725523286_7b213907dc_b.jpg>, [consulta: 5/3/2016].

²⁴ <https://c1.staticflickr.com/9/8071/8265218725_dcb3fc8714_b.jpg>, [consulta: 5/3/2016].

yugalán - *Drymarchon corais* (užovka indigová)²⁵

yaquirana - *Fulgora laternaria* (svítilka surinamská)²⁶

yatorana - *Brycon pesu* (brykon guyanský)²⁷

²⁵ <http://2.bp.blogspot.com/-j38An5lhOY4/Tc2mYiU4pcI/AAAAAAAAAMI/UzDgXZpCdBs/s1600/Drymarchon%252520corais_2_Ota_vio%252520Marques%255B1%255D.jpg>, [consulta: 5/3/2016].

²⁶ <<http://www.biolib.cz/cz/taxonimage/id174052/?taxonid=125305>>, [consulta: 5/3/2016].

²⁷ <http://www.welsfans.de/1-ko/texte/venezuela_2012/bilder/08218k.JPG>, [consulta: 5/3/2016].

yeque - *Tetrodon testudineus* (čtverzubec kostkovaný)²⁸

yaya - *Trombidium americanum* (sametka americká)²⁹

xcaché - *Manihot carthaginensis* (maniok kartaginský)³⁰

²⁸ <<http://17.alamy.com/zooms/3012df40321f400dbc80761b85a2afab/green-pufferfish-gold-ringed-puffer-tetraodon-mbu-swimming-f003bg.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

²⁹ <<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cb/Trombidium.spec.1706.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

³⁰ <<http://www.biolib.cz/cz/image/id202406/>>, [consulta: 5/3/2016].

xchite - *Bursera graveolens* (březule vonná)³¹

yolosóchil (yolosúchil, yoloxóchitl) - *Talauma mexicana* (šácholan mexický)³²

xochipalli (xachipale) - *Cosmos sulfureus* (krásenka žlutá)³³

³¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Bursera_graveolens>, [consulta: 5/3/2016].

³² <<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/88/96/59/889659cd7777f927980f0887bf0d8df2.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

³³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Cosmos_sulphureus>, [consulta: 5/3/2016].

xup - *Dendropanax arboreus* (dendropanax stromkový)³⁴

yegua - *Phaseolus coccineus* (fazol šarlatový)³⁵

yogo - *Pteridium aquilinum* (hasivka orličí)³⁶

---

³⁴ <<http://tropical.theferns.info/plantimages/9/d/9d4919abf0a41862b68c081b7bac81860fb3e03d.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

³⁵ <<http://www.biolib.cz/cz/taxonimage/id36821/?taxonid=39932>>, [consulta: 5/3/2016].

³⁶ <<http://newfs.s3.amazonaws.com/taxon-images-1000s1000/Dennstaedtiaceae/pteridium-aquilinum-latiusculum-le-dkausen-a.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

yuyugo - *Zizyphus mauritiana* (cicimek čínský)³⁷

yuyuga - cicimek čínský³⁸

---

³⁷ <<http://botany.cz/foto2/zizijuba1.jpg>>, [consulta: 5/3/2016].

³⁸ <http://i.idnes.cz/09/072/sph/MCE2c71b0_ALAMY_ADJ35W.jpg>, [consulta: 5/3/2016].

